

Anne Suutari

SUKUPUOLEN TUOTTAMINEN JA RUOKA 2010-LUVUN SUOSITUIMMISSA KUVAKIRJOISSA

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiologian Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2019

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Porin yksikkö

SUUTARI, ANNE: Sukupuolen tuottaminen ja ruoka 2010-luvun suosituimmissa kuvakirjoissa

Pro gradu -tutkielma, 66 sivua, 5 lähdesivua, 18 liitesivua

Sosiologia

Huhtikuu 2019

Tutkielmassa tarkastellaan sukupuolta tuottavia diskursseja lasten kuvakirjojen ruokakuvauksissa. Tutkimuskysymykset ovat: Miten sukupuolia tuotetaan lasten kuvakirjojen ruokakuvauksissa? Mitä hegemonisia diskursseja on löydettävissä, ja minkälaisia vastadiskursseja? Minkälaisia diskursseja ei lainkaan esiinny? Minkälaisia (sukupuolittuneita) positiota kuvakirjojen hahmoille tarjotaan ja minkälainen toimijuus kuvakirjojen subjekteille on mahdollista?

Teoreettinen viitekehys perustuu ruuan ja sukupuolen tuottamisen aiempaan tutkimukseen sekä Judith Butlerin ajatuksiin heteronormatiivisuudesta ja sukupuolen performatiivisuudesta. Tutkielman perusoletus on, että sukupuolia tuotetaan diskursseissa. Vallitsevassa kulttuurissa määritellään teot, joilla sukupuolia performoidaan ja mikä mielletään feminiiniseksi tai maskuliiniseksi. Viitekehystä täydentää Raewyn Connellin kehittämä hegemonisen maskuliinisuuden käsite ja Arto Jokisen ajatukset maskuliinisuudesta. Aineiston lähestymistapa on postmodernin feministinen.

Tutkielman aineisto koostuu viidestä suositusta suomalaisesta kuvakirjasta. Analysoitavia kirjoja ovat Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen (2012), Veera Virtanen ja esikoulu (2013), Mikä Minttua naurattaa (2015), Tatun ja Patun ihmeellinen joulu (2015) ja Siiri löytää simpukan (2015). Analyysimenetelmänä on diskurssianalyysi. Analyysi kohdistuu tekstiin ja kuviin, koska kuvakirjoissa tarinaa kerrotaan molempien välityksellä.

Aineistosta nousee neljä keskeistä diskurssia: hegemoninen maskuliinisuus, avuton mies, kaikkivoipainen nainen ja kontrolloitu nainen. Näitä yhdistävä kattodiskurssi on heteronormatiivisuus. Aineiston diskursseissa sukupuolia performoidaan eri tavoin ja toimijuuden mahdollisuudet riippuvat sukupuolesta.

Tutkielman perusteella lasten kuvakirjojen ruokakuvauksissa sukupuolia tuotetaan heteronormatiivisuutta, kaksinapaista sukupuolijaottelua ja perinteisiä sukupuolirooleja uusintaen. Vallitsevia normeja haastetaan varovaisesti. Normeja haastavat esitystavat tarjoaisivat samaistumispintaa laajemmalle lukijakunnalle ja edistäisivät yhdenvertaisuutta.

Asiasanat: heteronormatiivisuus, sukupuolen tuottaminen, sukupuolen performointi, hegemoninen maskuliinisuus, diskurssianalyysi, positiot, kuvakirja, ruokakuvaukset

UNIVERSITY OF TAMPERE

Faculty of Social Sciences, Unit of Pori

SUUTARI, ANNE: Doing Gender and Food Depictions in the Most Popular Picture Books of the 2010s

Master's Thesis, 66 pages, 5 reference pages, 18 appendix pages

Sociology

April 2019

This master's thesis focuses on the doing gender discourses in the food depictions of children's picture books. The research questions are: How are genders done in the food depictions of children's picture books? What kinds of hegemonic discourses and opposite discourses can be found? What kinds of discourses exist? What kinds of (gendered) positions are provided for the characters and what kinds of agency are possible for them?

The theoretical framework is based on studies on doing gender and food, and Judith Butler's thoughts about heteronormativity and the performative nature of gender. The basic hypothesis is that genders are done in discourses. The acts that perform gender, as well as what is considered feminine or masculine, are defined by the dominant culture. The theoretical framework is completed by Raewyn Connell's concept of hegemonic masculinity and Arto Jokinen's thoughts about masculinity. The approach to data is postmodern feminism.

The data for this master's thesis consist of five popular Finnish picture books. These picture books are Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen (2012), Veera Virtanen ja esikoulu (2013), Mikä Minttua naurattaa (2015), Tatun ja Patun ihmeellinen joulu (2015) and Siiri löytää simpukan (2015). The method of analysis is discourse analysis. The analysis covers the texts and the pictures because they both carry the plot in picture books.

Four major discourses emerge from the data: hegemonic masculinity, helpless man, omnipotent woman, and controlled woman. These four discourses all fall under a top discourse of heteronormativity. In the data gender is performed in different ways in these discourses and the possibilities of agency depend on gender.

This thesis shows that food depictions in the picture books do gender by repeating the heteronormativity, gender binarism and traditional gender roles. There can be seen only little resistance against the prevalent norms. Resisting the norms for more diverse performance would offer better opportunities for readers to identify with the stories and characters. It would also make an effort toward a more equal society.

Keywords: heteronormativity, doing gender, performing gender, hegemonic masculinity, discourse analysis, subject positions, picture book, food depictions

Sisältö

1. Johdanto.....	1
2. Sukupuoli ja ruoka tutkimuksessa.....	2
2.1. Ruoka, sukupuoli ja visuaalinen kulttuuri.....	3
2.2. Sukupuolittuneet ruokavalinnat.....	5
2.3. Nainen, ruoka ja kontrolli.....	7
2.4. Sukupuolittunut työnjako ruokatoiminnoissa.....	8
3. Sukupuoli ja ruoka lastenkirjallisuudessa.....	10
3.1. Ruuan monet merkitykset.....	10
3.2. Ruoka ja sukupuoliroolit.....	11
3.3. Sukupuolistereotypiat ja ruumiillisuus lastenkirjallisuudessa.....	12
4. Sukupuolen tuottaminen.....	15
4.1. Heteronormatiivisuus.....	17
4.2. Sukupuolen performatiivisuus.....	18
4.3. Hegemoninen maskuliinisuus.....	20
5. Tutkimuskysymykset, aineisto ja menetelmä.....	22
5.1. Kuvakirja tutkimuskohteena.....	22
5.2. Aineiston esittely.....	24
5.3. Diskurssianalyysi menetelmänä.....	27
6. Tutkijan asema ja tutkimuksen luotettavuus.....	32
7. Aineiston analyysi.....	33
7.1. Analyysiprosessin kuvaus.....	33
7.2. Kattoteemat kirjojen tarinoissa.....	35
7.3. Sukupuolia tuottavat diskurssit.....	51
8. Tulokset.....	61
9. Johtopäätökset.....	64
Lähteet.....	67
LIITE 1: Kuvaston vastaus tekijänoikeuksista.....	72
LIITE 2: Analyysitaulukot.....	73

1. Johdanto

Pro gradu -tutkielmassani tutkin, miten sukupuolia tuotetaan lasten kuvakirjojen ruokakuvauksissa. Olen kiinnostunut siitä, miten yhteiskuntamme sukupuolittuneita normeja, käytäntöjä ja tapoja tuodaan esille lasten kuvakirjoissa. Aiheeni on rajautunut tarkemmin kuvakirjojen ruokakuvauksien tarkasteluun. Tarkastelemiani sukupuolen tuottamisen välineitä ovat puhetavat tai esitystavat, joiden yhteydessä ruokateema ja sukupuoli toisiinsa yhdistettyinä esiintyvät. Tutkielmani sijoittuu sukupuolentutkimuksen, ruuan ja visuaalisen kulttuurin tutkimuksen välimaastoon. Feministinen ote on myös nähtävissä.

Tutkielmassani olen saanut yhdistää monta mielenkiinnonkohdettani. Muistan 2000-luvun alussa avoimen yliopiston opintojeni yhteydessä tutustuneeni piilo-opetussuunnitelman käsitteeseen ja sen myötä siihen, miten kouluissa poikia ja tyttöjä kohdellaan eri tavoin ja heiltä odotetaan erilaisia asioita. Tämä on avannut silmäni sille, miten sukupuolella on väliä ja vaikutusta siihen, miten yksilön suhtaudutaan ja millaisia mahdollisuuksia hänellä on toimia. Olen myös lukenut tutkimuksesta, joka käsittelee sukupuolen tuottamista oppikirjoissa. Osittain näiden seikkojen takia, olen päätenyt pohtimaan, miten sukupuolia mahdetaan esittää lasten kuvakirjoissa.

Omien lasten myötä kuvakirjojen lukemisesta on tullut jokapäiväistä. Olen myös itse aikoinani kuunnellut ja katsellut mielelläni kuvakirjoja. Omasta lapsuudestani mieleen on jäänyt muun muassa Barbapapa-kirjat, Astrid Lindgrenin sekä Mauri Kunnaksen kirjat. Nyt aikuisiällä kuvakirjoja lukiessani olen usein miettinyt, minkälaista kuvaa ne lapselle maailmasta tarjoavat ja mitä ne opettavat. Jossain vaiheessa on herännyt ajatus siitä, josko kuvakirjoista olisi pro gradu -tutkielman aineistoksi, ja olen alkanut tarkastella kirjoja tarkemmin. Yhteen asiaan olen kiinnittänyt huomiota. Kuvakirjoissa on todella paljon ruokateemaa. Useimmat kirjat sisältävät kuvauksia, joissa syödään, laitetaan ruokaa tai ollaan muuten ruuan kanssa tekemisissä. Ruokateeman merkittävän esiintymisen kuvakirjoissa ovat todenneet myös Jane Goldman ja Lara Descartes tutkiessaan yhdysvaltalaisia suosittuja esikouluikäisten kuvakirjoja ja huomasivat, että sadasta kirjasta 69 kirjaa sisälsi ruokakuvaus (Goldman & Descartes 2016).

Ruoka on arkipäiväistä, mutta siihen liitetään paljon erilaisia asenteita, arvoja, luokitteluita ja dikotomioita, kuten terveellinen–epäterveellinen, kotimainen–ulkomainen, hyvä–huono, raskas–kevyt, maskuliininen–feminiininen ja juhla–arki. (Lupton 1996, 1–2) Minua kiinnostaa, miten sukupuolia tuotetaan lasten kuvakirjojen ruokakuvauksissa ja millaiset diskurssit ovat vallitsevia. Uusitaanko diskursseissa kaksinapaista sukupuolijaottelua ja kuinka heteronormatiivisena aineisto näyttäytyy? Kiinnostavia ovat myös vastadiskurssit ja kuvaukset, joita kuvakirjoissa voisi olla, mutta jäävät puuttumaan.

Ruualla ja sen ympärille muodostuvilla toiminnoilla on kiinteä linkki sukupuoleen. On olemassa ruokia, joiden ajatellaan olevan miehille sopivia, kuten liha ja naisille sopivia, kuten kasvikset (Adams 1990; Pöysä 2001; Sobal 2005; Rothgerber 2013). Samaten ruokailukäytännöt ovat muotoutuneet yhteiskunnassamme noudattamaan tiettyä sukupuolijakoa. Nainen vastaa usein ruokailun organisoinnista sekä arkisesta ruuanlaitosta ja mies puolestaan ruuanlaitosta ammattikokkina (Szabo 2014, 228–235). Tutkin löytyykö aineistostani vastaavia sukupuolittuneita kuvauksia. Tarkastelen myös, miten aineiston diskursseissa mahdollistetaan ja rajataan toimijuutta.

2. Sukupuoli ja ruoka tutkimuksessa

Ruoka voi tuntua äkkiseltään melko neutraalilta ja arkiselta asialta; energian ja mielihyvän lähteeltä. Ruoka voi merkitä kuitenkin paljon muutakin ja liittyä moneen. Tässä tutkielmassa on kyse ruuan ja sukupuolen yhteyksien tarkastelusta, mikä saattaa herättää aluksi ihmettelyä. Ruuasta ja sukupuolesta löytyy paljon aiempaa tutkimusta, eikä ihme, koska nämä kaksi asiaa liittyvät kiinteästi yhteen. Jos mietitään Judith Butlerin (2006) väitettä, että sukupuoli tuotetaan diskursseissa, niin ruuan voidaan ajatella olevan yksi sukupuolen tuottamisen väline. (Hastorf 1991, 132–133; Cairns & Johnston 2015, 23.) Ruualla voidaan ilmentää sukupuolta ja omaa identiteettiä esimerkiksi ruokavalintojen suhteen. Ruualla voi hoivata, sillä voi mahtiilla, palkita, rangaista tai käyttää valtaa. Tutkiessamme ruokaa voimme samalla saada tietoa sosiaalisista suhteista ja niiden ylläpitämisestä sukupuolten välillä sekä sukupuolen käsitteen muodostumisesta. Ruokatoiminnot, kuten syöminen tai ruuan valmistaminen tai hankkiminen on usein keskeisessä asemassa sukupuoli- ja perhesuhteiden luomisessa sekä ylläpitämisessä. (Hastorf 1991, 132–133.) Sosiologi Deborah Lupton liittää

ruokaan myös voimakkaita tunteita, kokemuksia itsestä toimijana ja positioista yhteiskunnassa, ruumiillisuutta, kulttuurisia normeja ja käytäntöjä. (Lupton 1996, 2.)

Tämä tutkielma keskittyy tarkastelemaan tapoja, joilla ruoka sekä ruokatoiminnot tuottavat sukupuolta kulttuurissamme. Yleisesti hyväksytty ajatus on, että ihmisen keho rakentuu sen mukaan, mitä hän syö. Kenties vähemmän on keskusteltu siitä, miten ruualla ja ruokavalinnoilla rakennetaan myös identiteettiä. Folkloristiikan tutkija Jyrki Pöysä toteaaakin syömisestä ja sukupuolentuottamisesta osuvasti. ”Ihminen on syömisensä tuote myös toisessa, ikään kuin henkisemmässä mielessä: syöminen kytkee meitä arvoihin, joita syöty ruoka edustaa. Tarkasteluun tulee mukaan kulttuuri, jonka jäsenenä ihminen tuottaa itsensä yksilönä.” (Pöysä 2001) Pöysä tiivistää tämänkin tutkielman ydinasioita myös seuraavassa ”Sukupuolen tuottaminen ei olekaan mitään ravintoaineiden kemialla, vaan kaikkien niiden monimutkaisten merkityskompleksien yhteisvaikutusta, joka saa meidät ajattelemaan miehiä ja naisia sukupuolensa vuoksi toisistaan poikkeavina ruokailijoina ja ruoanlaittajina.” (Pöysä 2001) Syömisestä välityksellä luomme ja tuomme esille omaa identiteettiämme, mutta myös muodostamme mielikuvia muista ihmisistä ja pyrimme luokittelemaan heidät miehiin tai naisiin. Samalla määrittelemme, mikä kullekin sukupuolelle on tyypillistä.

2.1. Ruoka, sukupuoli ja visuaalinen kulttuuri

Tutkimusaiheestani ei näyttäisi olevan täysin vastaavaa aiempaa tutkimusta. Vastaavan tutkimuksen löytämisen tekee haasteelliseksi se, että tutkielmassani keskeistä on myös kuvien analysointi. Sivuaavaa tutkimusta on tehty sen sijaan paljon. Seuraavaksi otan esille mielenkiintoisia tutkimuksia, joissa on tutkittu nimenomaan kuvia. Aiheeni kannalta antoisaksi olen kokenut esimerkiksi Milla Annalan (2018) äskettäin valmistuneen väitöskirjan. Se käsittelee elintarvikemainosten ruokakuva-vaus- ja sukupuolta samalta ajanjaksolta kuin miltä tämän tutkielman kuvakirjat ovat. Annala tarkastelee elintarvikemainoksissa tuotettavia sukupuolittuneita eroja. Mielenkiintoista on, että Annalan tutkimustulokset poikkeavat jonkin verran aiemmasta ja erityisesti ulkomaalaisesta tutkimuksesta. Aiemmissa tutkimuksissa naiset ovat olleet yliedustettuina ruokatoiminnoissa, mutta Annalan tutkimuksessa miehet ja naiset näyttäytyvät melko tasa-arvoisina syöjinä, ruoanlaittajina tai ruuan tarjoajina mainoksissa. Naiset ruuan tarjoajina esiintyvät korostetusti ainoastaan, kun kyseessä on naiselle läheiset ihmiset. Sen sijaan enemmän eroa tuotetaan ruuan asiantuntijuudessa. Kodin ulkopuolella julkisissa tiloissa asiantuntijuus kuuluu mainoksissa miehille, kuten ammattilaiskokeille.

Sen sijaan, yksityisissä tiloissa vaikka perheen kanssa kotona, nainen näyttäytyy asiantuntijana. Miehiin yhdistyy grillaus ja lihatuotteet, mutta hegemonista maskuliinisuutta haastetaan sillä, että miehen korostetaan laittavan ruokaa muille. Muille ruuanlaittaminen on aiemmassa tutkimuksessa yhdistetty vahvasti feminiinisyteen. Annalan aineistossa uusinnetaan heteronormatiivisuutta ja normatiivista heteroseksuaalisuutta siten, että suuressa osassa mainoksista näyttäytyy romantisoidun onnellinen, kahden heterovanhemman ydinperhe tai naimattomia ihmisiä, jotka selkeästi kuitenkin etsivät heteroparisuhdetta. Heteronormatiivisuutta myös haastetaan esittämällä yhden vanhemman perheitä ja kiistoja perheissä. Sukupuolia tuotetaan ruuasta nauttimiseen ja itsekontrolliin liittyvissä kuvauksissa. Annalan aineistossa naisten syöminen näyttäytyy aina hillittynä ja kontrolloituna, kun taas miehillä vastaavaa ei esiinny. Naiset kuvataan ruuan yhteydessä yleisen terveysdiskurssin sisäistäneinä, itseään tarkkailevina ja muidenkin terveydestä huolehtivina, hoikkina sekä nuorina. Aineistosta syntyy vaikutelma, että naisille nähdään mahdolliseksi myyttinen tila, jossa ruualla voi herkutella kontrolloidusti. Omilla hyvillä valinnoilla uskotaan olevan myös mahdollista saavuttaa ideaalinen vartalo. Mainosten miehiä ei koske samanlaiset ulkonäkövaatimukset, vaan esimerkiksi ylipainoisia miesvartaloita esitetään, eikä niitä paheksuta. Annala nostaa esiin, että aineisto uusintaa eroja sukupuolten välillä, mutta se uusintaa myös keskiluokkaisuutta ja valkoisuutta. (Annala 2018.) Tutkimuksessaan Annala on tehnyt sekä samankaltaisia, että erilaisia havaintoja, kuin tässä tutkielmassa tehdään. Palaan havaintoihin tutkielmani analyysivaiheessa.

Tutkija Annamari Vänskän väitöskirja *Vikuroivia Vilkaisuja* (2006) keskittyy puolestaan visuaalisen kulttuurin tutkimiseen ruumiin, sukupuolen ja seksuaalisuuden näkökulmasta. Oman tutkielmani tapaan Vänskä pohjaa Judith Butlerin ajatukseen sukupuolesta performatiivina. Vänskän väitöskirjan artikkeli *Nainen, ruoka ja koti* käsittelee Heidi Romon valokuvasarjaa *Keittiö ja pukuhuone* vuodelta 2003. Vänskän mukaan Romon valokuvat haastavat perinteisen sukupuolinormin. Kuvissa nainen ei esiinny kodinhengittäjänä, vaan toisessa kuvassa alastomana pöydän päällä ruualla peitettyinä ja toisessa alusvaatteisillaan seisten, eteenpäin kurottaen ja musta sukkahoususukka päässään sekä omena suussa. Ensimmäisen kuvan Vänskä näkee kutsuvan pohtimaan ristiriitaisia odotuksia, joita naiset kokevat suhteessa ruokaan – kuinka syödä niin, että pysyy hoikkana, mutta täyteläisenä. Kuvan naisen voidaan nähdä myös normista poiketen leikkivän ruualla, sen sijaan, että hän tekisi jotakin hyödyllistä ”naisen tehtävää”. Toinen kuva on aggressiivisempi ja haastaa rajummin normeja. Kuvan naisella on omenoita rintaliiviensä sisällä, mikä Vänskän mukaan symboloi Aatami ja Eeva -kertomusta. Omena houkuttaa, mutta sukkapäinen nainen ei näyttäydy viattoman puhtaana

Eevana, vaan aktiivisena, seksuaalisena ja jopa maskuliinisena toimijana. (Vänskä 2006, 141–151.) Kuten Vänskan analyysit osoittavat, kuvien avulla on mahdollisuus haastaa vallitsevia sukupuolienormeja ja heteronormatiivisuutta. Toisin toistaminen tai tulkitseminen on mahdollista, vaikkei ehkä aina helpoin tie.

2.2. Sukupuolittuneet ruokavalinnat

Sukupuolittuneet ruokavalinnat eivät tule tyhjästä ja tuskin johtuvat siitä, että miehillä ja naisilla olisi lähtökohtaisesti erilainen maku ruokien suhteen. Löytyy monia tutkimuksia, joissa toiset ruoka-aineet yhdistetään maskuliinisuuteen, kuten liha ja rasvainen ruoka ylipäättään ja toiset, jotka yhdistetään feminiinisuuteen, kuten makeat, hedelmät ja vihannekset. (Adams 1990; Pöysä 2001; Sobal 2005; Rothgerber 2013.) Voimakkaimmin miehiin liitetty ruoka on liha. Feministikirjailija Carol Adamsin tunnettu teos *The Sexual Politics of Meat: A Feminist-Vegetarian Critical Theory* käsittelee lihansyönnin, maskuliinisuuden ja patriarkalisuuden yhteyksiä. Adamsin mukaan patriarkalisissa kulttuureissa lihansyönti on kuulunut valtaapitäville. Näin ollen lihaa ovat syöneet hallitsevat miehet. Lihaa ei ole aina ollut saatavilla helposti tai paljon. Sen ovat pyydystäneet yhteisönsä voimakkaat ja taitavat miehet, joille naiset ovat sen syötäväksi valmistaneet. Liha on saavuttanut näin suuren arvostuksen ja muu ruoka on jäänyt toissijaiseksi, naisten ja lasten ruuaksi. Liha on yhdistetty esimerkiksi voimaan, viriiliyteen, hyvinvointiin ja välttämättömäksi ajatustyötä tekeville. Näin ollen lihan on katsottu yhä uudelleen kuuluvan yhteisössä heille, joilla on ennestään etuasema. On ollut tavallista, että perheen äiti säästää lihaa miehelleen, jolle katsoo sen olevan välttämätöntä. Adamsin mukaan samanlainen ajattelu on johtanut terveyseroihin ja naisten sekä lasten heikkouteen maissa, joissa ruokaa on vähän. Miehet syövät ensiksi ja paljon proteiinia tarvitsevat raskaana olevat tai imettävät naiset jäävät näin aliravituiksi. (Adams 1990, 26–29.)

Ajatus siitä, että ihminen on, sitä mitä hän syö, on ollut voimissaan jo satoja vuosia sitten. Lihan on katsottu olevan peräisin isoista ja vahvoista eläimistä, joten syödessään lihaa, ihminen saa itselleen samoja ominaisuuksia. Erityisesti sotilaille voimakkaan eläimet ominaisuudet on nähty tärkeiksi, joten liha on annettu heille. Lihasta on tullut voiman ja sen myötä myös maskuliinisuuden tuottaja ja ylläpitäjä. (Adams 1990, 32–33.) Nykyäänkin mies, joka ei syö lihaa, joutuu usein perustelemaan lihasta kieltäytymistään ja hänen mieheyttään voidaan kyseenalaistaa.

Kuten aiemmin tässä tutkielmassa on jo todettu, ruoka on yksilölle keino ilmentää ja rakentaa identiteettiä sekä sukupuolta identiteetin osana. *"Eat like a man". A social constructionist analysis of the role of food in men's lives* -tutkimuksessa on havaittu, että miehille ruoka voi olla asia, jolla ilmentää supersankarin, hyvän vanhemman tai vaimon hallinnoijan rooleja. Supersankaruuteen kuuluu kehon voimakkuutta ja suorituksia mahdollistavan ruuan nauttiminen sekä ehtymätön ruokavaliio, jonka turvin voi syödä huoletta mitä vaan ja lisäksi asiantuntijuus liittyen tarjottavan lihan ja alkoholin valintaan. Hyvän vanhemman rooliin puolestaan liittyvät hyvät ruuanlaittotaidot, tietämys terveellisestä ruokavaliosta sekä itsensä uhraaminen lasten tarpeiden vuoksi. (Newcombe, McCarthy, Cronin & McCarthy 2012, 393–395.) Nämä upean vanhemman rooliin liittyvät asiat näyttäytyvät mielenkiintoisina, koska samansuuntaisia asioita on yhdistetty usein feminiinisyyteen. Tutkijoiden mukaan miehillä on tässä kuitenkin motiivina erityisesti sankaruus, kun taas naisten kohdalla on puhuttu täydellisen äidin myytistä (Newcombe, McCarthy, Cronin & McCarthy 2012, 394; Cairns & Johnston 2015; Lupton 1996). Tavallaan molemmat voidaan ajatella sankaruuden tavoitteluna, mutta eri tavoin. Viimeiseen tyypilliseen miesten rooliin eli vaimon hallinnoijan rooliin liittyy jättäytyminen taka-alalle ruuanlaitosta, vaimon taitojen ylistäminen ja ruuanlaiton mieltäminen naisten työksi. Tutkimuksen mukaan miehet jättäytyvät vapaaehtoisesti sivuun ruuanlaitosta ja nauttivat siitä, että vaimo hoivaa heitä huolehtien ruuanlaittoon liittyvistä asioista. Miehet tuovat esille riippuvuuttaan naisen huolenpidosta, mutta samalla ylläpitävät hegemonisen maskuliinisuuden ajatusta sillä, että luokittelevat ruuanlaiton työksi, jota heidän ei edes tule osata tai haluta tehdä. (Newcombe, McCarthy, Cronin & McCarthy 2012, 394–395.)

Ruokaa ja sukupuolta on tutkittu myös terveystieteiden näkökulmasta. On huomattu, että sukupuolten välillä on eroa ruokavalinnoissa ja käsityksissä terveellisestä ruuasta. Naisten on huomattu syövän miehiä todennäköisemmin hedelmiä ja kuituja sekä välttelevän hyvin rasvaisia tai suolaisia ruokia. Naiset myös tarkkailevat enemmän ruokavaliotaan ja sen terveellisyyttä. (Haase, Steptoe, Nillapun, Jonwutiwes & Bellis 2004.) Adamsin (1990) teoriaa ajatellen, miehet ovat tässä sukupuolensa vankeja. Jos ruoka-aineita yhä ajatellaan sukupuolittuneesti, niin miehet ovat miehisyytään todistaakseen pakotettuja syömään esimerkiksi tutkimuksissa epäterveelliseksi todettua lihaa. On mielenkiintoista nähdä, vaikuttaako tämänhetkinen ilmastopsyistäkin vallalla oleva suositus lihansyönnin vähentämiseen tai käsitykseen lihasta maskuliinisuuden symbolina. Jonkin verran on jo tehty tutkimusta uudenaikaisesta ruuan ja maskuliinisuuden yhteen liittämisestä. Löytyy kiinnostavia artikkeleita muun muassa miehistä, jotka ovat terveyssyistä muuttaneet ruokavaliotaan ”feminiiniseksi”, kasvis-

tai vegaaniruokavalioksi ja ylipäättään vegaanimiehistä, jotka haastavat perinteisen näkemyksen maskuliinisesta lihansyöjästä (McGann 2002; Greenebaum & Dexter 2018.)

2.3. Nainen, ruoka ja kontrolli

Naisten haasteena on puolestaan ulkonäkönormit. Syöminen ei ole pelkkä energian lähde, vaan kontrolloitava asia. Hannele Harjunen tuo tutkimuksessaan esille, miten jo lapsuudessa äiti saattaa alkaa rajoittaa ja kontrolloida lapsensa annoskokoja sekä ruokien koostumusta. Samalla lapsi oppii syömismallin, johon sisältyy tarkkaa harkintaa ja tähtäimenä on pitää keho tietynlaisena. Yksilö oppii itsesäätelyn, jota tukee myöhemmin esimerkiksi media ja terveydenhuolto tarjoamalla mallia ihannepainoista ja ihannevirtaloista sekä lihavuuden haitoista. Harjunen kirjoittaaakin, että kehon ja painonsäätelystä on tullut osa biopolitiikkaa, kun yksilö on valjastettu valvomaan omaa itseään. (Harjunen 2016, 1–20.) Vaatimukset oman kehon ja syömisestä kontrolloinnista koskevat enemmän naisia kuin miehiä. Tämä johtuu Harjusen mukaan siitä, miten patriarkaalinen historia saa naiset määrittämään edelleen miehiä heikommaksi, toiseksi sukupuoleksi. Taustalla vaikuttaa myös ajatus siitä, miten naisten ja miesten kehot ovat erilaisia ja vastakkaisia. Miesten näkökulmasta on aikoinaan määritetty, minkälainen naisen ulkomuodon tulee olla. Naisen asema yhteisössään määrittyy siksi edelleen pitkälti hänen ulkomuotonsa kautta. (Harjunen 2016, 12.) Lihavan naisen nähdään poikkeavan normista ja hänet voidaan leimata laiskaksi, rumaksi, maskuliiniseksi tai tyhmäksi.

Naisten syömistä ja siihen vaikuttavia tekijöitä on tarkasteltu myös heteronormatiivisuuden näkökulmasta. Woolhousen, Dayn, Rickettin ja Milnesin (2012) tutkimuksessa haastatellut nuoret naiset kokevat syömisestä tasapainoiluna itsenäisyyden ja normista ulospyrkimisen sekä feminiinisen ihanteen ja heteroseksuaalisen viehättävyyden välillä. He kokevat heteronormatiivisen feminiinisen ihanteen (hoikka ja kevyen lihaksikas) olevan rajoittava, koska se ei salli ruualla mässäilyä tai oman ulkomuodon unohtamista. Heidän ruokaan ja omaan kehoon suhtautuminen muistuttaa syömishäiriöisiksi luokiteltujen naisten toimintaa ruuan luokitteluineen ja kehon kontrollointineen. Toisaalta haastatellut nuoret tiedostavat, että omilla valinnoilla voi myös uhmata normeja ja, että ihminen on arvokas ulkonäöstään riippumatta. Silti haastattelujen mukaan heteronormatiivisuuden ja feminiinisen ihanteen tavoittelun nähdään tuovan tullessaan niin paljon lupauksia hyvästä, että sitä on vaikea uhmata. Kyseisiä lupauksia ajatellaan olevan muun muassa parisuhde, menestys ja hyväksyntä yhteisössä. (Woolhouse, Day, Rickett & Milnes 2012, 46–56.)

Myös tutkijat Cairns ja Johnston kirjoittavat siitä, miten nykyaikaiselta ihannenaiselta vaaditaan paljon suhteessa ruokaan ja omaan kehoon. Naisen pitää tietää, mitkä ruuat ovat ravitsemuksellisesti hyviä ja osata valmistaa niitä, mutta ruuanlaitosta ja syömisestä ei silti saa tulla askeettista ja tiukkaa ruokavalion noudattamista. Ruuasta pitää nauttia, mutta kohtuudella. Ruoalla nähdään olevan yhteys vallitsevaan käsitykseen naiseudesta, hoivaavuuteen, äidillisyyteen ja tiukkaan itsekuriin. (Cairns & Johnston 2015, 153–154; Cairns & Johnston 2015, 25.) Cairns ja Johnston ajattelevat, että tämän tyyppinen ruokakäyttäytyminen liittyy sukupuolittuneisiin valtasuhteisiin. Naisten osoittaessa kykenevänsä ruuan suhteen mahdottomalta vaikuttavaan tasapainotilaan ja hallintaan, he pyrkivät pääsemään irti ajatuksesta, jossa heidät sukupuolena mielletään holtittomiksi ja miehiin verrattuna epärationaalisiksi. (Cairns & Johnston 2015, 172.) Naisille tyypilliseksi toiminnaksi ajatellut ruokatoiminnot saattavat olla naisille helposti haltuun otettava alue, jolla osoittaa asiantuntijuutta ja pyrkii laajentamaan naiseuden representaatiota. Toisaalta se, että pätevyyden osoitus tapahtuu juuri naisille tyypilliseksi katsotulla osa-alueella, ei pura käsitystä asioiden sukupuolittuneisuudesta.

2.4. Sukupuolittunut työnjako ruokatoiminnoissa

Ruokatoimintojen sukupuolittuneisuudella on pitkä historia. Edellisessä kappaleessa on tarkasteltu jo hiukan muinaista työnjakoa, jossa miehet ovat pyydystäneet ruokaa ja naiset valmistaneet sen. Myöhemmin tämä käytäntö on jatkunut miesten siirtyessä kodin ulkopuolelle töihin ja naisten jäädessä kotiin huolehtimaan lapsista, kodista ja ruuasta. Ruualla on ollut perhettä koossa ja järjestyksessä pitävä voima. Ihanteena on ollut naisen rakkaudella laittama ruoka perheelleen ja yhteinen perheateria, jolla lapset sosiaalistetaan yhteisöönsä. Ruoka on näyttäytynyt naisen rakkauden osoituksena läheisiään kohtaan ja jatkumona vastasyntyneen hoivaan imettämällä. Mies on mahdollistanut perheen taloudellisen toimeentulon, joten nainen on vastapalveluksena huolehtinut perheestä. Samaan aikaan naiselle on sysätty myös vastuu perheen terveydestä. Terveiden edistäminen on katsottu jo tuolloin mahdolliseksi oikeanlaisen ruuan avulla. Perheen hyvinvoinnin on nähty puolestaan mahdollistavan yhteiskunnan hyvinvoinnin. (Lupton 1996, 38–41.) Naisen suuri vastuu läheisistään on tarkoittanut usein omien tarpeiden laittamista syrjään perheen hyväksi. Tämä saattaa vaikeuttaa naisen omien rajojen ja tarpeiden huomaamista silloinkin, kun ei ole kyse ruuasta. Lupton kirjoittaa äitiyden ruumiillisuudesta, omista rajoista ja ruuasta mielenkiintoisesti. Äiti vastasyntyneen ensisijaisena hoitajana on usein imetyksen myötä lapseen niin tiiviissä kontaktissa, että raja oman kehon ja ruokittavan lapsen kehon välillä on hiuksenhieno. Näлкäinen vastasyntynyt on ruokittava, vaikka

oma tarve olisi muu sillä hetkellä. Luptonin mukaan äitiyden myötä naiselle muodostuu hoivaajan identiteetti ja oma keho ei ole enää pelkästään oma, vaan myös hoivan väline. (Lupton 1996, 37–46.) Hoivaajan identiteetti ylläpitää sukupuolinormeja ja rooleja yksilön sisältä käsin ja naisen hoivaava toiminta puolestaan uusintaa totuttuja sukupuolittuneita käytäntöjä.

Väestöliitto on julkaissut vuonna 2008 Anneli Miettisen *Kotityöt, sukupuoli ja tasa-arvo* -tutkimusraportin, jossa tarkastellaan palkattoman työn jakautumista ja siihen liittyviä asenteita 2000-luvun alun Suomessa. Raportin mukaan asenteet kotitöitä kohtaan ovat muuttuneet Suomessa aikaisempaa tasa-arvoisemmaksi, mutta käytännön työnjako tehdään edelleen sukupuolittuneesti. (Miettinen 2008.) Miehet osallistuvat naisia enemmän kodin kunnostus-, korjaus- ja huoltotöihin ja naiset puolestaan miehiä enemmän vaatehuoltoon, siivoukseen ja aterioihin. Näin ollen ruokatoiminnot ovat edelleen pääasiassa naisten vastuulla. Raportin mukaan sukupuolittuneeseen työnjakoon ohjaavat paitsi tottumukset, mutta myös uskomukset, joita eri kotitöiden vaatimuksiin ja eri sukupuolten valmiuksiin liitetään. Suomalaisille tehdyn kyselyn perusteella naisilla on katsottu olevan tarkkuutta ja kykyä huomioida muiden tarpeita, joista on hyötyä vaikkapa pyykinpesussa tai lasten ruokkimisessa. Miehet on nähty puolestaan soveltuvimpana voimansa ja kätevyytensä takia korjaus- ja huoltotöihin. (Miettinen 2008, 91–92.) Työnjaon taustalla vaikuttaa siis ihmisten varsin stereotyyppiset uskomukset siitä, minkälaisia ominaisuuksia on naisilla ja miehillä. Yksilön yleistetään edustavan koko joukkoa yhteisine ominaisuuksineen. Tästä herää kysymys, että kuinka paljon kyseinen ajatusmalli tuo ristiriitoja esimerkiksi parisuhteisiin? Mitä jos mies ei olekaan kätevä tai nainen emotionaalisesti herkkä havaitsemaan muiden tarpeita? Osataanko tilanteessa luovia vai turhaudutaanko siitä, että toinen ei hoida oletetun lokeronsa tehtäviä?

Eräs mielenkiintoinen havainto liittyen ruokatoimintojen sukupuolittuneisuuteen on se, että vaikka tyypillisesti naiset huolehtivat ruuanlaitosta kotona ja laitoksissa, niin ravintolakokkeina ja erityisesti julkisuudessa kokkeina ovat valtaosin miehet. Tätä ilmiötä on selitetty ainakin siten, että ruuanvalmistaminen yksilöllisenä ja epätyypillisenä valintana voi olla miehelle osoitus hegemonisesta maskuliinisuudesta, vaikka ruuanlaitto perinteisesti määrittyy feminiiniseksi. Hegemoninen maskuliinisuus pitää sisällään ajatuksen itsenäisyydestä, määrätietoisuudesta ja vahvuudesta, joten tällainen poikkeava uravalinta miehellä voi olla osoitus itsenäisestä ja pelottomasta toimijasta. (Szabo 2014, 228–235.)

3. Sukupuoli ja ruoka lastenkirjallisuudessa

3.1. Ruuan monet merkitykset

Täysi kattaus -teoksessa (2006) Päivi Lappalainen kirjoittaa ruuan merkityksestä lasten- ja nuorten kirjallisuudessa. Hänen mukaansa lastenkirjallisuudessa ruokaan suhtaudutaan kaksijakoisesti. Ruualla tuodaan esille hahmojen hillittömyyttä ja mutta myös itsekontrollia. Hillittömyys ja itsekuri yhdistettynä ruokaan on Lappalaisen mukaan eräänlainen jäännös historiastamme, jolloin on nähty nälkää. Hillittömyys on vastareaktio koetulle puutteelle ja säännöstelylle, mutta itsekurin vaatimus muistuttaa, että ruoka voi oikeasti loppua. (Lappalainen 2006, 126–130.)

Lappalainen liittää ruuan luonnolliseksi osaksi lastenkirjallisuutta monesta syystä. Ruoka on pienelle lapselle erityisen keskeinen osa elämää alkaen äidinmaidosta. Ruokailu käyttäytymissääntöineen on osa lapsen sosialisatiota. Ruoka on myös terapeutista. Lappalainen muistuttaa ruuan tärkeästä roolista sairaiden lasten hoidossa tai terapiassa, mutta ihan kaikkien arjessa ruuan avulla voidaan saavuttaa hyvää mieltä, helpotusta ja hoivaa. Lappalainen lainaa kirjallisuudentutkija Maria Nikolajevaa todetessaan, että lastenkirjojen lukuisat kohtaukset, joissa äiti laittaa lapselle ruokaa kertovat arkitodellisuuden sijaan ennemminkin äitimyytistä, ravinnon ja turvan ehtymättömästä lähteestä. Toisaalta Lappalainen muistuttaa myös, että ruualla on merkittävä rooli lastenkirjojen tarinan etenemisessä ja tapahtumissa. (Nikolajeva 1999b, 39–40; sit. Lappalainen 2006, 126–131.)

Lastenkirjoissa ruoka on sidonnainen kontekstiinsa ja näyttäytyy näin ollen eri kulttuureissa eri tavoin. Ulkomaisessa lastenkirjallisuudessa ruuatta jättämistä on käytetty usein rangaistuksena, mutta suomalaisissa lastenkirjoissa on ennemminkin keskitytty siihen, ettei ruokaa haaskata eikä sillä leikitä. Historiallisesta näkökulmasta ruoka on symboloinut usein pyhyyttä ja kulkenut mukana varoitustarinoissa, kuten Hannussa ja Kertussa tai Lumikissa. (Lappalainen 2006, 131–133.) Lastenkirjoissa ruoka ja seksuaalisuus yhdistyy usein, mutta tällöin yleensä symboliikan turvin eikä ilmi selvästi (Nikolajeva 1999a, 41; sit. Lappalainen 2006, 134). Ruoka lastenkirjoissa voi olla turvallista ja hyvää oloa tuottavaa, mutta myös pahaa ja pelottavaa. Herkuttelulla ja makealla voidaan laskea kirjan jännittävää tunnelmaa tai korostaa onnellista loppua. Toisaalta hankalissa tilanteissa ruoka tai sen puute voi luoda epävarmuuden ja sekasorron tunnetta. Nykyisissä lastenkirjoissa

ruualla voidaan myös hassutella ja rikkoa normeja. (Lappalainen 2006, 133–135.) Hillittömällä herkkutellulla voidaan vastustaa vaikkapa ravitsemussuosituksia tai keksien varastelulla aikuisten valtaa suhteessa lapsiin.

3.2. Ruoka ja sukupuoliroolit

Carolyn Danielin teos *Voracious Children: Who Eats Whom in Children's Literature* (2006) käsittelee lastenkirjallisuuden ja ruuan suhdetta. Daniel keskittyy yhdysvaltalaiseen lastenkirjallisuuteen, mutta ajatukset saattavat olla yleistettävissä myös suomalaiseen lastenkirjallisuuteen. Danielin mukaan naiseus yhdistetään yleensä äitiyteen ja sitä kautta hoivaan; ravitsemiseen ja lapsen hoitoon. Yhteiskunnassa on nykyään nähtävissä aikaisempaa joustavammin miehiä ja naisia erilaisissa rooleissa, mutta miesten osallistuminen lasten hoitoon ja kotitöihin on kasvanut hitaasti. Lastenkirjallisuus tai kirjallisuus yleensä on hänen mielestään jarruttanut osaltaan tätä muutosta toistamalla perinteistä asetelmaa naisesta hoivaajana. Jo aiempienkin tutkimusten mukaan naiset kuvataan edelleen kirjoissa usein passiivisina ja perhettään tukevina. Hyvin harvoin naisia kuvataan humoristisina, aloitteellisina tai itsenäisinä. Pohjoisamerikkalaisissa kuvauksissa naiset ovat myös harvoin kodin ulkopuolella töissä. (Daniel 2006, 105–106; Foster 2014, 99.)

Danielin kanssa samansuuntaisia havaintoja ovat tehneet muutkin tutkiessaan sukupuolirooleja kuvakirjoissa. Kuvakirjoissa äidit osallistuvat isiä todennäköisemmin lähes kaikkiin hoivaaviin toimintoihin, kuten lapsen kuunteluun tai kannustamiseen, ruuanlaittoon, syöttämiseen tai siivoamiseen. Sen sijaan isät esiintyvät äitejä useammin lapsen seuralaisena esimerkiksi lapsen harrastuksissa ja perheeneläjinä kodin ulkopuolisessa työssä. (DeWitt, Cready & Seward 2013, 96–97; Hamilton, Anderson, Broaddus & Young 2006, 761.) Tutkimuksissa on tarkasteltu myös esineitä ja asioita, joiden parissa miehet ja naiset esitetään kuvakirjoissa. Miehet esitetään naisia useammin tuottavuuteen tai kodin ulkopuolelle liittyvien esineiden ja asioiden kuten ajoneuvojen parissa, kun taas naiset esitetään kotitöihin liittyvien asioiden ja esineiden kanssa. (Poarch & Monk-Turner 2001, 73–76.)

3.3. Sukupuolistereotyytiat ja ruumiillisuus lastenkirjallisuudessa

Ulkomaisen tutkimuksen puolelta löytyy kiinnostava ja aiheeltaan lähelle omaa tutkielmaani tuleva väitöskirja *Representations of gender and embodiment in children's picture books* vuodelta 2014. Tutkija Michele Foster tarkastelee siinä, miten lasten kuvakirjojen kuvaukset ja tarinat tuovat esille mies- ja naishahmojen ruumiillisuuden kokemusta. Kyseessä on 112 kuvakirjan aineisto, joihin tutkija on paneutunut sekä laadullisella, että määrällisellä analyysillä. Aineisto koostuu neljästä eri otannasta; myydyimmistä kirjoista, joissa on miespäähenkilö, myydyimmistä kirjoista, joissa on naispäähenkilö, monikulttuurisista kirjoista, joissa on miespäähenkilö ja monikulttuurisista kirjoista, joissa on naispäähenkilö. Foster tuo esille aineistosta nousevia havaittuja normeja ja sukupuoli-ihanteita sekä perhesuhteiden prosesseja sukupuolinäkökulmasta. (Foster 2014.) Keskityn seuraavassa kuvaamaan Fosterin tutkimuksen tuloksia oman tutkielmani kannalta olennaisesta eli sukupuolinäkökulmasta ja jätän monikulttuurisuusnäkökulman samasta syystä vähemmälle. Tutkimuksen mukaan mies- ja naispäähenkilöt näyttäytyvät kirjoissa varsin erilaisina käyttäytymiseltään, ulkoasultaan ja sukupuolistereotypia näkökulmasta. Naishahmojen liikkumista kuvataan useammin feminiinisenä (kuten kevyenä tai sorjana) ja naishahmot asettavat muiden tarpeet omiensa edelle. Naishahmoilla on myös merkittävästi useammin epäluonnollisen laiha vartalo kuin mieshahmoilla. Heillä on myös yleensä päällään naiselliseksi katsottavaa vaatetusta, esimerkiksi vaaleanpunainen mekko ja koristellumpi ulkoasu kuin mieshahmoilla. (Foster 2014, 138–139.) Mies- ja naishahmojen käyttäytymisessä eroavaisuuksia näkyy myös harrastuksissa ja tunteiden ilmaisun kontrolloimisessa. Naishahmoilla on useammin luovia harrastuksia kuin miehillä ja mieshahmot puolestaan ilmaisevat tunteitaan voimakkaammin ja kontrolloimattomammin kuin naishahmot. (Foster 2014, 158–159.) Fosterin tutkimuksessa tulee esille myös mieshahmojen valta-asema suhteessa naishahmoihin. Mieshahmot ovat naishahmoja useammin johtavassa roolissa ja naishahmot pyytävät usein esimerkiksi lupaa osallistua toimintaan. Huomattavaa on myös se, että vanhat naishahmot ovat usein hoivaavassa roolissa tutkituissa kuvakirjoissa. (Foster 2014, 173–175.) Fosterin työssä on paljon yhtymäkohtia omaan tutkielmaani, joten palaan niihin tarkemmin vielä analyysiluvussa.

Jo aiemmin sukupuolittuneista kuvauksista lasten kuvakirjoissa on kirjoittanut puolestaan professori Perry Nodelman muun muassa kirjassa *Ways of being male: Representing masculinities in children's literature and film* (2002). Nodelman on pohtinut erityisesti lasten kuvakirjojen tapaa esittää poikia ja maskuliinisuuksia. Nodelmanin mukaan yleensä vain tyttöjä on pidetty lasten kuvakirjoissa stereotyyppien vankeina ja altavastaajina pojille. Nodelman kehottaa kuitenkin tarkastele-

maan sitä, miten pojat ovat yhtä lailla tai jopa enemmän kuvattu stereotyyppisesti. Maskuliinisuutta pidetään luonnollisena ja odotuksista vapaana, mutta sekä feminiinisyys että maskuliinisuus ovat kulttuurissamme syntyneitä konstruktioita. Se, että maskuliinisuutta pidetään itsestäänselvänä ja luonnollisena, mahdollistaa kuvakirjoissa lukuisia tarinoita, joissa päähenkilönä on arvostusta herättävä ja poikkeuksellisen tarmokas poikatyttö. Sen sijaan feminiinisiä tyttöpoikia ei juurikaan esitetä. Samasta syystä on valloilla tuttuja sanontoja, kuten ”pojat on poikia”, jolla oikeutetaan jopa väkivaltaisia tekoja, ja ”heittää kuin tyttö”. Näistä kaikista käy ilmi maskuliinisuuden ihanne ja tavoiteltavuus kaikille yksilöille. Tyttöys on toissijaista tai jopa hävettävää (Nodelman 2002, 1–3; Kekki 2006, 127–130.)

Nodelman on tarkastellut oppilaidensa kanssa kuvakirjoja kuvittelemalla kuvakirjojen hahmojen sukupuolet käänteiseksi. Mielenkiintoiseksi osoittautui esimerkiksi se, että alkuperäisessä Petteri Kaniini -kirjassa oppilaita nauratti eräs kohta, jossa itsenäinen ja omapäinen Petteri menettää yhtäkkiä vaatteensa ja joutuu muiden näkemäksi. Sen sijaan, kun Petteri Kaniinin tilalle kuviteltiin tyttö-kaniini, niin kohta muuttui oppilaiden mielestä jopa pelottavaksi tai ainakin vakavaksi. Nodelmanin mukaan tämän selittää se, että maskuliininen keho ja poikahahmot nähdään luonnostaan villeinä, vahvoina ja kykenevinä. Pojilla ei oleteta olevan heikkouksia ja heidän uskotaan selviävän kiperistäkin tilanteista. Sen sijaan feminiinisyys ja erityisesti naiskeho mielletään haavoittuvaksi, kontrolloimattomaksi ja miehiä omavaltaisuuteen houkuttelevaksi. Nodelmanin mielestä kulttuurissamme opetetaan kaksoisstandardia, jossa sanotaan, että on tietyt käyttäytymissäännöt, jotka perustuvat toisen yksilön kunnioittamiseen, mutta miespuolisille on sallittua ja jopa odotettua näiden sääntöjen rikkomisen saavuttaakseen mahdollisemman hyvän aseman elämässään. (Nodelman 2002, 3–6.) Kaksoisstandardi myös ohjaa siihen, että poikien ja miesten kuuluu olla ymmärtäväisiä sekä tuntevia, mutta se pitää kätkeä kovan ulkokuoren alle. Taustalla tässäkin vaikuttaa pelko leimautua feminiiniseksi ja homoseksuaaliksi eli heteronormatiivisuuden velvoite. (Nodelman 2002, 8–12.) Palaan Nodelmaninkin ajatuksiin myöhemmin aineiston analyysissa.

Kirjasta *Ways of being male: Representing masculinities in children's literature and film* (2002) löytyy Nodelmanin artikkelin lisäksi kirjallisuudentutkija Kerry Mallanin artikkeli *Picturing the Male, Representations of Masculinity in Picture Books*. Kyseisessä artikkelissa Mallan pyrkii muodostamaan käsityksen siitä, minkälaista maskuliinisuutta esitetään nykyisissä lasten kuvakirjoissa. Hänen mielestään maskuliinisuuden esittäminen on ollut viime aikoina murroksessa niin mediassa kuin lasten kuvakirjoissa. Perinteinen soturimainen mies ei enää kelpaa katsojille, vaan tilalle on tullut uudenlaisia pehmeämpiä esitystapoja maskuliinisuudesta. Mallan painottaa sitä, että kuvakirjan

tekijät ovat juuri näitä henkilöitä, jotka voivat tarjota lukijoille uudenlaisia esityksiä maskuliinisuudesta. Nykyiset kuvakirjat tuovatkin hänen mielestään esille sankarimiehen ja toimijan sijaan myös maskuliinisuutta passiivisena; katseen kohteena, samantyyllisesti kuin feminiinisyyttä on kuvattu perinteisesti. Maskuliininen keho voi toimia sekä samaistumisen, että halun kohteena. Kuvauksiin on tullut mukaan myös seksuaalisuutta, herkkyyttä, koomisuutta ja maskuliinisten sekä feminiinisten yhdistelmiä. Näin ollen Mallan näkee nykyisen lastenkirjallisuuden maskuliinisuuden jo huomattavasti moninaisempaa kuin Nodelman. (Mallan 2002, 15–36.)

Kuten aiemmasta käy jo ilmi maskuliinisuutta lastenkirjallisuudessa on käsitelty ja tutkittu aika paljon, mutta feminiinisuuden tarkastelu tuntuu jääneen hieman varjoon. Yksi syy saattaa olla jo se, että tyttö- ja naishahmoja on esiintynyt lastenkirjallisuudessa tutkitusti vähemmän päähenkilöinä kuin poika- ja mieshahmoja (McCabe, Fairchild, Grauerholz, Pescosolido & Tope 2011, 197; Hamilton, Anderson, Broaddus & Young 2006, 757). Suomessa tilanne on kuitenkin nykyään toisenlainen. Lastenkirjainstituutin mukaan vuonna 2017 ilmestyneissä kuvakirjoissa suurin osa päähenkilöistä on naispuolisia. Lisäksi muutamista kirjoista on jo löytynyt päähenkilöitä, joiden sukupuoli ei ole selkeästi määriteltävissä. (Laaksonen 2018.)

Feminiinisyyttä ja erityisesti tyttöyttä on tarkastellut artikkelissaan tutkija Sari Miettinen. Hän keskittyy tyttöihin kohdistuneisiin vaatimuksiin tutkimalla poikatyttöyttä suomalaisessa kirjallisuudessa. Miettisen mukaan yhteiskuntamme heteroseksuaalisuuden normi pakottaa jo lapset automaattisesti noudattamaan normia. (Miettinen 2015, 58–59.) Arjen tasolla on helppo havaita normiin asettamista esimerkiksi lasten kohdalla aikuiset voivat kiusoitella tykkäämisistä, jos tyttö ja poika leikkivät yhdessä tai antaa tunnustusta lapselle sukupuolelle ominaiseksi katsotusta käyttäytymisestä. Tyttölasta voidaan kehua kauniista ulkonäöstä ja samalla varoitella tulevista kosijoista. Poikalasta tai nuorta voidaan kutsua jo varhain esimerkiksi unelmavävyksi.

Miettisen mukaan poikatyttöä tarkastellessa saadaan tärkeää tietoa vallitsevasta heteronormatiivisuudesta ja kaksijakoisesta sukupuolikäsityksestä. Miettisen mukaan lastenkirjallisuudessa näkyy edelleen sukupuolien voimakas vastakkainasettelu, jonka hän näkee jäänteinä lastenkirjallisuuden historiallisesta ja pedagogisesta luonteesta. Lastenkirjallisuuden avulla on haluttu kasvattaa kunnon kansalaisia ja pitää yllä muun muassa sukupuolijärjestystä. Miettinen kirjoittaa sukupuolien tyypillisestä esittämisestä kirjallisuudessa seuraavasti: ”Tyttöhahmot kuvataan tunteellisina, ahkerina, vastuuntuntoisina ja hyvin käyttäytyvinä – kaikki kulttuurissamme feminiinisiksi miellettyjä piirteitä. Pojat taas kuvataan rämäpäisinä, urheina, villeinä ja urheilullisina.” (Miettinen 2015, 61.)

Poikatyttöys haastaa voimakkaasti tätä perinnettä ja vastakkainasettelua. Vaikeasti määriteltäviä poikatyttöjä on esiintynyt kirjallisuudessa 1800-luvulta asti. Poikatyttöihin yhdistetään maskuliinisuutta ja feminiinisyttä, sukupuolettomuutta ja seksuaalivähemmistöön kuuluvan identiteettiä. Ehkä tunnetuin esimerkki poikatyöstä on Peppi Pitkätossu. Poikatyttö saa huomiota, koska sen voidaan ajatella ilmentävän yhteiskunnassamme valloilla olevaa maskuliinisuuden ihannetta. (Miettinen 2015, 63–64; Nodelman 2002, 1–3; Kekki 2006, 127–130.) Poikatyttö esitetään kirjallisuudessa usein ihailevaan sävyyn. Rajojen rikkoja ja urhea tyttö nähdään rohkeana, mutta Miettinen hienosti kyseenalaistaa, että onko tämä rohkeutta vai tyttöhahmon sopeuttamista vallitseviin sukupuolisouden ja seksuaalisuuden ehtoihin sekä vaatimuksiin (Miettinen 2015, 66). Kirjallisuudessa on ollut tapana poikatyttökuvausten yhteydessä muistuttaa siitä, miten sukupuolinormien rikkomisesta voi seurata rangaistus tai muuta pahaa (Miettinen 2015, 64).

Miettinen kirjoittaa myös siitä, miten poikatyttö-sanan englanninkielinen vastine ”tomboy” on tarkoittanut 1600-luvulla säädytöntä ja rohkeaa tyttöä. Tätä taustaa vasten poikatyttö haastaa vallitsevia käsityksiä tyttöjen seksuaalisuudesta ja sukupuolen ilmentämisestä. Poikatyttö ei asetu täysin normatiiviseen muottiin, joten ongelman ratkaisemiseksi kirjoissa poikatyttö olemus käännetään usein niin, ettei hän ole kiinnostunut romanttisista asioista, vaan on toiminnallinen oman tiensä kuljija. (Miettinen 2015, 68.) Miettisen mukaan seksuaalisuuden käsittely koetaan ylipäätään vaikeaksi lastenkirjallisuudessa. Lapsia halutaan suojella seksuaalisuudelta, mutta toisaalta lastenkirjallisuudessa tytöt ja pojat kuvataan matkantekijöinä hyvään heteronormatiiviseen aikuisuuteen. (Miettinen 2015, 67.) Poikatyttöyttäkään ei näin ollen nähdä kirjallisuudessa pysyvänä olotilana tai identiteettinä, vaan väliaikaisena aikuiseksi kasvun vaiheena. Tämä mahdollistaa heteronormatiivisen järjestyksen yllä pysymisen. (Miettinen 2015, 72.)

4. Sukupuolen tuottaminen

Aion lähestyä aineistoani lähinnä toisen ja kolmannen aallon postmodernista tai postfeministisestä näkökulmasta. Olen kiinnostunut toisen aallon feminismiin tapaan naisten ja miesten subjektiuden eroista, mutta myös sisäisistä eroista, joilla naissubjektit eroavat muista naissubjekteista tai mies-subjektit muista miessubjekteista. Postmodernin feminismin näkökulmasta sukupuoli voi olla yksi

erontekijä, joka vaikuttaa toimijuuteen, mutta vaikuttamassa ovat osaltaan myös sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät subjektin sisäistämänä tai hänen ympärillään. (Rossi 2010, 31–32.) Minua kiinnostavat, joilla sukupuolta, subjektiutta ja toimijuutta tuotetaan kuvakirjojen ruokakuvauksissa. Toisaalta olen kiinnostunut myös siitä, minkälaisia kuvauksia kirjoissa ei nähdä ja tässä tarkasteluni sivuaa intersektionaalisen feminismiä näkökulmaa.

Arjessa sukupuoli näyttäytyy usein itsestäänselvänä ja kaksijakoisena asiana. On ihmisiä, jotka eivät koe tarvetta kyseenalaistaa ja pohtia sukupuolen rakentumista tai sukupuolijaon luonnetta koko elämänsä aikana. Monelle pohdinta tulee kuitenkin ajankohtaiseksi esimerkiksi silloin, kun tulee sukupuolensa suhteen väärinymmärrätyksi, väheksytyksi tai luokitelluksi ilman syytä. Myös naistutkimuksen tai feministisen tutkimuksen parissa oletettiin pitkään, että sukupuoli on kokemukseen perustuvaa jakoa naiseuteen ja mieheyteen (Pulkinen 2000, 47).

Vallitsevaa oletusta on haastanut sittemmin muun muassa feministi Judith Butler, jonka näkemys sukupuoleen on genealoginen. Butler on saanut paljon vaikutteita Foucault'n genealogisesta ajattelusta. Genealogiselle näkemykselle on olennaista se, että ei olla niinkään kiinnostuneita selvittämään tutkittavan asian alkuperäistä tilaa, vaan sitä miten asia näyttäytyy nyt. Butlerin genealoginen näkemys sukupuoleen tarkoittaa siis sitä, ettei oleteta olevan olemassa mitään luonnollista ja alkuperäistä sukupuolta, joka voitaisiin vain kaivaa yhtäkkiä esiin. Genealogisessa näkemyksessä tutkitaan valtarakenteita ja poliittisia tekoja, joita tehdään nykyhetkessä silloin kun on jo tietty perusoleetus, kuten oletus kaksinapaisesta sukupuolijakaumasta. (Butler 2006, 41.) Tutkielmassani perusoletuksena on myös, että kulttuurissamme ihmiset jaotellaan yleensä joko miehiin/poikiin ja naisiin/tyttöihin kaksijakoisesti. Kuvakirjojen ruokakuvausten kautta tarkastelen, miten tätä jakoa tehdään. Samasta syystä käytän tutkielmassani käsitteitä mies-nainen ja maskuliininen-feminiininen, vaikka tiedostan, että nykytutkimuksen perusteella sukupuolta tulee tarkastella moninaisemmin ja enemmän jatkumona. Tarkoitukseni ei ole väittää, että sukupuolijärjestelmä on todellisuudessa kaksinapainen.

Feministit ovat pitkään tehneet jakoa biologiseen (sex) ja sosiaaliseen sukupuoleen (gender). Biologisen sukupuolen on ajateltu olevan annettu ja niin sanottu ruumiillinen sukupuoli. Sen sijaan sosiaalinen sukupuoli on ajateltu koetuksi sukupuoli-identiteetiksi. (Pulkinen 2000, 49.) Butlerkin puhuu biologisesta ja sosiaalisesta sukupuolesta, mutta ei halua jäädä tähän kaksijakoisuuteen.

Butlerin mukaan sosiaalinen sukupuoli ei ole kulttuurissa muodostunut tulkinta tai jatkumo biologiselle sukupuolelle. Biologinen sukupuoli voi Butlerin näkökulmasta olla yhtä lailla tuotettu eikä annettu fakta, kuten yleensä ajatellaan. Biologinen sukupuoli on sosiaalisen sukupuolen lailla riippuvainen siitä, minkälaiset kielelliset ja konkreettiset teot ovat itse käsitteen luoneet. (Butler 2006, 54–56.) Biologiset eroavaisuudetkin ovat ihmisille olemassa vasta sen jälkeen, kun ne kielellisesti käsitteellistetään ja kategorisoidaan (Pulkkinen 2000, 50). Olisi mahdollista, että sukupuolen sijaan tehtäisiin muita merkittäviä kategorisointeja vaikkapa kehon luomien määrän tai jalkaterän muodon perusteella.

Butler on kiinnostunut siitä, minkälaista on se valta tai ne vaikuttimet, joilla tuotetaan ihmisille vakiintunut käsitys siitä, mitä tarkoittaa sukupuoli, naiseus tai miehisuus (Pulkkinen 2000, 48). Tuija Pulkkinen mainitsee Butleria käsittelevässään tekstissään tällaisiksi vallalla vaikuttajiksi esimerkiksi kirkon ja lääketieteen, joiden piirissä on historian saatossa useita kertoja annettu käsitys muun muassa homoseksuaalisuudesta poikkeavuutena, sairautena tai epäluonnollisuutena. Samalla, näin tekemällä, kirkko ja lääketiede ovat vahvistaneet heteroseksuaalisuuden jo ennalta vahvaa normia. Pulkkinen hienosti toteaa, että jos heteroseksuaalisuutta vahvistamaan tarvitaan kirkon ja lääketieteen kaltaisia vahvoja instansseja, on aika ilmeistä, että heteroseksuaalisuutta ei voi ajatella ainoana olemassa olevana ja luonnollisena normaalina asiana. Heteroseksuaalisuuttakin siis tuotetaan vallan keinoin. (Pulkkinen 2000, 49.) Instansseista esimerkkeinä mainittakoon, vaikka lainsäädäntö, jossa avioliittolaki ja translaki säätelevät paljon sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä asioita. Lääketieteen puolella merkittäviä heteronormatiivisuuden ylläpitäjiä ovat olleet muun muassa sukupuolenkorjaushoidot ja lapsettomuushoidot.

4.1. Heteronormatiivisuus

Judith Butler on ammentanut ajatuksiaan paljon muiden feministien teorioista, Freudin psykoanalyttisesta näkemyksestä ja Foucault'n teorioista. Butler näkee sukupuoli-identiteetin taustalla seksuaalisuuden sekä halun ulottuvuudet. Sukupuoli-identiteetin muodostuminen on Butlerin mukaan seurausta siitä, että ihminen pyrkii säilyttämään lajinsa ja näin ollen lisääntymään, sekä tätä pyrkimystä tukevista kielloista, joita ainakin psykoanalyttisessä teoriassa on käsitelty. Tällaisia kielloja ovat muun muassa tabuina nähtävät inesti ja tätä edeltävä homoseksuaalisuuden tabu. Kiellot pakottavat yksilön suuntaamaan halunsa ja seksuaalisuutensa tiettyyn suuntaan. Näin heterosek-

suaalisuudesta muodostuu normi tai laki, jota kuitenkin koetellaan jatkuvasti homoseksuaalisuuden eli heteroseksuaalisuuden negaation mahdollisuudella. Heteroseksuaalisuuden normi pakottaa halun ja seksuaalisuuden suuntautumaan itsestä erilaiseen, vastakkaiseen yksilöön. Tämän takaa parhaiten kaksinapaisen sukupuolijärjestelmän luominen ja sen vahvistaminen toistamalla sukupuolittavia tekoja. Butler nimittää tätä haluun ja kieltoihin pohjautuvaa normitettua heteroseksuaalisuutta heteroseksuaaliseksi matriisiksi. (Butler 2006, 141–150.)

Butler näkee, että heteroseksuaalisen matriisin seurauksena tai sen vallitessa yksilön keho pakotetaan ilmentämään heteroseksuaalisuutta ja tiettyä sukupuolta ympäröivän kulttuurinsa (hyväksytynä) jäsenenä. Sukupuoli-identiteettiä vahvistetaan niin yksilön sisältä kuin ulkopäin esittämällä sitä yleisesti tunnustetuin merkein esimerkiksi liikkumalla ja elehtimällä naiselliseksi ymmärretyllä tavalla ja pukeutumalla naiseutta ilmentäviin vaatteisiin. (Butler 2006, 141–150.) Kulttuurimme tunnistaa ja hyväksyy pääosin vain kaksi sukupuolta, jolloin yksilö omaksuu toisen näistä ja ylläpitää sitä välttääkseen konfliktin ympäristönsä kanssa.

Nykytutkimuksessa heteroseksuaalisen matriisin tilalla käytetään usein kätevämmäksi koettua heteronormatiivisuuden käsitettä (Rossi 2015, 15–16). Myös tässä tutkielmassa käytän jatkossa heteronormatiivisuus-käsitettä. Heteronormatiivisuuden käsite auttaa tutkielmassani tarkastelemaan kuvakirjojen hahmojen suhteita toisiinsa ja mahdollista erontekoa miehen ja naisen välillä. Tulen tarkastelemaan sitä, näkyykö aineistossani oletus sukupuolten vastakkaisuudesta ja heteronormatiivisesta seksuaalisesta suuntautumisesta.

4.2. Sukupuolen performatiivisuus

Butler kritisoi kirjassaan Simone de Beauvoirin tunnettua lausahdusta ”Naiseksi ei synnytä, pikemminkin naiseksi tullaan”. Butlerin mukaan naiseksi nimenomaan synnytyään, koska sukupuolijärjestelmä on olemassa jo yksilön ulkopuolella ennen hänen syntymäänsä. (Butler 2006, 57.) Sukupuolta tuotetaan vaikkapa jo silloin kun lasta odottavat vanhemmat pohtivat tulevan lapsensa mahdollista sukupuolta tai kun se ultraäänitutkimuksessa vanhemmille ilmoitetaan. Tältä perustalta käy kyseenalaiseksi monen vanhemman väittämät siitä, että ”Meillä ainakin on kasvatettu sekä tytöt, että pojat ihan samalla lailla.” Jo ajatus siitä, että on olemassa kaksi sukupuolta ja sukupuolella on jokin merkitys, ohjaa kasvattajan toimintaa.

Sukupuolen performatiivisuus tarkoittaa Butlerin mukaan sitä, että kukaan ei ole varsinaisesti mies tai nainen, vaan yksilöt esittävät niitä tekemällä tekoja, jotka liitetään ”miesmäisiksi” tai ”naiselliseksi”. Yksilö ilmentää ja ylläpitää sukupuoltaan ilmeillä, eleillä ja toiminnalla, joka ympäröivässä kulttuurissa voidaan tulkita kaksinapaisesti miehen tai naisen käyttäytymiseksi (Butler 2006, 25.) Sukupuoli ja seksuaalisuuskin on lähinnä diskursseissa tuotettu seuraus ja suhde, joka on olemassa vain silloin kun sille on olemassa vastinpari, kuten mies-nainen tai heteroseksuaalisuus-homoseksuaalisuus (Butler 2006, 90). Tässä tutkielmassa tarkastelen, miten aineistossani sukupuolta performoidaan. Mitkä ovat ne teot, joilla sukupuolta tuotetaan? Mitä kuvakirjojen hahmot tekevät? Osallistuvatko kaikki hahmot sukupuolesta riippumatta samoihin toimintoihin? Miltä hahmot näyttävät? Kuka saa puhua ja kuka ei ja mistä asioista?

Butler käsittelee sitä, miten heteronormatiivisuuden normi vaikuttaa voimakkaasti siihen, miten sukupuolta voidaan ajatella ja millä tavalla sukupuolta tuotetaan. Sen sijaan hän ei juurikaan käsittele konkreettisella tasolla sitä, minkälaisia performoituja ja normitettuja sukupuolia on tällä hetkellä yhteiskunnassa vallalla. Tämä on häirinnyt käytännönläheisempiä feministejä. Butlerin teoria käsittelee myös melko vähän yksilön omaa kokemusta sukupuolesta tai materiaa ja ruumiillisuutta, mistä on tullut kritiikkiä puolestaan näihin puoliin keskittyviltä feministeiltä. Butleria on arvosteltu myös vaikeaselkoisesta tekstistään. (Pulkinen 2000, 46–47.) Hänen teoriaansa sukupuolesta on käytetty varsin laajasti erilaisissa tutkimuksissa, mutta teorian ydinajatus ei ole aina pysynyt alkupeiräisessä muodossaan (Rossi 2015, 28). Tämä saattaa olla ainakin osittain seurausta teorian vaikeaselkoisuudesta.

Butlerin genealoginen näkökulma sukupuolesta toistettavina tekoina heteronormatiivisessa maailmassa palvelee kuitenkin tätä tutkielmaa hyvin. Näkökulma tarjoaa mahdollisuuden tarkastella kuvakirjoja juuri tässä hetkessä ja tässä kulttuurissa havainnoiden sitä, miten kuvakirjojen tarinoissa ja kuvituksessa performoidaan sukupuolia. Päästäkseni syvempään ja konkreettisempaan ymmärrykseen feminiinisyydestä ja maskuliinisuudesta, olen ottanut avukseni myös hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen. Hegemoninen maskuliinisuus käsittelee miesten ja naisten välistä valtataistelua sekä tarjoaa idean siitä, minkälainen on länsimainen ideaali maskuliinisuudesta ja mikä näyttäytyy puolestaan feminiinisenä. Näihin ajatuksiin peilaan myöhemmin aineistostani tehtyjä havaintoja.

4.3. Hegemoninen maskuliinisuus

Sosiologi Raewyn Connell on tullut tunnetuksi tutkimuksistaan maskuliinisuuksien parissa. Hän on kehittänyt hegemonisen maskuliinisuuden käsitettä, joka on peräisin 1980-luvun kenttätutkimuksista australialaisten koulujen sosiaaliseen epätasa-arvoon liittyen. Hegemoninen maskuliinisuus on alun perin ymmärretty valtarakenteita selittäväksi toimintakaavaksi, joka mahdollistaa miesten valta-aseman naisiin nähden. Hegemonisen maskuliinisuuden on nähty olevan vain yksi maskuliinisuuden muoto, joka on vain harvalle yksilölle saavutettavissa. Hegemonisesta maskuliinisuudesta on siis tullut eräänlainen mitta, johon yksilö vertaa itseään ja tämän myötä arvottaa itseään. (Connell & Messerschmidt 2005, 832; Connell 1995, 79.) Hegemoninen maskuliinisuus on kuitenkin vain ihanne, eikä määrällisesti dominoivin maskuliinisuus. Hegemoninen maskuliinisuus on luonut maskuliinisuuksien hierarkian, jossa huipulla on kulttuuriympäristössään yleisesti ihanteeksi määritelty maskuliinisuus ja sitä alempana ihanteesta poikkeava maskuliinisuus sekä kaikenlainen feminiinisyys. (Connell & Messerschmidt 2005, 846.) Tutkija Arto Jokinen näkee hegemonisen maskuliinisuuden luovan hierarkkisen kilpailun, jossa miesten täytyy erottautua naisista, mutta myös kilpailla keskenään maskuliinisuuksien parhaimmuudesta. Tämä kilpailu saa miehet toistamaan maskuliiniseksi katsottuja tekoja. Maskuliinisuuden nähdään vahvistuvan maskuliinisilla teoilla kuten miesporukassa ”kisaamalla”, heterosuhteissa ja valta-asemassa. (Jokinen 2003, 15–18.)

Jokinen esittää myös, että mitään alun perin maskuliinista asiaa ei ole olemassa, vaan joistakin asioista tulee maskuliinisia vasta sitten, kun ne yhteiskunnassa tai tietyssä kulttuurissa maskuliiniseksi määritellään (Jokinen 2003, 12–13). Tässä näkyy sama ajatus kuin Butlerilla, eli maskuliinisuuden voi ajatella sukupuolen lailla asiaksi, joka tuotetaan diskursseissa. Hegemoninen maskuliinisuus on ikään kuin hegemoninen diskurssi maskuliinisuudesta. Samassa diskurssissa jaetaan muun muassa miehille soveltuvat paikat yhteiskunnan työnjaossa ja toiminnot, joilla on sopivaa performoida maskuliinisuutta. Länsimaisessa hegemonisessa maskuliinisuudessa miehille on yleensä kuuluneet työt, joissa on valtaa, joten naisille on jääneet näihin alisteisemmassa asemassa olevat positiot. Jokinen puhuukin hegemonisen maskuliinisuuden konfiguraatiosta, joka on rakenne, eikä pelkkiä persoonallisuuden piirteitä. Lyhykäisyydessään hän tarkoittaa tällä, että hegemoniseen maskuliinisuuteen liittyy paljon käytäntöjä, joilla järjestetään maskuliininen kulttuuri, joka ruokkii itseään monella tavoin. Miesten paikat määritetään sukupuolten välisissä suhteissa, miehet järjestetään valtaa pitäviin yhteiskunnallisiin asemiin ja maskuliinisuutta ylläpidetään tietyillä käytännöillä.

Nämä käytännöt ruumiillistuvat ja muodostuvat identiteetin osiksi miehillä ja vaikuttavat edelleen ympärillä olevaan kulttuuriin. Näin saadaan itseään ruokkiva kehä, joka toistuvasti syrjäyttää naiset valta-asemista. (Jokinen 2003, 12–15.)

Connellin hegemonisen maskuliinisuuden käsitettä on kritisoitu paljon muun muassa siitä, että hänen määrittelemänsä hegemoninen maskuliinisuus ei ole universaalia, vaan muunlaisestakin hallitsevasta maskuliinisuudesta on osoituksia. Pohjoismaidenkin tavoiteltava maskuliinisuus on nähty osin erilaiseksi kuin Connellin esiin tuoma länsimainen hegemoninen maskuliinisuus. Pohjoismaiden maskuliinisuus nähdään tätä tasa-arvoisempana ja hoivaavampana. Vuonna 2005 ilmestyneessä teoksessaan Raewyn Connell ja James Messerschmidt vastaavat kritiikkiin ja sanovatkin, että he eivät näe hegemonista maskuliinisuutta muuttumattomana, vaan diskurssina, jonka on mahdollisuus muuttua. Hegemoninen maskuliinisuus on ennemmin yleinen toimintakaava, joka on nähtävissä muuntuneena eri kulttuuriympäristöissä. (Connell & Messerschmidt 2005, 836–845.)

Jokinen toteaa, että länsimaisessa kulttuurissa maskuliinisuuden ihanteeseen on liitetty aktiivisuus, hallitseminen, suorituskeskeisyys, rationaalisuus, kilpailullisuus, voimakkuus ja väkivalta. Feminiinisyys on tälle vastakkaista ja siihen on liitetty yhteisöllisyys, tunteellisuus ja empatiakyky. Maskuliinisuus ja feminiinisyys on nähty janan ääripäinä, joita vetää yhteen heteronormatiivinen halu. (Jokinen 2003, 8.)

Olen tarkastellut tässä luvussa huomattavasti enemmän maskuliinisuutta kuin feminiinisyttä. Se johtuu siitä, että perusoletukseni on, että kulttuurissamme esiintyy esitetyn kaltaista hegemonisen maskuliinisuuden rakennetta. Näin ollen feminiinisyys määrittyy pitkälti maskuliinisuuden kautta ja on siinä tavallaan sisäänrakennettuna. Kaikki mitä ei lasketa maskuliiniseksi, voidaan laskea feminiiniseksi. Tämän tutkielman analyysivaiheessa palaan hegemoniseen maskuliinisuuteen aineistoni näkökulmasta.

5. Tutkimuskysymykset, aineisto ja menetelmä

Tutkimuskysymyksiäni ovat:

- Miten sukupuolia tuotetaan lasten kuvakirjojen ruokakuvauksissa?
- Mitä hegemonisia diskursseja on löydettävissä, ja minkälaisia vastadiskursseja? Minkälaisia diskursseja ei lainkaan esiinny?
- Minkälaisia (sukupuolittuneita) positiota kuvakirjojen hahmoille tarjotaan ja minkälainen toimijuus kuvakirjojen subjekteille on mahdollista?

Ajatus siitä, että kuvakirjat osaltaan heijastelevat aikaansa, on ollut kiinnostukseni ydin aineistoa kohtaan. Kuvakirjojen on sanottu välittävän vaikuttavalla tavalla kulttuurisia arvoja. Maria Laukan (2001) mukaan kuvakirjojen avulla on mahdollista vaikuttaa ja jopa purkaa perinteisiä ennakkoasenteita ja käsityksiä. Lapsen ajatellaan myös oppivan kirjojen kuvista kaikenlaista. Tämä koskee myös niitä kuvia, joita ei ole tarkoitettu opettavaisiksi kuviksi. (Laukka 2001, 63–64.) Tällöin voidaan ajatella lapselle välittyvän kuvakirjoista paljon enemmän tietoa, kuin pelkän tarinan, jonka teksti välittää.

5.1. Kuvakirja tutkimuskohteena

Tutkijat eivät ole päässeet kuvakirjan määritelmästä yksimielisyyteen. Kuvakirjan tutkija Ulla Rhedin näkee kuvakirjan ainutlaatuiseksi kirjallisuuden lajiksi, joka on myös omaa aikaansa heijastava taideteos (Rhedin 1992, 15–21; sit. Heinimaa 2001, 142–143). Tanskalainen tutkija Torben Gregersen on esittänyt kuvakirjojen jaottelun katselukirjoihin, kuvakertomuksiin, kuvakirjoihin ja kuvitettuihin lastenkirjoihin. Katselukirjat ovat tekstittömiä kirjoja eikä niiden tarina ole välttämättä looginen. Kuvakertomus nojaa puolestaan kirjan kuviin, mutta kuvien tukena on mahdollisesti lyhyt teksti. Kuvakirja on teos, jossa kuvat ja teksti yhdessä muodostavat tarinan. Kuvitetussa lastenkirjassa puolestaan teksti on pääosassa, mutta kuvilla tuodaan esille muutamia kohtia tarinasta. (Gregersen 1969, 221; sit. Christensen 2010, 2.)

Ulla Rhedin kritisoi Gregersenin jaottelua siitä, että sama kirja voi toimia erityyppisesti eri tilanteissa. Lapsi voi esimerkiksi ”lukea” kuvakirjaa vain katselukirjana. Rhedin ei myöskään pidä siitä, että kuvakirja on Gregersenin jaottelussa ylä- ja alakäsitteenä. Rhedin itse jaottelee kuvitetut kirjat eepiseen kuvakirjaan, laajennettuun kuvakirjaan ja alkuperäiseen kuvakirjaan. Eeppisessä kuvakirjassa kuva selventää tekstiä ja nostaa esille tärkeät kohdat. Laajennetussa kuvakirjassa kuvat tuovat tarinaan uutta. Usein tekstiä on tällöin vain vähän. Alkuperäisessä kuvakirjassa kuvat ja teksti ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa, eikä kumpaakaan voi ajatella toisesta erillisenä. (Rhedin 1992, 86-126; sit. Heinimaa 2001, 143.) Alun perin kuvakirjojen tehtävä on ollut opettaa lapsille, miten yhteiskunnassa tulee toimia ja kirjat ovat syntyneet tarkoitus edellä. Nykyään keskeisempänä on tarina, mutta edelleen esiintyy myös opetuksellisuutta ja piilovaikuttamista, jossa tarinaan tai kuviin piilotetaan esimerkiksi toivottavia arvoja ja asenteita. (Heinimaa 2001, 142–144).

Tässä tutkielmassa analysoimani kirjat edustavat laajennetun tai alkuperäisen kuvakirjan tyyppiä. Kuva tuo niissä tarinaan jotain lisää tai tarina on niin kiinteässä vuorovaikutuksessa kuvan kanssa, ettei teksti ole ainoa tarinan kuljettaja. (Heinimaa 2001, 143). Analyysi kohdistuu näin ollen sekä kuviin, että tekstiin.

Tutkijat ovat käyneet lasten kuvakirjoista usein kriittistäkin keskustelua. Keskustelut koskevat usein kuvakirjojen erityisen kohdeyleisön ja kirjojen suhdetta. Aikuiset kirjoittavat ja kuvittavat kuvakirjoja omista lähtökohdistaan, mutta ei voida tarkalleen tietää miten lapsi kokee ja ymmärtää kirjat. Aikuinen voi usein vain arvailla, mikä kirja on lapsen mielestä hyvä kirja ja miksi. Kirjallisuuden tutkija Päivi Heikkilä-Halttunen toteaa, että jos lapsi haluaa lukea tiettyä kirjaa joka ilta, niin kirja saattaa olla tuki ja apu lapselle jonkin tarpeen täyttämiseen, vaikkei aikuinen tätä merkitystä ymmärtäisi. Useimmiten lapsen mielenkiinto vaihtuu luontaisesti toiseen kirjaan uusien kiinnostuksenkohteiden ja kehityksen myötä. (Heikkilä-Halttunen 2015, 39.)

Kanadalaisen lastenkirjallisuuden professorin Perry Nodelmanin (2010) mielestä lasten kuvakirjoissa on nähtävissä paradoksi. Kirjailijat kirjoittavat lapsille usein yksinkertaisilla sanoilla ja kielellä tarinan, koska olettavat sellaisen kielen olevan lapsen kannalta helpoiten vastaanotettavaa. On myös sanottu, että yksinkertaisella ilmaisulla lapsilta halutaan sulkea osa ”aikuisten maailmasta” pois, koska lapsia halutaan suojella tietyiltä asioilta ja tehdä eroa lapsen ja aikuisen maailman väliin. Paradoksin tästä tekee se, että puolestaan kuvakirjojen kuvien myötä tuodaan usein hyvin

yksityiskohtaistakin tietoa maailmasta lapsen nähtäväksi. Nodelmanin mukaan kuviin mahdutetaan kulttuurin mukaisia arvoja, asenteita ja yksityiskohtia siitä millainen todellisuus on tai millaisena sen halutaan lapselle näyttäytyvän. Tavallaan aikuinen tarjoaa lapselle mallin siihen, minkälaista on olla lapsi, mitä asioita lapsen tulee huomioida ja mitä pohtia. (Nodelman 2010, 12–18.)

Kuvakirjoihin aineistona ei liity suuria eettisiä kysymyksiä, koska kuvakirjat ovat luonnollista, suu-
relle yleisölle tarkoitettua aineistoa, johon ihmisillä on vapaa pääsy. Sen sijaan on hyvä miettiä sitä, minkälaisia päätelmiä tuloksista voi tehdä ja minkälaista mahdollista kritiikkiä voi esittää. Kuvakirjojen synnyn taustalla on varmasti kirjoittajan ja kuvittajan omat tavoitteet, sekä heille ehkä ylemmältäkin taholta, kuten kustantajalta tai kohdeyleisöltä tulevat tavoitteet. Kuvakirjat eivät ole myöskään varsinaisia oppikirjoja, vaikka niissä yhä edelleenkin on usein opetuksellisia tavoitteita. Näin ollen kuvakirjan ei voi esimerkiksi olettaa kertovan totuudenmukaisesti perhe-elämästä tai tarjoavan ruokasuositusten mukaista näkemystä ruuasta.

5.2. Aineiston esittely

Olen valinnut aineistokseni kirjoja, joita luetaan tällä hetkellä paljon. Tästä syystä aineisto on valittu Helmet-kirjastoverkon tilastojen perusteella. Helmet-kirjastoverkko tarkoittaa pääkaupunkiseudun yleisten kirjastojen kirjastoverkkoa, johon kuuluvat Helsingin, Espoon, Kauniaisten ja Vantaan kaupunginkirjastot. Aineistoni on poimittu lainaustilastojen lainatuimpien kuvakirjojen joukosta vuosilta 2014–2017. Olisin voinut valita aineiston myös myydyimpien kuvakirjojen joukosta. Tällöin aineisto olisi muotoutunut toisenlaiseksi, sillä myydyimpien kuvakirjojen lista sisältää eri kirjoja kuin lainatuimpien kuvakirjojen lista. Myydyimmistä kirjoista osa on esimerkiksi muutaman sivun teoksia, jotka sisältävät levyn tai lelun ja näin ollen saattavat päätyä helposti myydyimpien listalle lahjoiksi ostettuna. Myydyimpien listalla näkyy myös ajan muoti-ilmiöt, kuten Ryhmä Hau, josta menee televisiossa samanniminen lastenohjelma. Nämä kirjat eivät luultavasti ole niitä, joita lainataan ja luetaan toistamiseen. Myydyimpien kirjojen tilastoja on tarkasteltu Kirjakauppaliiton Mitä Suomi lukee -sivustolla (Kirjakauppaliitto 2019).

Analysoin viisi lainatuimpiin kuuluvaa lasten kuvakirjaa, jotka on valittu pääsääntöisesti noudattamalla kirjojen suositusjärjestystä. Monipuolisemman otannan saamiseksi ei ole kuitenkaan valittu kirjoja vain samoilta kirjailijoilta, vaikka esimerkiksi Tatu ja Patu -kirjoja on listan alku-

päässä 10. Kaikki valitut kirjat kuuluvat suomenkielisten kuvakirjojen luokkaan 85.22. ja ovat alkuperäkieleltään suomenkielisiä. Tällä valinnalla vältyn siltä, ettei tarvitse miettiä kuinka paljon käännöstyön jäljiltä kirja on muuttunut ja mikä on kulttuuriympäristön merkitys.

Valituista kirjoista on rajattu pois myös kirjat, joiden tarinoissa on meneillään ensisijaisesti kirjan hahmojen mielikuvitusleikki tai muu vastaava. Valitut kirjat käsittelevät ensisijaisesti arkielämää, jolloin niiden voi jollain tasolla ajatella olevan kuvausta todellisesta elämästä. Samasta syystä olen jättänyt pois myös kirjat, joissa eläinhahmot ovat päähenkilöinä sekä kirjat, joissa kuvataan menettä aikaa tai kaukaista tulevaisuutta. Valittujen kirjojen painotus on arkielämässä tässä ja nyt. Vastaavasta syystä kirjoiksi on valikoitunut uusimpia kirjoja 2010-luvulta.

Lopullinen rajaus on syntynyt vasta jäljellä olevien kirjojen pikaisen katselmuksen jälkeen. Lähtökohtaisesti kaikissa selaamissani kirjoissa on käsitelty edes hiukan ruokateemaa, mutta analysoitavaksi päätyäkseen kirjan on pitänyt käsitellä ruokaa useammin kuin kerran sekä tekstin, että kuvituksen tasolla. Analysoitavaksi tulee kaikki ruokateemaa käsittelevät tekstit sekä kuvat, joita analysoitavissa kuvakirjoissa esiintyy.

Analysoitavia kirjoja on viisi ja ne ovat Mikä Minttua naurattaa (2015), Siiri löytää simpukan (2015), Veera Virtanen ja esikoulu (2013), Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen (2012) sekä Tatun ja Patun ihmeellinen jouluku (2015). Siiri löytää simpukan sekä Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen ovat osittain saman kirjoittajan eli Tiina Nopolan kirjoittamia. Molemmat kirjat päätyivät mukaan, koska ne edustavat kahta suosittua, mutta keskenään erilaista kirjasarjaa: Siiri-sarjaa sekä Heinähattu ja Vilttitossu -sarjaa.

Seuraavaksi esittelen lyhyesti analysoimani kirjat ja kontekstin, johon ne asettuvat.

Mikä Minttua naurattaa (2015)

Analysoitavaksi päätyy myös Mikä Minttua naurattaa -kirja, joka on yksi uusimmista jo pitkään luettavissa olleen Minttu-sarjan kirjoista. Minttu-kirjat ovat Maikki Harjanteen kirjoittamia ja kuvittamia kirjoja, joista ensimmäiset ovat ilmestyneet jo ennen syntymääni vuodesta 1978 alkaen. Kirjat ovat useamman kerran palkittuja ja käännettyjä monelle kielelle. (Otava 2019.)

Minttu-kirjojen päähenkilönä on pieni tyttö, joka seikkailee kirjoissa muun muassa vanhempiansa, isoveljensä Villen, Santtu-ystävänsä ja mummonsä kanssa. Kirjat kuvaavat lapsiperheen arkielämää ja ilmiöitä sekä ajoittain Mintun mielikuvitusleikkejä. (Heikkilä-Halttunen 2011.) Analysoitava kirja Mikä Minttua naurattaa on vuodelta 2015. Kirjassa Mintun vanhemmat ovat lähdössä viettämään Mintun harmiksi vain kahdestaan hääpäiväänsä, mutta Minttu keksii lopulta mummon kanssa kivaa tekemistä, joskaan kommelluksiltakaan ei välttyä. (Harjanne 2015.)

Siiri löytää simpukan (2015)

Siiri-kirjasarjan on kirjoittanut Tiina Nopola ja kuvittanut Mervi Lindman. Kirjojen päähenkilönä on pieni Siiri-tyttö, joka seikkailee kirjoissa usein vanhempiansa sekä kavereidensa kolmen Oton eli iso-Oton, keski-Oton ja pikku-Oton kanssa. Kirjat kertovat lapsiperheen arkielämästä, jonka keskiössä on lasten toiminta, ajatukset ja tunteet. (Heikkilä-Halttunen 2011.) Vuonna 2015 ilmestyneessä Siiri löytää simpukan -kirjassa Siiri lähtee vanhempiansa kanssa rannalle ja oppii alkuhaasteiden jälkeen uuden taidon eli sukeltamisen sekä löytää lopulta myös aarteen.

Veera Virtanen ja esikoulu (2013)

Yksi analysoitavista kirjoista on vuonna 2013 ilmestynyt Veera Virtanen ja esikoulu. Kirja kuuluu Viisi villiä Virtasta -kirjasarjaan, jonka on kirjoittanut Anneli Kanto ja kuvittanut Noora Katto. Viisi villiä Virtasta on verrattain uusi suomalainen ja palkittu kirjasarja, joka kertoo Virtasen perheen sisaruksista Veerasta, Vilmasta, Pertusta, Paavosta ja Kastehelmestä, jotka kasvavat kirjasarjan edetessä. (Päivänlehti 2018.) Kirjat käsittelevät lapsiperheen elämää ja siinä esiintyviä arkisia pulmia, kuten tunteiden käsittelyä, erilaisten taitojen opettelua, lemmikkieläimen hankintaa tai kuten juuri analysoitavassa kirjassa esikoululaiseksi siirtyvän tuntemuksia.

Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen (2012)

Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen -kirja, kuten muutenkin Heinähattu ja Vilttitossu -kirjat ovat puolestaan Tiina Nopolan ja hänen siskonsa Sinikka Nopolan yhteistyötä. Kirjan päähenkilöitä ovat rauhallinen ja fiksu isosisko Heinähattu sekä temperamenttinen ja eloisa pikkusisko Vilttitossu. Kirjoissa esiintyvät myös sisarusten vanhemmat, poliisit sekä naapurissa asuva naiskaksikko. Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen kirja on vuodelta 2012 ja kirjassa selvitetään sitä, kuka on yön aikana leikannut Heinähatun letit. Syylliseksi paljastuu Vilttitossu, mikä tietenkin kiristää siskosten

välejä. Tiina Nopolan kirjat ovat monin palkinnoin palkittuja ja toimineet innoittajina elokuviin sekä teatteriesityksiin. (Kirjasampo 2019; Heikkilä-Halttunen 2012.)

Tatun ja Patun ihmeellinen joulu (2015)

Lainatuimpien lastenkirjojen listan kärjestä löytyy useita Tatu ja Patu -kirjoja. Kirjan listasijoituksen, ilmestymisvuoden ja kirjan ruokakuvausten määrän perusteella analysoitavana kirjana on Tatun ja Patun ihmeellinen joulu (2015). Tatu ja Patu -kirjat ovat syntyneet pariskunta Aino Havukaisen ja Sami Toivosen yhteistyönä. He ovat alun perin luoneet Tatu ja Patu -hahmot osaksi Veera-kirjasarjaa, mutta ensimmäinen varsinainen Tatu ja Patu -kirja Tatu ja Patu Helsingissä on ilmestynyt vuonna 2003. Tällä hetkellä sarjan kirjoja on ilmestynyt 20. Kirjoja on myyty yli miljoona kappaletta, kirjasarjaa ja yksittäisiä kirjoja on palkittu, kirjojen perusteella on tehty elokuva ja teatteriesityksiä sekä käännösoikeuksia on myyty 21 maahan. (Yle Uutiset 2018.)

Kirjassa seikkailevat Outolan veljekset Tatu ja Patu, jotka tulevat vähän kuin ulkopuolelta tutustumaan ja ihmettelemään tavallisten ihmisten arkielämää. Kirjoissa olennaista on sen huumori, joka syntyy muun muassa kontrastista, kun Tatu ja Patu tulkitsevat tavallisia arkisia asioita epätyypilliseen tapaan. (Yle Uutiset 2018.)

Tatun ja Patun ihmeellinen joulu -kirja kuuluu kirjasarjan uusimpiin ja on ilmestynyt vuonna 2015. Kirjassa Tatu ja Patu ovat menossa viettämään joulua ystävänsä Veeran luo, mutta menevät vahingossa väärään kotiin. Ennen yhteistä joulunviettoa tarinaan mahtuu monia kommelluksia ja tapahtumia. (Havukainen & Toivonen, 2015.)

5.3. Diskurssianalyysi menetelmänä

Tutkimusotteeni on laadullinen ja suhtaudun aineistooni konstruktionistisesti. Tutkimusmenetelmänä tulen käyttämään diskurssianalyysia, joka on yhteensopiva tutkimustehtäväni ja tutkimusaineistoni kanssa. Diskurssianalyysillä tai diskursiivisella tutkimuksella voidaan tarkoittaa hyvinkin monenlaisia asioita. Diskurssianalyysi voidaan nähdä sateenvarjokäsitteenä, jonka alle kuuluu monia erilaisia lähestymistapoja riippuen siitä mihin koulukuntaan ne kuuluvat. Suuntaukset poikkeavat toisistaan muun muassa kysymyksenasettelunsa suhteen, mutta myös siinä mihin ne kiinnit-

tävät huomionsa. Eroja muodostuu myös siinä, kiinnostaako diskurssi tutkijaa sellaisenaan vai pyrkiikö hän etsimään diskurssille syvällisempää selitystä. (Willig 2003, 159–183; Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 25–26.)

Diskurssianalyysissa tekstiä ei nähdä neutraalina, vaan se on rakentunut sosiaalisessa todellisuudessa ja rakentaa sosiaalista todellisuutta edelleen. Diskurssianalyysissa on tarkoitus kyseenalaistaa asioita, miettiä asioille vaihtoehtoisia tapoja olla olemassa ja nostaa aineistosta esille piilossa olevia asioita, kuten tiedostamattomasti jaettuja arvoja sekä asenteita. (Husa 1995, 43.) Tässä tutkielmassa pohdin muun muassa seuraavia kysymyksiä. Mitä ovat ne diskurssit, joilla sukupuolia tuotetaan kuvakirjojen ruokakuvauksissa? Luodaanko sukupuolien välille eroa ja jos, niin minkälaisilla diskursseilla? Mitä positioita diskurssi mahdollistaa ja mitä ei? Lopuksi pohdin myös vaihtoehtoisia diskursseja.

Diskurssit

Arkikielessä diskurssi tarkoittaa keskustelua, mutta yleisen määritelmän mukaan diskurssi voidaan nähdä vakiintuneena puhetapana. Tieteessä diskurssin ajatellaan kuitenkin tarkoittavan myös erilaisia kirjallisia esityksiä. Diskurssi sanan alkuperä löytyy latinankielestä, jossa diskursus tarkoittaa ympäriinsä juoksentelua. Ranskankielessä puolestaan discours-sanalla viitataan puheeseen, esitelmään, tutkielmaan tai jutteluun. Näiden perusteella on ajateltu, että diskurssi viittaa liikkeessä olevaan puheeseen eikä niinkään passiiviseen ja materialisoituneeseen tekstiin. Kuvaus on siinä määrin hyvä, että diskurssia tarkastellessa keskitytäänkin siihen, mitä puhe tekee ja missä kontekstissa se on muodostunut, eikä niinkään tutkita tekstiä neutraalina tapana kertoa asioista. (Husa 1995, 42.)

Diskurssien voidaan ajatella olevan käytäntöjä, jotka yhteiskunnassa muokkaavat asioita, joista puhutaan, mutta myös niiden lisäksi heitä, jotka puhuvat. Diskurssit ovat myös suhteessa toisiinsa ja niitä määrittävät diskurssin ulkopuolella olevat asiat, kuten erilaiset instituutiot. Diskurssin määritelmäksi ei riitä pelkkä puhe tai kirjoitus, vaan siihen liittyy usein ikään kuin sääntöjä, joiden mukaan tilanteissa edetään. Yleisesti voisi ajatella diskurssin olevan tunnistettavissa oleva tapa, jolla voidaan siirtää tietoa. (Husa 1995, 42–43.) Tällöin diskurssianalyysissa voidaan tarkastella vaikkapa elokuvaa, näytelmää tai kuvia. Tutkielmassani etsin diskursseja kuvakirjojen teksteistä, mutta myös kuvista, koska ne ovat vahvassa vuorovaikutuksessa keskenään ja välittävät yhdessä tarinaa lukijalle. Kuvan tutkimista diskurssianalyysin keinoin käsittelen tarkemmin edempänä.

Diskurssianalyysissä diskurssit syntyvät vasta tutkijan tulkinnan seurauksena analyysin loppuvaiheessa (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 35). Itse etenen diskursseihin tekemällä ensin aineistolle sisällönanalyysin ja tulkitsemalla sen jälkeen tuloksia muodostaen diskursseja.

Foucault'lainen diskurssianalyysi ja diskurssi

Tutkimusaiheittani lähestyn Foucault'laisen diskurssianalyysin näkökulmasta. Foucault'lainen diskurssianalyysi voidaan jakaa sekä tiedonarkeologiseen että vallangenealogiseen suuntaukseen. Ennen 1970-lukua Michel Foucault'n teoksissa on nähtävissä tiedonarkeologinen kausi ja tämän jälkeen vallangenealoginen. Suuntauksia ei voi selvärajaisesti erottaa toisistaan, vaan vallangenealoginen suuntaus on ikään kuin jatkumoa tiedonarkeologiselle suuntaukselle. (Husa 1995, 44.)

Foucault'lainen diskurssianalyysi on kiinnostunut siitä, miten kieli rakentaa sosiaalista elämää. Kieli luo rajat ja mahdollisuudet sille, mistä voidaan keskustella ja mistä ei. Kieli siis rakentaa sosiaalista todellisuutta. (Willig 2003, 159–183.) Tätä ajatusta hyödyntäen on kiinnostavaa tässä tutkielmassa tarkastella kuvakirjojen kerrontaa ja hahmojen vuorosanoja. Minkälaista tietoa kuvakirjojen diskurssit tarjoavat sukupuolista?

Foucault'lle diskurssi tarkoittaa lausumien joukkoa, jotka muodostavat asenteita, mielipiteitä eli erilaisia tietorakennelmia asioista. Eli yksi diskurssi muodostuu useista samaan diskursiiviseen muodostelmaan kuuluvista lausumista. Foucault näkee diskurssien koostuvan väitelauseista eli lausumista, jotka esitetään totena. (Husa 1995, 43.) Diskurssia ei nähdä pelkästään merkkijonona, vaan myös vaikuttamaan pyrkivänä käytäntönä. Lausuma on teko, joka vaikuttaa ympäristöönsä. Se vaikuttaa myös lausujaansa puhuttuna, kuultuna, nähtynä, kirjoitettuna tai toistettuna. Näin ollen pelkkä hiljeneminenkin voi olla osa diskurssia. (Husa 1995, 43.)

Foucault'n mukaan diskurssit muodostuvat käytännössä historian saatossa muodostuneiden sääntöjen mukaan (diskursiivinen käytäntö). Käytäntö määrittelee mitä ja miten voidaan asioista puhua ja tämä voi olla eri tavalla rajattu eri puhujille. On kyse siis vallan ja tiedon yhteydestä. Valta voi rajoittaa ja kieltää, mutta myös luoda esimerkiksi uusia diskursseja. (Husa 1995, 43.) Kuvakirjoja ajatellen onkin kiinnostavaa, miten puhuminen ja hiljeneminen näkyy. Kuka saa kirjojen hahmoista

puhua ja mistä? Kenelle ei anneta mahdollisuutta puhua? Mikä on puheen tai hiljenemisen ja sukupuoli-suhde toisiinsa?

Diskurssien avulla vahvistetaan ja laillistetaan tiettyjä sosiaalisia ja laajemmin institutionaalisia rakenteita. Diskurssit nähdään tässä myös osallisena minuuden ja subjektiviteetin rakentumisessa. (Willig 2003, 159–183.) Voidaan siis ajatella, että diskurssit ovat rakentamassa ja ylläpitämässä sukupuoli-järjestelmää ja yksilöiden sukupuoli-identiteettejä. Foucault on kiinnostunut kielen ja diskurssien osuudesta laajemmin jonkin asian laillistamisessa ja vallanjoossa. Vallanjoon ja laillistamisen näkökulma liittyy keskeisesti Foucault'n vallangenealogiseen suuntaukseen. (Willig 2003, 159–183.) Nykyisen sukupuoli-järjestelmän voidaan ajatella olevan diskurssien tuottama ja instituutioiden laillistama. Tällöin se antaa valtaa niille, jotka sopivat hyvin kyseiseen järjestelmään, mutta ottaa sitä pois niiltä, jotka eivät sovi. Järjestelmän sisällä valta voi jakautua myös eri tavalla eri sukupuolen edustajille riippuen tilanteesta. Foucault'laiselle diskurssianalyysille on myös tyypillistä, että siinä yritetään tutkia sitä, miten diskurssit ovat historian saatossa muodostuneet ja muuttuneet (Willig 2003, 159–183). Tässä tutkielmassa painotus on kuitenkin enemmän tässä hetkessä.

Diskurssianalyysissä on usein keskeistä juuri valtasuhteiden tutkiminen. Voidaan tutkia diskurssien välisiä valtasuhteita ja diskurssien sisäisiä valtasuhteita. Diskurssien välisillä valtasuhteilla tarkoitetaan sitä, miten diskurssit ovat suhteessa toisiinsa. Minkälaiset diskurssit ovat vallalla ja mitkä jäävät niiden varjoon? Dominoivasta eli vallalla olevasta diskurssista käytetään ilmaisua hegemoninen diskurssi. Hegemoniselle diskurssillekin löytyy silti usein vaihtoehtoisia diskursseja eli vastadiskursseja. Hegemonisten diskurssien löytäminen aineistosta voi olla haastavaa, koska toistuu vahvoina ne voivat näyttäytyä tutkijalle itsestäänselvyyksinä tai arkisina puheina. (Jokinen & Juhila 2016, 76–80.) Löytäminen vaatii tutkijalta analyttisyyttä ja johdonmukaisuutta. Diskurssien sisäisten valtasuhteiden tutkimisessa keskitytään siihen, mitä diskurssissa tapahtuu, tai mitä siinä sanotaan. Tarkastelu ulottuu myös suhteisiin, joita diskurssin sisällä toimivilla subjekteilla on, sekä subjektipositioihin, joita toimijat ottavat, tai jotka heille annetaan. (Jokinen & Juhila 2016, 85.) Tässä tutkielmassa tarkastelen sekä diskurssien välisiä että sisäisiä valtasuhteita. Pyrin löytämään hegemonisia diskursseja sekä tarkastelemaan diskurssien sisäisiä tapahtumia ja toimijoita.

Kuvan tutkiminen diskurssianalyysin keinoin

Foucault'n diskurssianalyysi menetelmänä antaa kuvan tutkimiselle tässä työssä melko tarkatkin raamit. Taidetta ja kuten tässä tutkielmassa kuvakirjan kuvia, on mahdollista ajatella myös diskursina. Kuvat ovat tekstin tavoin muoto, jolla tuodaan esille tietoa kuvan luomishetkellä vallitsevasta tilanteesta tai tiedoista, joita kuvan tekijällä on. Kuva voi välittää arvoja, kritiikkiä tai vaikka tietoa kulttuurisista rakenteista. (Rose 2016, 187.)

Reijo Kupiainen kirjoittaa *Tarkemmin katsoen* -teoksessa kuvan lukemisesta ja visuaalisesta lukutaidosta. Myös hän mieltää kuvan diskurssiksi, mutta tällöin täytyy tarkastella koko prosessia kuvan ympärillä. Diskursiivisuus syntyy siitä missä kontekstissa ja milloin kuva on syntynyt sekä siitä, kuka sitä katsoo, milloin ja missä tilanteessa. Kuva diskurssina voi olla esimerkiksi tekstin tai keskustelun lailla sosiaalinen käytäntö, joka uusintaa tai vastustaa yhteiskunnassa vallitsevia normeja. Kriittisellä visuaalisella lukutaidolla kuvasta on mahdollista saada paljon tietoa yhteiskunnastamme. (Kupiainen 2007, 53.)

Kun kuvaa tarkastellaan diskurssina, on olennaista ymmärtää samalla sen intertekstuaalisuus. Intertekstuaalisuudella tarkoitetaan sitä, että kun tutkitaan kuvaa diskurssianalyysin keinoin, niin diskurssin merkitys riippuu myös muista kuvista ja teksteistä, joihin kuvan tutkijalla on pääsy tai, joista hänellä on oman historiansa kautta tietämystä. Kuvan tulkinta ei ole irrallinen ympäröivästä kulttuurista. (Rose 2016, 188.) Kuvakirjojen kuviakaan ei voi näin ollen tutkia kiinnittämättä huomiota myös kirjan tekstiin tai muihin kirjan kuviin. Tulkintaa ei voi toisaalta tehdä myöskään käyttämättä hyväkseen aikaisempia tietoja tai kokemusta ympäröivästä maailmasta.

Diskurssianalyysissa tapahtuu diskursiivista muotoutumista (discursive formation), jossa kuvien ja tekstien merkitykset ovat ikään kuin osia, jotka suhteessa toisiinsa luovat diskurssin. Kuvakirjoissa sukupuolta voidaan luoda vaikkapa siten, että tyttö- ja poikahahmo luovat dialogissa tai ulkoasuun kontrasteja suhteessa toisiinsa, milloin sukupuolidiskurssi muotoutuu kuvien ja vuorosanojen tuloksena. (Rose 2016, 188.) Tätä ajatusta tulen hyödyntämään analyysissäni. Aion tarkastella, minkälaista tietoa, arvoja tai normeja kuvakirjojen kuvat välittävät sukupuoliin liittyen. Miten sukupuolia esitetään kuvissa ja missä kontekstissa? Minkälaisia yhteneväisiä tai eroavia esitystapoja on nähtävissä? Miten kuvat ovat suhteessa tekstiin tai toisiinsa? Tehdäänkö kuvissa sukupuolia toisistaan

erottavia tekoja ja jos, niin miten? Myös kuvien kohdalla olen kiinnostunut siis sukupuolta tuottavista diskursseista ja niiden tarjoamista mahdollisuuksista sekä rajoituksista toimijan näkökulmasta.

6. Tutkijan asema ja tutkimuksen luotettavuus

Tutkimustehtävä, näkökulma aineistoon ja tulkintatapa riippuvat siitä kuka tutkii ja milloin sekä mistä syystä. Tutkijana teen tulkintoja ja päätelmiä omasta viitekehyksestäni, johon vaikuttaa koko elämänhistoriani sekä tilannetekijät. Näin ollen tiedostan, että aineistoa on mahdollista tarkastella ja tutkimustuloksia tulkita lukuisilla eri tavoilla. Tutkielmani luotettavuutta lisää sen liittäminen aieman tutkimuksen kontekstiin ja systemaattisuus aineiston tarkastelussa. Jokainen tulkinta ja päätelmä kaipaa myös perustelun, joka on todennettavissa aineistosta käsin kenelle tahansa.

Tutkiessani asetun väistämättä itsekin johonkin positioon. Tutkimusasetelmani ja menetelmäni vaikuttaa siihen, minkälaiseksi positioni muodostuu. Vaikka tutkijana pyrkii objektiivisuuteen, positio ei voi kuitenkaan olla neutraali. Tutkija on yhteydessä muun muassa omaan aineistoonsa, aiempaan tutkimukseen ja teoriaan sekä mahdolliseen lukijakuntaan. (Juhila 2016, 411–412.) Omaa positiotaan voi tarkastella kiinnittämällä huomiota tapaan, jolla aineistoonsa suhtautuu ja, miten sitä lähestyy. Positio ei ole muuttumaton, vaan se voi vaihdella jopa saman tutkimuksen aikana. Kirsi Juhila on erotellut kolme erilaista diskurssianalyysiin liittyvää tutkijan positiota, joita ovat analyytikko, asianajaja ja tulkitsija. (Juhila 2016, 412.) Miellän toimivani tässä tutkielmassa sekä analyytikon, että asianajajan positioissa. Analyytikon positio korostuu sisällönanalyysivaiheessa, jossa analyytikolle ominaiseen tapaan pyrin osallistumaan mahdollisimman vähän aineistoon. Tässä vaiheessa minulla ei ole hallussa vielä aiempaa tutkimusta aiheesta, vaan pyrin tarkasti ja systemaattisesti löytämään aineistosta aiheen kannalta olennaiset seikat. (Juhila 2016, 413–414.)

Analyysin edetessä korostuu asianajajan positio. Asianajajan positiossa tutkija on motivoitunut muuhunkin, kuin vain tutkimaan sosiaalisen todellisuuden rakentumista (Juhila 2016, 418). Omassa tutkielmassani olen motivoitunut kritisoimaan kuvakirjojen ruokakuvausten nykyistä tapaa tuottaa sukupuolia. Olen myös motivoitunut pohtimaan erilaisia tapoja, joilla olisi mahdollista rakentaa todellisuutta. Asianajajan positio on painottunut Foucault'n vallan genealogisen tutkimusperinteen

tutkimuksissa (Juhila 2016, 418). Foucault'n vallan genealogia on puolestaan tutkielmassani olennaisen Judith Butlerin ajatusten taustalla, joten ei ole yllättävää, että asianajajan positio näkyy myös minun tutkielmassani.

Tässä tutkielmassa on tutkijan aseman kannalta ollut huomionarvoista pohtia kuvien käyttöä tekijänoikeusnäkökulmasta. Olen halunnut havainnollistaa analyysiani aineistokirjojeni kuvilla. Kuvien kautta on lukijan helpompi ymmärtää, miksi olen tehnyt tietynlaisia johtopäätöksiä aineistosta. Tekijänoikeuslaki ei täysin avaudu maallikolle ja jättää arvailemaan, saako kuvakirjojen kuvia vapaasti käyttää pro gradu -tutkielman viitteinä. Olen kysynyt lupaa kuvien käyttöön kahdelta kustantamolta, Otavalta ja Tammelta. Otava-kustantamon lasten- ja nuortenkirjapäällikkö on vastannut, että heidän mukaansa kuvien käyttö tieteellisessä tutkielmassa on viitteinä sallittu, kunhan tekijätiedot tarkasti merkitään. Tammelta ei otettu kantaa, vaan kehoitettiin olemaan yhteydessä Kuvastoon. Kuvaston verkkosivuilta löytyy lomake, jolla voi kysyä apua tämän tyyppisiin ongelmiin. Olen lähettänyt Kuvastolle kysymyksen kuvien käytöstä työssäni ja saanut vastauksen, jonka perusteella uskallan kuvia nyt työssäni turvallisesti mielin käyttää. Kuvaston vastaus kysymykseeni löytyy liitteestä 1.

7. Aineiston analyysi

7.1. Analyysiprosessin kuvaus

Analyysin olen aloittanut laadullisella sisällönanalyysillä. Olen aluksi etsinyt kirjoista kirja kerrallaan kaikki kohdat, joissa käsitellään ruokateemaa. Ruokateemaksi on laskettu kaikki ruokaan liittyvä tai ruuan ympärillä tapahtuva, on sitten ollut kyseessä yksittäinen ruokailuvälineen kuva taustalla tai kokonainen tilannekuvaus ruokailutilanteesta tekstissä. Nämä kaikki kohdat olen kirjannut taulukkoon mahdollisimman neutraalisti, merkiten ylös sivun, jossa löydetty kohta esiintyy ja asian mitä kuvassa tai tekstissä on ja onko kyseinen kohta esiintynyt kuvassa vai tekstissä (vai molemmissa). Tämän jälkeen olen kirjannut, missä yhteydessä asia esitetään. Kuvassa tämä on tarkoittanut esimerkiksi selostusta siitä, mitä muuta kuvassa on ja miten asia on esitetty. Tekstissä puolestaan huomio on kiinnittynyt tapaan, jolla asia on esitetty: sanamuotoihin, muihin sanoihin ja lauseisiin kyseisen kohdan ympärillä sekä verrattuna kirjan aiempaan tarinaan. Kuvakirjan luonteesta johtuen

huomiota on täytynyt kiinnittää tietyn ruokakohdan lisäksi myös siihen kiinteästi liittyviin asioihin. Kyseessä on tarina, joten tietyllä sivulla tapahtuva voi olla esimerkiksi ymmärrettävissä ainoastaan juonen edeltäviä tai sitä seuraavia käännteitä tutkien.

Tämän jälkeen olen kirjannut taulukkoon huomioita kuvan ja tekstin tunnelmasta, kuvan asettelusta ja väriyksestä sekä mahdollisista muista merkittävistä asioista. Seuraava taulukoinnin kohde on ollut muut heränneet ajatukset, joita kirjaamalla olen pyrkinyt pääsemään kiinni ensivaikutelmiin, joita lukeminen ja katsominen on minussa herättänyt. Analyysitaulukot löytyvät liitteestä 2.

Yhteyksien ja yleisen havainnoinnin jälkeen olen miettinyt ja nimennyt kohta kerrallaan, minkälainen teema kuvaa kirjan kyseistä kohtaa. Tällaisia teemoja ovat olleet esimerkiksi Isä statistina, Miehet statisteinea, Poika puhuu ja nauraa sekä Poika uhmaa käytöstapoja. Näistä teemoista olen puolestaan yhdistänyt saman tyyppisiä teemoja suurempiin ryhmiin ja miettinyt niille kokoavaa yläteemaa. Edellä mainittuja teemoja olen tässä vaiheessa esimerkiksi yhdistellyt siten, että Isä statistina ja Miehet statisteinea ovat päätyneet Miehet statisteinea -yläteeman alle ja Poika puhuu ja nauraa sekä Poika uhmaa käytöstapoja -teemat puolestaan Pojat on poikia -yläteeman alle. Yläteemat olen ryhmitellyt yhä uudelleen keskenään samankaltaisiin laajempiin kattoteemoihin ruokakuvausten kirjausten tuella, kunnes olen tullut tilanteeseen, jossa uusia ryhmittelyjä ei enää luontevasti synny. Esimerkiksi Miehet statisteinea -yläteema on päätynyt Passiivinen/avuton mies -kattoteemaan ja Pojat on poikia -yläteema samannimiseen Pojat on poikia -kattoteemaan. Näin on muodostunut yhdeksän kattoteemaa, joista kerron tarkemmin edempänä ja tuon ne esille tarinamuodossa.

Tämän jälkeen olen siirtynyt tulkitsevaan vaiheeseen eli varsinaiseen diskurssianalyysivaiheeseen, jossa olen etsinyt aineistosta löytyneille kattoteemoille tulkintaa. Tässä vaiheessa olen ottanut avuksi tutkimuskysymykseni ja teoreettisen viitekehýkseni sekä aikaisemman tutkimuksen aiheesta. Olen huomannut, että kaikissa kattoteemoissa on kyse siitä, miten sukupuolia aineistossa tuotetaan. Kattoteemojen olen havainnut olevan edelleen yhdistettävissä yleisesti tunnistettujen esitystapojen eli diskurssien alle. Olen löytänyt aineistostani lopulta neljä valta- ja vastadiskurssia, joilla miehistä tai naisista puhutaan. Nämäkin diskurssit sopivat lopulta yhden ainoan kattodiskurssin alle. Diskurssit esittelen tarkemmin luvussa 7.3 Sukupuolia tuottavat diskurssit. Olen tarkastellut diskurssien valtasuhteita sekä yhteyksiä aikaisempaan tutkimukseen ja teoreettiseen viitekehýkseen. Olen myös pohtinut diskurssien mahdollistavaa toimijuutta ja millaisia diskursseja kuvakirjat uusintavat. Dis-

kurssien myötä olen vastannut tutkimuskysymyksiini. Lopuksi olen pohtinut diskurssien vaikutusta lukijaan ja yleisesti yhteiskuntaan sekä toisenlaisten diskurssien mahdollisuutta.

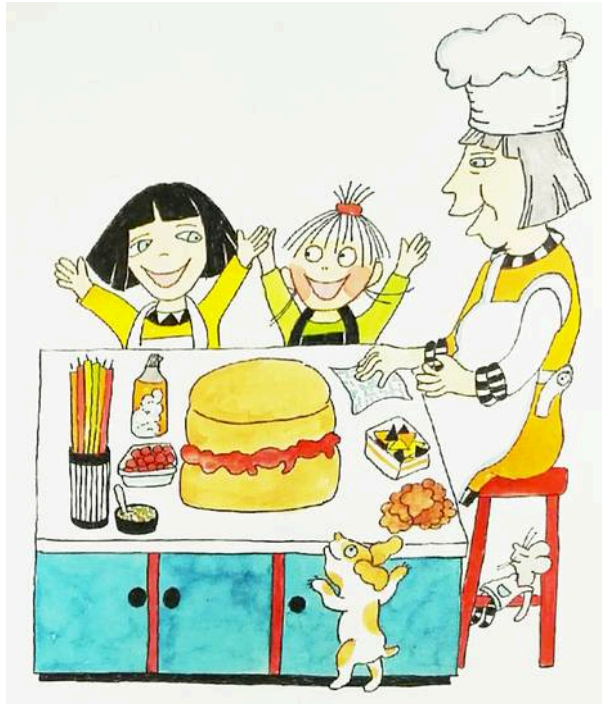
7.2. Kattoteemat kirjojen tarinoissa

Tämä luku keskittyy aineiston analyysiin kirja kerrallaan. Selkeyden vuoksi tässä luvussa ei käydä läpi kaikkia aineistosta löytyneitä teemoja (60 kpl), vaan tuon esille vasta ryhmiteltyt kattoteemat, joita on yhdeksän: **1) Nainen hoivaajana, palvelijana tai ilostuttajana, 2) Tytöstä naiseksi, 3) Kunnan tyttö, 4) Pojat on poikia / toksinen maskuliinisuus, 5) Miehet ovat ikuisia lapsia, 6) Kapinallinen poikatyttö, 7) Mies (arjen) sankarina tai ongelmanratkaisijana, 8) Passiivinen/avuton mies ja 9) Aktiivinen nainen / nainen organisoijana.** Olen tehnyt jokaisesta analyysidusta kuvakirjasta tarinan, joka tuo esille kirjan juonen ja sen ruokakuvauksista löytyneet kattoteemat sukupuolinäkökulmasta. Diskursseja käsittelen myöhemmin koko aineiston näkökulmasta.

Mikä Minttua naurattaa (2015)

Minttu-kirjat ovat tuttuja jo omasta lapsuudestani asti. Mieleen ovat jääneet iloiset värit, ihana mummo ja touhukas Minttu-tyttö. Verrattain uudessa Mikä Minttua naurattaa (2015) -kirjassa on yhä käytössä samat iloiset värit. Touhukas Minttu on se sama Minttu, jollaisena hänet lapsuudestani muistan. Kirjaa voi yhä katsella huolettomana ja turvallisena kertomuksena lapsen arjesta, mutta sitä on myös mahdollista tarkastella kriittisestä ja feministisestä näkökulmasta.

Minttu-kirjoissa Mintun rooli on ollut näkyvämpi kuin Ville-veljen. Tässä kirjassa feministisesti katsottuna Ville oikein loistaa poissaolollaan tai toisaalta tulee esille silloin kun halutaan tuoda esille tyttö-poika -erottelua. Ville esitetään lumilinnaleikissä puolustamassa linnaa talonmies Pärssisen kanssa Mintun ja Eikon tunkeutumisyrityksiltä. Asetelma on vanha tuttu, tytöt vastaan pojat. Lumilinnaleikeistä Minttu, Ville ja Eiko lähtevät Mintun luo samalla kun Pärssisen täytyy lähteä omaan kotiinsa kalakeiton valmistukseen. Miehen suhde ruuanlaittoon kuitataan tässä yhdellä lauseella, mikä ilmaisee miehen velvollisuuden tai pakon lähteä tekemään ruokaa. Sen sijaan koko muu kirja pyörii naisen eli tässä mummon leipoman kakun ympärillä. Kakkua leivotaan Mintun isän ja äidin hääpäivän kunniaksi. Minttu ja Eiko ahkeroivat kakun valmistuksen parissa innostuneen näköisinä kuvattuna (kuva 1). Mummo opettaa Minttua ja Eikoa käytännön taidoissa, eikä Mintun ja Eikon halukkuutta osallistua toimintaan kyseenalaisteta millään tavalla. Mummon ollessa päivä-

Kuva 1: Minttu ja Eiko innostuneena leipomassa. Kuvittanut Maikki Harjanne. (Harjanne 2015, 10.)

unilla tai hänen lähdettyä kotiin, Minttu ja Eiko korvaavat mummon asettumalla itse huolehtijan, organisoijan ja muiden ilahduttajan positioon. Ville palaa kuviin takaisin vasta silloin, kun kaikki isän ja äidin hääpäivän vieton järjestelyt sekä siivoukset ovat tehty. Ville on mukana onnitteluseremoniassa seisoen kukat selkensä takana piilossa.

Kirjassa naiset ja tytöt hääraävät keittiössä ja siivoavat. Sen sijaan mies tai poika rakentaa lumilinnaa, ei ole lainkaan näkyvissä tai pitelee kukkia. Kirjan ruokakuvauksissa on opettavainen, joskin lasta ymmärtävä sävy siihen, miten keittiössä kuuluu toimia. Siisteyttä, turvallisuutta ja jälkien siivoamista pidetään arvossa. Tämä kaikki ei aluksi Mintulta ja Eikolta suju, mutta kirja päättyy siihen, että Minttu ja Eiko onnistuvat kakun koristelussa uuden yrityksen jälkeen, osaavat huomioida turvallisuusseikat ja käyttävät koristeita, joista ei jää roskaa. Minttu toimii mummon lähdettyä vielä hääpäivänvieton mahdollistajana tarjoamalla kakun sekä huolehtimalla muista juhlijoista. Kirjan loppu on onnellinen, koska kaikki juhliivat iloisena äidin ja isän hääpäivää. Vai onko kirjan loppu kuvaus siitä, miten Minttu opettelee ja oppii asettautumaan naisen rooliin aina jaksavana hoivajana, ravitsijana, ja muista huolehtijana? Minttu-kirjassa tulee myös korostetusti esiin avioliiton

(miehen ja naisen avioliiton) arvostus. Hääpäivä osoittautuu syyksi leipoa ja juhlia. Tämä tarjoaa avioliitosta tavoiteltavan ja varsin perinteisen mallin Mintulle ja kirjaa lukeville lapsille.

Minttu-kirjasta nousevat selkeimmin esille **Nainen palvelijana, Tytöstä naiseksi, Kunnon tyttö ja Pojat on poikia** -kattoteemat. Nainen palvelijana -kattoteema toistuu monessa kohtaa. Mummo on kirjassa aktiivinen, hän valmistelee koko ajan hääpäivän leipomuksia yhdessä Mintun ja Eikon kanssa sekä huolehtii samalla lapsien sekä koiran hyvinvoinnista. Nainen palvelijana -kattoteemaa jatkaa luontevasti Tytöstä naiseksi -kattoteema. Minttu ja Eiko osallistetaan luontevasti leipomaan ja valmistelemaan isän ja äidin hääpäivää varten. Kirjassa esitetään Minttu, Eiko, Ville ja talonmies Pärssinen ensin lumileikeissä, mistä lapset tulevat yhtä aikaa kotiin. Kirjassa itsestäänselvyytenä Minttu ja Eiko osallistuvat tämän jälkeen innokkaina leipomaan, mutta Ville ei. Ville palaa kuviin ja tarinaan uudestaan vasta kirjan lopussa.

”Mummo on leiponut äidin ja isän hääpäivän kunniaksi kakun. Tytöt saavat koristella sen sillä aikaa, kun mummo nukkuu päiväunia.

- Pursottakaa kakun päälle ensin kermavaahtoa. Lisätkää sitten koristeet ja lopuksi kynttilät, mummo neuvo.

- Kauniita unia, tytöt toivottavat mummulle,

- kun heräät, kakku on valmis”

(Harjanne 2015, 10.)

Minttua ja Eikoa vastuutetaan myös ns. naisen rooliin siten, että mummo pyytää heitä tuuraamaan itseään päiväunien aikana tai jatkamaan hommia hänen lähdettyään kotiin.

”Nyt minä lähdän kotiin lepäämään, mummo sanoo.

- Jääkaapissa on varakakku. Sinä Minttu, voit koristella sen Eikon kanssa.

- Kiitos, mummomurunen! Tule pian uudestaan, Minttu hihkuu”

(Harjanne 2015, 30.)

Kunnon tyttö -kattoteemassa on paljon samaa kuin kahdessa aiemmassa. Se liittyy siihen, miten tyttö/nainen on valmis palvelemaan ja ilahduttamaan muita, mutta myös se, miten omasta mukavuudesta ollaan valmiita tinkimään läheisten takia. Tässä kirjassa ”kunnon tyttöjä” ovat mummo ja

Minttu. Mummo ahkeroi taukoamatta leipomusten kanssa ja lähtee lopulta kotiin lepäämään. Minttu valvoo yöllä valmistaakseen hääpäivänä tarvittavia koristeita.

”Äidin ja isän hääpäivä askarruttaa Minttua niin, ettei hän saa unta. Kakku on valmis, ja onnittelulaulukin on valittu, mutta jotain puuttuu.”

(Harjanne 2015, 22.)

Kunnon tyttö -kattoteeman alle liitän myös opetukselliset kohdat, joissa mummo ohjeistaa Minttua ja Eikoa siisteyteen sekä omien jälkien siivoamiseen.

Viimeinen esille noussut kattoteema, Pojat on poikia, pitää sisällään huomion, jossa Mintun veljeltä Villeltä ei odoteta samoja asioita kuin Mintulta. Ville leikkii ulkona ja osallistuu hääpäiväaamun onnitteluseremoniaan, mutta muuten hän on kirjassa näkymättömissä. Kodin sisäpuolella naisille riittää tehtävää ja heidän oletetaan olevan näistä tehtävistä innostuneita. Poikia tai miehiä ei edes kysytä mukaan.

Siiri löytää simpukan (2015)

Siiri löytää simpukan (2015) -kirjassa Siiri tyttö haluaa lähteä rannalle kesän ensimmäisenä hellepäivänä. Siiri saa äidin innostumaan ideasta ja pian koko perhe suuntaakin rannalle, jossa Siiri tapaa kolme Ottoa ja yrittää näiden kanssa löytää vedestä aarteita sukeltamalla. Siiriä harmittaa, ettei osaa vielä sukeltaa, joten äiti ehdottaa sukeltamisharjoittelun jatkamista uimahallissa. Siiri oppii lopuksi sukeltamaan ja löytää rannalta vielä aarteinkin.

Siirin perhe tekee yhdessä asioita, mutta erityisesti ruokakuvauksissa perheen isä jää taustalle ikään kuin statistin rooliin. Kirjan sivuilla äiti esitetään niin kuvissa kuin tekstissäkin touhukkaana ja keskellä aukeamia, kun taas isää joudutaan odottamaan tai isä on aseteltuna kuvan taustalle pää näkymättömissä aurinkovarjon sisällä.

”Äiti haki varastosta pallon, renkaan ja kellukkeet ja pakkasi ne kassiin. Sitten hän teki muutaman juustoleivän evääksi.

- Nyt mennään! Siiri huudahti ja hyppeli portaikkoon. Isä hölkkäsi äidin ja Siirin perään.

- *Odottakaa minua!*”

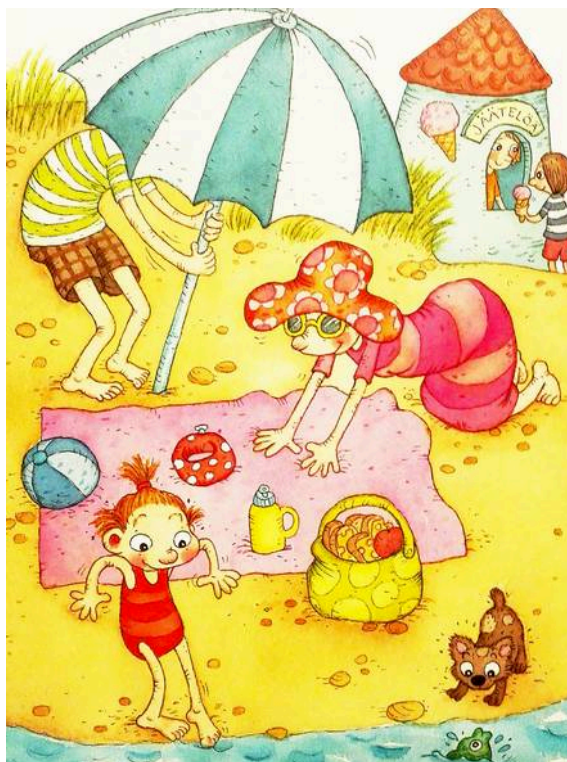
(Nopola 2015, 5.)

Kirjan hahmoille on piirretty mies- ja naisstereotyyppien mukaisesti miehelle/pojille shortsit ja t-paidat sinisinä, ruskeina tai vihreinä ja naisille/tytöille pääasiassa mekot ”tyttöväreissä”. Siiri ja äiti on kuvattu molemmat toimeliaina ja heille on piirretty lähes samanlaiset mekot, vain raitakuvien suunnat poikkeavat toisistaan. Mekkojen samankaltaisuus saa mieltämään Siirin ”pikkuäidiksi”, joka pyrkii kasvamaan äidin kaltaiseksi. Pinkkiä ja punaista on kirjan väryksessä käytetty paljon, mikä vahvistaa vaikutelmaa siitä, että kirjassa pääroolissa ovat tytöt ja naiset.

Aiemmassa tutkimuksessa on myös huomattu, että naishahmot kuvakirjoissa on piirretty usein vaaleanpunaisiin vaatteisiin tai muuten feminiinisinä pidettyihin väriin erotuksena mieshahmoista. Naishahmojen vaatteissa on useammin kuvioita kuin mieshahmojen vaatteissa. Kuvakirjat antavat sen vaikutelman, että naiset pukeutuvat yleensä mekkoon, olivat he tekemässä mitä tahansa. (Foster 2014, 108–109.) Tarkastelemassani Siiri-kirjassa on nähtävissä paljon pinkkiä naisenergiaa, mutta energia näkyy lähinnä naisille tyypillisissä rajatuissa tehtävissä, kuten asioiden organisoinnissa sekä ruuanvalmistuksessa.

Voisiko rooleja rikkoa ja esittää toisin vaikkapa isän valmistelemassa uimarantaretkeä ja äidin pysyttämään aurinkovarjoa. On silti virkistävää nähdä tyttö kirjan päähenkilönä. Siirissä on samalaista reippautta ja päättäväisyyttä kuin Peppi Pitkätossussa, mutta toisaalta herää kysymys, että vaaditaanko päähenkilöltä aina reippautta? Voisiko päähenkilönä olla joskus vaikkapa herkkä ja kaikesta kauniista pitävä poika tai hahmo, jonka sukupuolta ei tehdä ilmeiseksi?

Siiri-kirjan keskeisimmiksi kattoteemoiksi nousevat **Nainen organisoijana**, **Passiivinen/avuton mies** ja **Tytöstä naiseksi**. Nainen organisoijana -kattoteemaa toteuttaa sekä Siiri, että hänen äitinsä. Rannalle lähdetään Siirin aloitteesta ja Siirin äiti puolestaan huolehtii mukaan rannalle tarvittavat tavarat ja valmistelee eväät. Rannalla Siirin äiti asettelee viltit ja eväät. Isälle jää avuttoman miehen sivuosa (kuva 2). Isää odotetaan lähdössä ja hänet kuvataan taustalla avustamassa äitiä rannalla. Tytöstä naiseksi -kattoteema ei näy niinkään teksteissä, vaan kuvituksessa. Siiri ja hänen äitinsä on kuvattu yhtä touhukkaiksi ja aina samantyyllisesti tai samoihin väriin pukeutuneiksi. Näin sukupuolijakoa uusinnetaan tehokkaasti.

Kuva 2: Siirin perhe rannalla. Kuvittanut Mervi Lindman. (Nopola 2015, 6.)

Veera Virtanen ja esikoulu (2013)

Veera Virtanen ja esikoulu (2013) -kirjassa Veera on aloittamassa esikoulun luottavaisella mielellä. Ensimmäisenä esikoulupäivänä ehtii tapahtumaan paljon. Veera tapaa uusia lapsia, joutuu opettelemaan esikoulun tapoja, pudottaa vahingossa tarjottimensa, koti-ikäväkin vaivaa ja päivän lopulla Veera auttaa esikoulukaveria, johon päivän alussa välit olivat ristiriitaiset.

Veera Virtanen esitellään tunnollisena tyttönä, jolla on monenlaisia taitoja, kuten esikoululaiselta odotetaan. Kirjan alussa kerrotaan, miten omatoimisesti Veera osaa huolehtia aamutoimista ja aamupalasta. Kirjassa kiinnittyy huomio siihen, miten Veera vaikuttaa siltä, että haluaa käyttäytyä sääntöjen mukaan ja olla kuten aikuiset. Sen sijaan kahdessa ruokailutilanteen kuvauksessa Veera itse joutuu naurun kohteeksi. Kotona Veeralle nauraa pikkuveli Paavo, koska Veeran puhe kuulostaa hänestä hassulta Veeran puuttuvan hampaan takia. Koulussa Veeralle nauraa puolestaan Alex, koska Veera on juuri kaatunut ja hänen tarjottimensa ruokineen ovat lentäneet lattialle.

Tämän tyyppisistä kuvakirjoissa esiintyvistä miehistä kirjoittaa myös Foster väitöskirjassaan. Foster on listannut löytönsä teeman *Males as More Powerful* -otsikon alle. Hän on havainnut aineistossaan

kohtia, joissa tyttöhahmot toimivat mies/poikahahmojen hallinnan alla. Tyttöhahmot, usein päähenkilön siskot, joutuvat pyytämään lupaa saadakseen osallistua toimintaan tai tehdäkseen päätöksiä. Fosterin tutkimuksesta löytyy myös mielenkiintoisen samanlainen havainto kuin Veera Virtanen ja esikoulu -kirjassa. Foster kuvailee erään kirjan kohtaa, jossa tyttöhahmo opettelee käyttämään syömäpuikkoja ja hänen veljensä nauraa ja pilkkaa tätä epäonnistuneesta yrityksestä koko perheen silmien alla. Sekä Fosterin että minun aineistossani on näiden tapahtumien jälkeen kuvaus siitä, miten tyttöhahmo yksin joutuu pääsemään yli naurunkohteena olemisesta. (Foster 2014, 118–122.)

Ylipäättään kirjan kuvissa tytöt näyttäytyvät levollisina, hyvin käyttäytyvinä ja aikuismaisina. Pojat pitävät ääntä, nauravat, tekevät kiusallisia huomioita muista ja vähän pilkkaavatkin tyttöjä. Kirjan kuvien värit on kirkasta ja voimakasta. Tytöillä on pitkiä hiuksia ja lettinauhoja ja pojilla lyhyemmät tukat. Tytöt on puettu perinteisesti pinkkiin ja lilaan ja pojat vihreään. Pientä perinteen rikkomista näkyy siinä, että pojilla voi olla vaikkapa oranssi huppari ja tytön paidassa pääkallokuvioita.

Kirjassa Veeran suhde esikoulukaveri Alexiin kokee kolauksen heti alkuun, kun Alex alkaa kutsua Veeraa Veepaksi. Veera kun ei saa sanottua nimeään kunnolla irronneen hampaan takia. Alex myös nauraa Veeran kompastukselle ruokalassa ja huutaa Veeran sattumuksen myös muiden tietoon. Kirjassa Veeraa harmittaa Alexin käyttäytyminen, mutta Veera ei kerro sitä muille. Sen sijaan Veera auttaa Alexia housunnappien kanssa ja on todistamassa tämän pissavahinkoa. Veera ei kerro Alexin vahingosta kenellekään, vaan auttaa kiltisti ja voittaa tällä Alexin ystävyys ja saa Alexilta jopa halauksen. Kirjan voi ajatella kertovan siitä, miten Veera on fiksu ja pärjäävä, joka voittaa alkuvaikeudet esikoulussa. Toisaalta kirjan voi nähdä kertovan sukupuolijakoa ja rooleja uusintavana tarinana siitä, miten kiltti ja tunnollinen tyttö joutuu pojan kiusaamisen/häirinnän kohteeksi koulussa tyyliin ”rakkaudesta se hevonenkin potkii tai pojat on poikia”, mutta siitä huolimatta auttaa ja hoivaa tätä poikaa, eikä valita. Veera on kiltti ja hiljaa kuten naissukupuolen edustajan kuuluu. Tällä käytöksellä Veera lunastaa paikkansa yhteisössään, eikä aiheuta konflikteja.

Lukiessani olisin toivonut Veeran ottavan Alexin tai opettajan kanssa esille sen, ettei pidä siitä, miten häntä kutsutaan Veepaksi, tai siitä, että hänelle ruokalassa naurettiin, eikä kukaan puuttanut tilanteeseen. Kirjalla olisi ollut mahdollisuus tarjota toisenlainen esimerkki, jossa kiusaamiseen olisi puututtu välittömästi ja Veera olisi pitänyt puolensa. Toivoisin myös, että tytöt saisivat olla joskus hoivan arvoisia, äänekkäitä tai itsepäisiä ainaisen kiltteys- ja hiljaisuusodotuksen sijaan.

Veera Virtanen ja esikoulu -kirjassa keskeisiksi kattoteemoiksi nousevat **Kunnon tyttö**, **Pojat on poikia** ja **Tytöstä naiseksi**. Kunnon tyttö -kattoteeman esimerkkinä on koko kirjan ajan päähenkilö Veera, jonka taitoja ja halua noudattaa sääntöjä sekä käyttäytyä hyvin korostetaan tekstissä monessa kohtaa. Kunnon tyttö -kattoteema näkyy myös kuvituksessa, jossa tytöt on usein kuvattu rauhallisen näköiseksi ja esimerkiksi ruokapöydässä syömiseen keskittyneiksi. Tälle kontrastina pojat esitetään ruokapöydässä äänekkäinä ja eloisan näköisinä (kuva 3).

Kuva 3: Veera ja sisarukset aamiaisella.
Kuvittanut Noora Katto. (Kanto 2013, 5.)

Pojat on poikia -kattoteemaan liittyy edellä mainittu tapa kuvata pojat tyttöjä äänekkäämmiksi ja heidän oikeuttamisensa puuttua tyttöjen heikkouksiin. Veeran nälvimiseen ei kirjassa juurikaan puututa, vaan se kuitataan ikään kuin Veeraa vaivaavana, mutta silti harmittomana asiana. Poika käyttää toisin sanoen sanallisesti valtaansa tyttöä vastaan. Tyttö ei aiheuta konfliktia, vaan ”nielee” harmituksensa ja tyytyvä olemaan ”kunnon tyttö”. Pojat on poikia -kattoteemasta on näyte seuraavassa.

”Veera syö reippaasti aamiaisensa, jotta hän jaksaa koko koulupäivän. Nam! Veera iskee hampaansa voileipään. Apua! Hammas jää leipään kiinni. Toinen etuhammas on lähtenyt jo aiemmin.

- *Pahuf, sanoo Veera ja haukkaa leipää. Se ei onnistu ilman etuhampaita. Paavoa naurattaa.*

- *Ävä nauva! Veera komentaa.*

- *Ei ove kuuve haufkaa ovva hampaaton.”*

(Kanto 2013, 4.)

Seuraavasta lainauksesta käy ilmi tyypillinen kontrasti tytön ja pojan käyttäytymisen välillä.

”- *Paljon vai vähän? Kysyy ruokalan täti.*

- *Paljon, Veera vastaa.*

- *me syödään valkoisia matoja! Alex hihkuu.”*

(Kanto 2013, 14.)

Seuraava lainaus puolestaan havainnollistaa, miten kirjassa pojalla on oikeus olla äänekäs, mutta myös muiden tunteista piittaamaton.

”*Veera yrittää olla ajattelematta valkoisia matoja. Veera kantaa tarjottimella lautasta, maitolasia ja voileipää varovasti, varovasti kohti pöytää. Hän kävelee aivan pieniä askeleita ja tuijottaa tarkasti tarjotinta, mutta se alkaa kallistua, kallistua, kallistua. Lautanen liukuu kohti reunaa, leipä tupsahtaa reunan yli, maitolasi kaatuu ja lautanen räjähtää lattialle. Makaronilaatikko ja porkkanasuikaleet lentelevät ympäriinsä.*

- *Katsokaa! Veera heitti madot lattialle, Alex huutaa.”*

(Kanto 2013, 14.)

Tytöstä naiseksi -kattoteema liittyy siihen, miten koko kirja on tavallaan Veeran kasvutarina. Veeran ensimmäinen esikoulupäivä osoittautuu välillä haastavaksi, vaikka Veera yrittää parhaansa. Veera ikävöi kotiin äidin kaakaon ja pullan sekä pikkusisarten luo, mutta toisaalta tietää olevansa nyt esikoululainen, jonka paikka ei ole enää päivisin kotona. Veera ei kasva ainoastaan esikoululaiseksi vaan nimenomaan esikoululaistytöksi. Hänelle on tarjolla fiksun, anteeksiantavan, kiltin ja pärjäävän tytön rooli. Esikoulukaveri Alexin ottaessa äänekkään, rajoja koettelevan, hoivaa ja ymmärrystä kaipaavan esikoululaispojan roolin.

Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen (2012)

Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen (2012) -kirjassa pikkusisko Vilttitossulle ja isosisko Heinähatulle tulee riitaa, koska Heinähattu väittää Vilttitossun olleen lapsena kalju, mitä Vilttitossu ei halua uskoa. Vihainen Vilttitossu kostaa Heinähatulle tämän kaljuväitökset leikkaamalla Heinähatun letit yöllä, mutta ei halua jäädä teostaan kiinni. Heinähattu epäilee heti Vilttitossun olevan syyllinen, mutta erinäisten sattumusten saattelemana, niin naapurin Alibullenin neidit, siskosten vanhemmat, kuin konstaapelit päätyvät selvittämään lettivarkaan mysteeriä. Lopulta varkaan henkilöllisyys selviää ja sisarukset pääsevät kuin pääsevätkin sopuun.

Kirjassa huomio kiinnittyy siskosten erilaisuuteen. Heinähattu edustaa stereotyyppisen perinteistä tyttöä, joka pukeutuu siististi ja tyttömäisesti mekkoon, on ”elovenamaisen” vaalea ja viaton, ajattelevainen, hillitty ja kiltti. Sen sijaan Vilttitossu on suorasanainen, temperamenttinen, omatoiminen, itsevarma, huoleton ja varsin käytännöllisesti tai voisi sanoa poikamaisesti pukeutunut. Vilttitossun kapinallisuus tai poikatyttömäisyys on ehkä kirjan ilahduttavin asia. Kirjan aktiivinen ja hieman kapinallinenkin toimija on tällä kertaa tyttö eikä poika. Kirjassa jää mietityttämään se, että Vilttitossu saa arvostusta näistä poikahahmolle tavanomaisista piirteistään, eikä häntä kirjassa juurikaan yritetä palauttaa kiltin tytön ruotuun. Vilttitossu saa arvostusta isältään, joka kehuu Vilttitossua ove-laksi ja nokkelaksi kun puhutaan siitä, miten Vilttitossu on keksinyt karata ja piiloutua lettien leikkaamisen jälkeen. Näin ajatellen kiellettyjen keinojen käyttäminen ja käyttäytymissääntöjen rikkominen on isän mielestä oikeutettua ja osoitus fiksuudesta. Heinähatulle ei arvostusta satele käyttäytymisestä, vaikka hän hillitsee itsensä paremmin ja on valmis lopuksi antamaan Vilttitossun teon myös anteeksi. Alibullenin neidit tosin kehuvat Heinähattua hänen siisteydestään.

Kirjan muut hahmot noudattelevat melko perinteistä sukupuoliroolijakoa ja naiset ovat piirretty melkein pä yliampuvan naisellisiksi ihonmyötäisiin vaatteisiin kehon muotoja ääriviivoilla korostaen. Vaatteet ovat väriltään tai kuvioinniltaan perinteisen ja naisellisen vaaleanpunaisia tai kukallisia. Yhdessä kohdassa Alibullenin neidit keskustelevat Heinähatun ja Vilttitossun kanssa siitä, millaisia nämä olivat lapsena ja kertovat lasten tuoksuneen makealta. Tyttöys yhdistetään näin makeisiin herkkuihin. Samalla he vertailevat sitä, miten Alibullenin neidit ja tytöt ovat muistuttaneet toisiaan lapsena. Muutamalla lauseella luodaan jatkumon ajatus siitä, minkälainen tulevaisuus Heinähattua ja Vilttitossua odottaa. Heistä odotetaan kasvavan Alibullenin neitien kaltaisia naisia. Naisten tehtävänä kirjassa, on usein tarjoilla herkkuja muille, laittaa ruokaa, lohduttaa lapsia ja miehiä sekä

kuunnella heidän murheitaan. Alibullenin neidit ovat lähes joka kuvassa valmistamiensa herkkujen kanssa.

Miehet ovat kuvattu miehekkäinä, tässä kirjassa joko poliisin virka-asussa, tai siististi kauluspaidassa, shortseissa ja parrakkaina. Miehistä annetaan käsitys herkkuja himoitsevana, tärkeiden tehtävien hoitajina, työorientoituneina ja naisten ymmärrystä sekä hoivaa vastaanottavina. Naiset pyörittävät kirjassa arkea ja hoivaavat, mutta miehet kutsutaan paikalle ongelmatilanteissa, kuten kirjassa lettivarkauden selvittämiseen.

Merkillepantavaa kirjassa on myös se, miten isokokoinen poliisi Isonapa esitetään kirjassa tyhmänä, jatkuvasti herkkuja ahmivana ja lapsellisena sekä Alibullenin neidin äidillisestä hoivasta nauttivana. On vaikea kuvitella kirjaan tilannetta, jossa roolit olisikin käännetty toisin päin eli isokokoinen nainen käyttäytyisi typerästi ja söisi koko ajan ja hänelle herkkuja sekä hoivaa tarjoaisi kylän touhukas ja palvelualtis mies. Hoikka poliisi esitetään puolestaan isokokoista kollegaansa vastuuntuntoisempaan, älykkäämpänä ja itsekuriin pystyvänä. Kohdan voi tulkita kertovan siitä, että miehelle yltäkyläinen herkuttelu on sallitumpaa kuin naiselle. Tosin ollakseen vakavasti otettava mies, tulee miehellä olla myös itsekuria ja hoikka keho. Naisen tehtäviin kuuluu sen sijaan valmistaa sekä tarjota herkkuja muille, mutta syödä itse vain vähän. Naisten tulee myös ymmärtää ja sallia miesten ahminen, ajattelemattomuus ja tilan vieminen muilta. Poikkeuksen kirjassa tekee Vilttitossu-tyttö, jonka käytös näyttää maskuliinistyyppillisenä hänen kättäessään Alibullenin neitien herkkuja. Vilttitossun herkuttelun pyrkii tosin toinen herkuttelusta kiinnostunut eli poliisi Isonapa laittamaan aisoihin.

Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen -kirjan keskeisiksi kattoteemoiksi nousevat **Naiset hoivaajina ja palvelijoina, Kunnon tyttö, Kapinallinen poikatyttö, Toksinen maskuliinisuus, Tytöstä naiseksi ja Miehet ovat ikuisia lapsia**. Naiset hoivaajina ja palvelijoina -kattoteemaa tuovat esille erityisesti Alibullenin neidit, jotka käytännössä leipovat, kestittävät, kuuntelevat ja ymmärtävät muita koko kirjan ajan. Samaan kattoteemaan liittyy Heinähatun huolenpito Vilttitossusta sekä perheen äidin kuvaaminen touhukkaana keittiössä.

Kunnon tyttö -kattoteeman alle sopii Heinähatun käyttäytyminen ja persoona kirjassa. Heinähattu hillitsee itsensä ja pitää huolet omana tietonaan siinä määrin, että hänen satunnaista suuttumusta

oikein kauhistellaan. Heinähattu kantaa huolta Vilttitossusta ja osaa olla siisti sekä kärsivällinen. Kunnon tyttöjä ovat myös Alibullenin neidit, jotka huolehtivat muista ennen kuin itsestään ja ymmärtävät loputtomiin virkavallan toimintaa.

”Helga ja Halise Alibullen kävelivät Sireenikujaa naapuriin, Kattilakosken talolle. Helgan korissa oli muffinsseja ja mehupullo, Halise kantoi mansikkakakkua.

- Ihana kesäpäivä, Helga huokaisi.

- Onpa rauhallista, sanoi Halise. - Vain linnut livertävät.

- Mukavaa, kun Heinähattu ja Vilttitossu kutsuivat meidät vierailulle leikkimökkiinsä, Helga myhäili.

- Heillä on siellä aina niin siistiä, Heinähattu lakaisee ja pyyhkii pölyjä harva se päivä, Halise kehui.

- Onkohan Vilttitossu poiminut luonnonkukkia maljakkoon? Helga mietti.”

(Nopola & Nopola 2012, 2.)

Seuraava ote kirjasta tuo esille Heinähattu-tytön hiljaista kapinaa, mutta myös hoivaavuuden, joka nousee muiden tuntemusten ylitse.

”Heinähattu seisoi kädet puuskassa ja mutisi: -Minä en kyllä etsi. Heinähattu istuutui puutarhakeinuun, otti lierihatun päästään, ja katsoi tukkaansa taskupeilistä. Minä olen kamalan näköinen! Jos ei Vilttitossua olisi, minun asiani olisivat paljon paremmin. Minulla olisi letit, oma huone eikä kukaan lukisi minun päiväkirjaani. Kukaan ei tulisi leikkimökkiin häiritsemään, kun minä tarjoilen siellä mehua vieraille. Minä saisin käydä yksin Alibullenin neideillä ja syödä yksin heidän kaikki herkkunsa. Eikä minun tarvitsisi opettaa kenellekään kirjaimia eikä numeroita. Ja kun minä menisin illalla nukkumaan, kukaan ei tulisi minun peittoni alle ja sanoisi että pelottaa, kun on pimeää. Heinähattu näytti äkkiä surulliselta. Eikö Vilttitossu tulisi enää koskaan leikkimökkiin minun kanssani? Enkö minä enää koskaan kertoisi sille iltasatua? Heinähattu ampaisi pystyyn. -Minä haluan Vilttitossun takaisin. Minäkin lähdän etsimään!”

(Nopola & Nopola 2012, 25.)

Heinähatun vastapari on pikkusisko Vilttitossu, joka edustaa kaikkea muuta kuin Heinähattu. Vilttitossu tuo esille kattoteeman Kapinallinen poikatyttö. Vilttitossu on oma-aloitteinen, impulsiivinen ja vähän röyhkeäkin. Hän tuo mieleen Vaahteramäen Eemelin tai Pikku-Myy. Vilttitossu on kuin yksi pojista ja isän ihailema. Vilttitossu esitetään fiksumpana kuin poliisit ja nousee tavallaan kirjan sankariksi, vaikka hän on se, joka kiukustuessaan vahingoitti toista, omaa isosiskoaan.

"Vilttitossu oli juossut kotipihalle. Nyt täytyy naamioitua, hän päätti ja huomasi purkilisen punaista askarteluväriä leikkimökin seinustalla. Minä värjään tukkani punaiseksi, niin etteivät tunne minua! Vilttitossu otti pensselin käteensä ja suti väriä hiuksiinsa. Hän katsoi lopputulosta leikkimökin peilistä. Oikein hyvä, hän totesi. Vilttitossu laitto vielä aurinkolasit päähänsä, heitti housunsa lelulaatikkoon ja kietoi pöytäliinan hameeksi. Minä lähdän pois, kun ei Heinähattukaan halua enää koskaan nähdä minua. Mutta ruokaa minä tarvitsen mukaan. Vilttitossu juoksi keittiöön ja kurkisti jääkaappiin. Hanna, Matti ja Alibullenin neidit ja konstaapelit tulivat Kattilakosken pihaan.

- Minne Vilttitossu on voinut piiloutua? Hanna ihmetteli.

- Ei se kotiin ole mennyt, se on nokkela tyttö, Matti sanoi."

(Nopola & Nopola 2012, 26.)

Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen -kirjassa miesten roolit ovat huomiota herättävät. He ovat mukana eri tilanteissa, mutta vaikuttavat jokseenkin saamattomilta. Miehet osallistuvat lettivarkaan etsimiseen, isän ja poliisien roolissa, mutta heidän konkreettinen tekemisensä tuntuu liittyvän lähinnä syömiseen ja juomiseen, muiden johtamiseen sekä poliisien tapauksessa keskinäiseen väittelyyn. Toksinen maskuliinisuus -kattoteema tulee näkyviin muun muassa siinä, miten Isonapa-poliisi ottaa oikeudekseen pyytää ja syödä herkkuja milloin missäkin ja siinä, miten naisten tehtävät ovat miesten tarpeille alisteisia.

"Isonapa ja Rillirousku ryntäsivät keittiöön. Perässä tulivat Matti, Hanna ja Alibullenin neidit.

- Ei täällä ole ketään, Rillirousku sanoi.

- Laajennetaan tutkimus talon muihin osiin. Isonapa kurkisti jääkaappiin.

- Hmm... hyvän näköinen makkarapötkö, hän mumisi, taittoi palasen ja tunki suuhunsa.”

(Nopola & Nopola 2012, 28.)

Tytöstä naiseksi -kattoteema näkyy siinä, miten kirjassa Heinähattua ja Vilttitossua verrataan Alibullenin neiteihin ja kuinka isosisko Heinähattu on jo omaksunut muiden kirjassa esiintyvien naisten tehtäviä, vaikka kokee edellä mainitut tehtävät hieman raskaaksikin. Heinähattu huolehtii pikkusiskostaan ja siivoaa leikkimökkiään sekä haaveilee vieraiden kestitsemisestä.

Miehet ovat ikuisia lapsia -kattoteeman keskeisenä esille tuojana on konstaapeli Isonapa. Hän vahtii omaa osuuttaan herkuista, kuten lapset usein tekevät, on ärsykeille herkkä ja tekee johtopäätöksiä hatarilla tiedoilla. Alibullenin neidit ja poliisikollega Rillirousku kohtelevat Isonapaa kuin lasta. Alibullenin neidit hoivaavat häntä ruualla ja kohteliaisuuksilla, mutta Rillirousku puolestaan nuhtelee Isonapaa sekä toimii kaksikon pomona.

”Se oli tietenkin Vilttitossu, Heinähattu sanoi.

-Ei se mikään murtovaras ollut.

- Mutta... mutta... se laskeutui tikkailta ja juoksi karkuun nähdessään minut, Isonapa selitti.

-Oliko se kalju? Matti kysyi.

- Ei tainnut olla, Isonapa änkytti. Rillirousku katsoi Isonapaa ärtyneenä.

- Mistä sinä sait päähäsi, että murtovaras oli Kalju-Koponen?

- No kun... Vilttitossu sanoi, että murtovaras on kalju ja tarvitsee hiuksia.

- Ja sinä uskoit, Rillirousku ärähti. Halise silmäili Isonapaa lempeästi.

- Konstaapelin työ ei ole helppoa. Olit kuitenkin paikalla siellä, missä tapahtui, Halise kehui ja tarjoili Isonavalle vielä yhden hiekkahentusen. Isonapa hymyili ujosti ja hotkaisu leivonnaisen kerralla suuhunsa.”

(Nopola & Nopola 2012, 23.)

Tatun ja Patun ihmeellinen joulu (2015)

Tatun ja Patun ihmeellinen joulu (2015) -kirjassa Tatu ja Patu ovat menossa joulunviettoon ystävänsä Veeran kotiin. Tatu ja Patu eksyvät kuitenkin vahingossa väärään taloon. Kyseessä on Veeran naapurissa tyhjillään oleva Lahtisten talo. Lahtiset ovat lomalla ja heidän taloaan vahtii naapurustosta yksinelävä Martti. Tatu ja Patu harmittelevat, etteivät löytäneet Veeraa heti, mutta alkavat omatoimisesti valmistella joulua väärässä talossa. Outolasta kotoisin olevat veljekset eivät kuitenkaan ymmärrä kaikkia perinteisiä joulutapoja, joten he joutuvat monenlaisiin kummalluuksiin. Lopulta Veera löytyy ja yhteinen joulunvietto pääsee toivotusti alkamaan.

Tatu ja Patu -kirjassa ilahduttaa se, että esimerkiksi hahmojen vaatetuksella ja muuten kirjan värietyksillä ei alleviivata sukupuolia. Veljeksiksi todetut Tatu ja Patu pukeutuvat itse pinkkiin ja keltaiseen ja kirjan naispuolisiksi ajatellut hahmot käyttävät muun muassa vihreää ja sinistä sekä rennon näköisiä housuja ja paitoja. Kirjassa Veeralla on kaksi äitiä, mitä ei tuoda mitenkään korostetusti esiin. Tämä tekee asiasta tavallista ja purkaa näin ollen hyvällä tavalla normeja.

Kirjaa on aavistuksen vaikea analysoida, koska analysoidakseen on luotava jonkinlainen tulkinta Tatun ja Patun olemuksesta. Tatu ja Patu näyttävät ja kuulostavat nimineen pieniltä poikalapsilta ja heidät esitellään veljeksinä. Heidän kuitenkin kerrotaan olevan kotoisin Outolasta, jonka sijaintia ei tiedetä. Outola ei siis ole välttämättä edes tällä planeetalla. Outolalaisuus sallii Tatulle ja Patulle vapauksia rikkoa normeja kuten käyttää ruokaa ei-tarkoituksenomaisesti ja käyttäytyä tahattoman epäkohteliaasti. Toisaalta heidän käyttäytymisensä muistuttaa pienten lasten tavanomaista käyttäytymistä. He toilailevat ja sähläävät, mutta hyväntahtoisesti. Tämä aiheuttaa muun muassa kirjassa Veeran naapurille eläkeläisikäiselle Martille huolta, mutta aikuiset eivät missään vaiheessa toru veljeksiä, vaan ymmärtävät heitä.

Tatulle ja Patulle annetaan kirjassa paljon tilaa ja aikaa. Heitä etsitään, heitä kuunnellaan ja heidän toiveisiin yritetään vastata. Kun Tatun ja Patun odottama leipomishetki koittaa, niin näyttää siltä, että Veera tekee vaativimman työn eli käytännössä leipoo pipareita hikipisarat lentäen. Tatu ja Patu sen sijaan koristelevat ja keskittyvät tunnelmointiin. Naissukupuolen aktiivisuus ruuanlaiton ja leipomisen suhteen korostuu myöhemminkin, kun Martti esitetään kyläilemässä Veeran kotona joulunvietossa. Veeran äidit tarjoavat Martille ensin suklaata ja sitten kauniisti katettua jouluateriaa. Martti sen sijaan kuvataan omassa kodissaan ja naapurin kodinvahina velvollisuudentuntoisena, mutta

yksinäisenä miehenä, jonka ruoka koostuu kurkkuvoileivästä ja maidosta. Martille kerätään sääliä mainitsemalla moneen kertaan, miten Martti ei ehdi syödä, koska koko ajan häntä tarvitaan Lahtisten talolla tai muualla. Martti näyttäytyy arjen sankarina, joka huolehtii muiden tarpeista ennen kuin omistaan. Voisi ajatella, että samaa huolehtimista tekevät monissa kirjoissa juuri naiset, mutta sitä ei tuoda koskaan esiin säälipisteitä tai ymmärrystä hakien. Kirja esittelee naiset ja tytöt kodin- ja jouluntekijöinä sekä yksinäisten poikien tai miesten pelastajina. Näin ollen vahva sukupuoliroolijako toistuu tässäkin jo astetta modernimmassa kirjassa. On hyvä, että kirja on häivyttänyt sukupuolittuneisuutta hahmojen ulkonäössä ja tuo hyvällä tavalla esille seksuaalisuuden moninaisuutta, mutta toivottavaa olisi rikkoo vieläkin enemmän perinteistä jakoa niin sukupuolissa kuin rooleissa.

Tatun ja Patun ihmeellinen joulu -kirjassa keskeisimmät kattoteemat ovat **Nainen palvelijana, Pojat on poikia, Mies arjen sankarina ja Passiivinen/avuton mies**. Nainen palvelijana -kattoteemaan liittyy useampi kuvaus kirjassa siitä, miten nainen/tyttö palvelee miespuolisia ja on tilanteiden organisoijana. Tatu ja Patu -kirjassa Veeran äidit muun muassa kestitsevät naapurin Marttia ja Veera leipoo Tatun ja Patun kanssa tehden suurimman työn. Kirjassa keskitytään siihen miten Tatu ja Patu sekä Martti kokevat asiat ja, miten Veera ja Veeran äidit mahdollistavat heille hyvän olon. Naispuolisten hahmojen kokemuksista ei juurikaan kirjoiteta.

Pojat on poikia -kattoteema koostuu lukuisista kuvauksista, joissa Tatu ja Patu koheltavat energisinä. Veljekset saavat joulujärjestelyjä tehdessään muun muassa aikaan kaaoksen Lahtisilla ja pipareiden koristelu on kovin sotkuista. Tatua ja Patua ei kirjassa toruta, vain heidän aikaansaannoksia lempeästi harmitellaan. Kontrastina Veera-tyttö esiintyy kirjassa koko ajan siistinä ja järkevänä.

Mies arjen sankarina -kattoteema nousee Martin persoonan ja toiminnan kuvauksesta. Martille on uskottu kirjassa luottotehtävä Lahtisten kodinvahtina. Martti kuvataan siistinä, rauhallisena ja vastuuntuntoisena miehenä, joka huolehtii tunnollisesti naapuristaan ennen omia tarpeitaan. Martista muodostuu kirjassa arjen sankari, koska hän saa monta kertaa tunnustusta siitä, miten hän omasta nälästään huolimatta ja Tatun sekä Patun aiheuttamasta kaaoksesta huolimatta pystyy ottamaan vastuun naapurin talonhoidosta. Sankarimiehinä näyttäytyvät myös Tatu ja Patu, jotka saavat toivomansa joulun Veeran kanssa vaikeuksista huolimatta ja heidät kuvataan huomion keskipisteenä joulunvietossa.

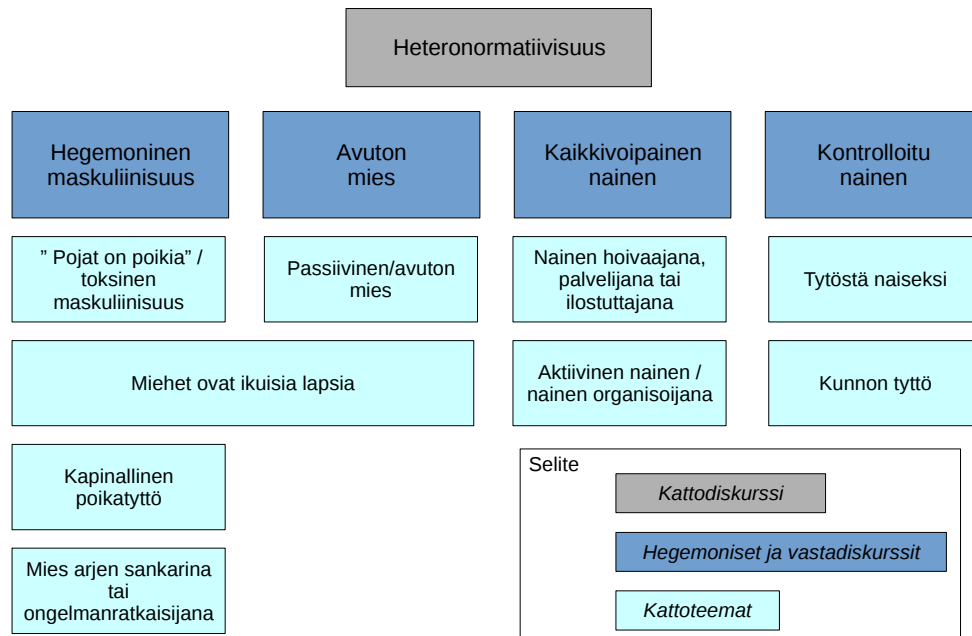
Passiivinen/avuton mies -kattoteema liittyy kirjan kuvauksiin, joissa Tatu ja Patu toiminta näytetään passiivisena istumisena tai koheltamisena aina heidän ollessaan yksin ilman Veeraa. Veeran tullessa kuviin tunnelma muuttuu kaaoksesta iloisemmaksi ja tasapainoisemmaksi. Myös Martti kuvataan ajoittain avuttomaksi. Martti näyttää kodissaan yksinäisenä ja askeettisesti elävänä miehenä. Ilmeettömän tai huolestuneen näköinen Martti hieman kliinisessä kodissaan yrittää päästä syömään valmistamaansa kurkkuvoileipää ja juomaan maitoa. Kuvauksesta tulee vaikutelma, että Martin on vaikea saada huolehdittua itsestään. Puolestaan Veeran luona kyläillessään Martti hymyilee ja ottaa mielellään vastaan Veeran äitien tarjoilemia joulukerkkuja (kuva 4).

Kuva 4: Joulupöydässä Veeran luona. Kuvittanut Aino Havukainen ja Sami Toivonen. (Havukainen & Toivonen 2015, 31.)

7.3. Sukupuolia tuottavat diskurssit

Hegemonisia diskursseja ja niiden vastadiskursseja nousee aineistosta esiin neljä: **1) Hegemoninen maskuliinisuus** ja tämän vastadiskurssina **2) Avuton mies** sekä **3) Kaikkivoipainen nainen** ja tämän vastadiskurssina **4) Kontrolloitu nainen**. Diskurssit eivät ole selkeärajaisia, vaan jokin kattoteema saattaa sopia useamman diskurssin alle katsontatavasta riippuen. Diskurssin hegemonisuutta tai vastadiskurssisuutta ei voi myöskään rajata tarkasti. Mainitsemani Kaikkivoipainen nainen -diskurssi voi esimerkiksi olla vastadiskurssi myös Hegemoninen maskuliinisuus diskurssille eikä pelkästään Kontrolloitu nainen -diskurssille. Palaan tähän myöhemmin tässä analyysissä. Kaikkien diskurssien ja kattoteemojen yläpuolelle nousee kattodiskurssiksi **Heteronormatiivisuus**. Piirroksessa 1 on esitetty kaavio, joka selkiyttää teemojen ja diskurssien kytköksiä toisiinsa.

Piirros 1: Diskurssit ja kattoteemat

Hegemoninen maskuliinisuus

Hegemoninen maskuliinisuus -diskurssi kokoaa yhteen neljän eri kattoteeman esitystavat, joilla miehiä, poikia tai maskuliinisuutta tuotetaan. Näitä ovat: Pojat on poikia/toksinen maskuliinisuus, Miehet ovat ikuisia lapsia, Kapinallinen poikatyttö ja Mies (arjen) sankarina tai ongelmanratkaisijana. Hegemoninen maskuliinisuus Connellin (2005; 1995) kehrittelemänä käsitteenä viittaa maskuliiniseen ideaaliin vallitsevassa kulttuurissa. Hegemoniseen maskuliinisuuteen liittyy useita käytäntöjä, joilla maskuliinista kulttuuria ylläpidetään. Kuten tässä tutkielmassa on jo aiemmin todettu, Connell ja Jokinen (1995; 2003) ovat esittäneet, että hegemonisen maskuliinisuuden kulttuurissa maskuliinista ihannetta lähinnä olevat miehet sijoittuvat janan toiseen päähän ja feminiiniset eli naiset toiseen päähän. Tämä jana määrittää myös valtasuhteet eli positioivat naiset miehiä alemmaksi hierarkiassa. Hegemoninen maskuliinisuus -diskurssissa maskuliinisuutta performoidaan muun muassa voimakkaalla äänenkäytöllä, miesten keskinäisellä kisailulla, tytöille nauramisella ja ensisijaisesti omista tarpeista huolehtimalla.

Erityisesti poikahahmot kuvakirjoissa ovat paljon äänessä ja nauramassa. Nauru kohdistuu maskuliinisen hierarkian häntäpäähän eli tyttöhahmoihin. Puheella ja naurulla käytetään valtaa suhteessa muihin sekä pönkitetään omaa maskuliinisuutta. Maskuliininen valta näkyy myös siinä, miten pojat

ja miehet tulevat kirjoissa yleensä valmiiseen pöytään, jonka naiset ovat heille kattaneet. Hegemonisen maskuliinisuuden tyypillisenä piirteenä miehet esitetään myös yhteiskunnallisesti tai yhteisössään tärkeissä töissä, joko arkisella tasolla ongelmanratkaisijoina tai sitten töissä, joissa on jo itsessään valtaa, kuten konstaapeleina.

Tutkija Jokinen puhuu myös siitä, miten hegemonista maskuliinisuutta vahvistetaan miesjoukoissa, heterosuhteilla ja vallankäytöllä. Tämä tulee hyvin esiin myös aineistossani. Miehet ja pojat esitetään usein keskenään leikkimässä tai kollegoina. Keskinäiseen ajanviettoon kuuluu länsimaiselle hegemoniselle maskuliinisuudelle tyypilliseksi katsottu kilpailuhenkisyys. (Jokinen 2003, 8.) Hyvä esimerkki on Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen -kirjan konstaapelit, joista Rillirousku sijoittuu selvästi maskuliinisuuden hierarkiassa Isonapaa ylemmäs ja on näin ollen oikeutettu arvostelemaan Isonapaa työssään. Isonapa puolestaan vahvistaa asemaansa saadessaan ihailua ja huomiota Alibullenin neidiltä. Isonapan ja Alibullenin neidin välillä osoitettavissa oleva heteroseksuaalinen halu, nostaa Isonapan maskuliinisuuspisteitä ja pitää kollega Rillirouskun näin valppaana maskuliinisuuskilpailussa.

Maskuliinisuutta tuotetaan myös syömisen kautta. Aineistossa näkyy jo aiemmassa tutkimuksessa todettu ilmiö, että miehet syövät ennen naisia ja lapsia, eikä heidän tarvitse hillitä itseään (Adams 1990, 26–29; Newcombe, McCarthy, Cronin & McCarthy 2012, 393–395). Esille tulee myös maskuliinisuutta tyypillisimmin symboloiva ruoka eli liha (Adams 1990, 26–29). Tämä esitetään konstaapeli Isonapan yhteydessä. Voisi sanoa, että maskuliinisuuden performointi huipentuu, kun maha-kas konstaapeli Isonapa hakee omin luvun makkaraa toisten kaapeista.

Hegemoninen maskuliinisuus -diskurssiin kuuluu ehkä yllättäenkin tyttöhahmoon liittyvät esitystavat. Tässä on kyse poikatyttöydestä, jota Vilttitossu-hahmo edustaa. Vilttitossu on hahmona lähellä ideaalista maskuliinisuutta ja nauttii arvostusta maskuliinisiksi miellettyistä teoista. Vilttitossu ei kuitenkaan ole lopulta vakavasti otettava mies, vaan kirjassa annetaan ymmärtää poikatyttöyden olevan väliaikaista ja menevän ohi kun Vilttitossu kasvaa Alibullenin neidin kaltaiseksi. Vilttitossun sukupuolta ei kyseenalaisteta, sillä hänestä puhutaan tyttönä ja sisarena. Poikatyttöys on varsin tyypillinen ilmiö kuvakirjoissa ja niin on myöskin sen väliaikaisuus aiemman tutkimuksen perusteella. Väliaikaisuuden katsotaan johtuvan heteronormatiivisuuden vaatimuksesta. Poikatyttöyden jat-

kuessa jouduttaisiin epäselvään tilanteeseen sukupuoli- jaottelun suhteen. Väliaikaisuudella taataan heteronormatiivisuuden jatkuminen. (Miettinen 2015.)

Avuton mies

Hegemoninen maskuliinisuus -diskurssin vastadiskurssiksi aineistossa nousee Avuton mies -diskurssi. Avuton mies diskurssi -pitää sisällään Passiivinen/avuton mies ja Miehet ovat ikuisia lapsia -kattoteemojen esitystavat. Huomattavaa tässä on, että Miehet ovat ikuisia lapsia -kattoteema esiintyy myös edellisessä diskurssissa eli Hegemoninen maskuliinisuus -diskurssissa. Avuton mies -diskurssiin liittyy maskuliinisuutta performoivat teot, joissa poika tai mies jää tai jättäytyy naisen hoivattavaksi eli lapsenomaiseen rooliin. Toisaalta kyse on myös sukupuolittuneesta työnjaosta. Miehet jättäytyvät taustalle passiivisiksi esimerkiksi kotitöissä, koska se ei kuulu maskuliiniseen ideaaliin. (Newcombe, McCarthy, Cronin & McCarthy 2012, 394–395.) Mikäli mies kuitenkin laittaa ruokaa, siihen liittyy esitystapa, joka ilmaisee ruuanlaiton velvoitetta hengissäpysymiseksi. Ruuanlaitto on miehelle itsestä huolehtimista, ei muiden hoivaamista kuten tyypillisesti naisilla.

Aineistossa avuttoman miehen olemusta performoidaan myös jättäytymällä sivuun kotitöistä tai tulemalla paikalle vasta naisen kutsusta. Avuton mies on aineistossa yleensä perheen isä, aviomies tai pieni poika. Avuttomuus tulee esille suhteessa naiseen. Tilanteissa, joissa esitetään avuton mies tai poika, on yleensä myös toimelias nainen tai tyttö. Näin ollen Avuton mies -diskurssi on myös vastapari seuraavaksi esitettävälle Kaikkivoipainen nainen -diskurssille. Avuton mies kuvataan usein nauttimassa ja kiitollisena naisen huolenpidosta. Samankaltaisia havaintoja on saatu myös aiemmasta tutkimuksesta, joissa on todettu miesten avuttomuuden näyttäytyvän oikeutettuna, koska siinä säilytetään ennallaan ajatus sukupuoliroolien mukaisista töistä. (Miettinen 2008; Newcombe, McCarthy, Cronin & McCarthy 2012.)

Avuton mies -diskurssissa on huomion arvoista myös se, että miesten avuttomuus näkyy lähinnä kotona ja arkisissa tilanteissa, mikä vahvistaa ajatusta siitä, että yksityinen eli koti on naisten aluetta ja julkinen miehen (Poarch & Monk-Turner 2001; DeWitt, Cready & Seward 2013; Hamilton, Anderson, Broaddus & Young 2006). Maskuliinisuutta ei performoida kotona ja keittiössä, niissä kuvakirjojen miehille ei näytä olevan paikkaa.

Avuton mies -diskurssi on vastadiskurssi edelliselle Hegemoninen maskuliinisuus -diskurssille, koska diskurssien toimijat ovat miltei toistensa vastakohtia. Edellisen diskurssin toimijat näyttäytyvät itsevarmoina ja aktiivisina, mutta tässä diskurssissa toimijat muuttuvat passiivisiksi ja hiljaisiksi. Vastakkaisuus ei ole kuitenkaan täydellistä, koska myös tämän diskurssin toimijat performoivat maskuliinisuutta ja tavoittelevat hegemonista maskuliinisuutta. Maskuliinisuus ilmenee vaan eri tavalla ja on nähtävissä lähinnä miesten positioista perheenisinä tai puolisoina. Positiot todistavat miesten pysyvän heteroseksuaalisuuden normissa. Näistä positioista eroaa poikalasten ja yksinelävien miesten positiot, joissa silti edelleen maskuliinisuutta osoitetaan, mutta toisenlaisin keinoin. Poikalapsi säilyttää maskuliinisuuden sillä, että noudattaa sukupuolitunutta roolijakoa, jossa hoivattava on mies ja hoivaaja nainen. Sama on nähtävissä aineiston toisella yksineläjällä eli Tatu ja Patu -kirjan Martilla. Martti nauttii Veeran äitien laittamasta jouluateriasta ja performoi maskuliinisuutta myös vastuutehtävissä naapureidensa talonvahtina.

Kaikkivoipainen nainen

Edelliset kaksi diskurssia käsittelevät pääasiassa sitä, miten miessukupuolta tuotetaan, mutta seuraavat kaksi liittyvät naisen, tytön tai feminiinisyiden tuottamiseen. Kaikkivoipainen nainen -diskurssi pitää sisällään Nainen hoivaajana, palvelijana tai ilostuttajana -kattoteeman sekä Aktiivinen nainen/nainen organisoijana -kattoteeman esitystavat. Kaikkivoipainen nainen -diskurssissa sukupuolta performoidaan väsymättömällä tekemisellä muiden tarpeisiin vastaten. Naisena olo näyttäytyy kokopäivätyönä, jossa lepo hetki suodaan vasta kun kaikki askareet on hoidettu ja läheisten lausumattomatkin toiveet täytetty. Kaikkivoipainen nainen -diskurssin toimijat pyörittävät arkea ja näyttäytyvät lähinnä kotiympäristössä läheistensä kanssa. Tämän tyyppinen hoivaavan ja perhekeskeisen naiseuden esittäminen kuvakirjoissa on tullut esiin aikaisemmassakin tutkimuksessa (Daniel 2006, 105–106; Foster 2014, 99). Aineistossa tulee myös esille Luptonin teoksessa mainittu ajatus naisen roolista perheen hyvinvoinnin mahdollistajana sekä tietynlainen rajattomuus, jossa nainen ei tee eroa omien ja läheistensä tarpeiden välille (Lupton 1996, 37–46). Tästä hyvä esimerkki on Minttu-kirjan mummo, joka tulee hoitamaan lapsenlapsiaan ja samalla leipoo sekä siivoaa itsensä väsyksiin asti.

Feminiinisyyttä performoidaan yksityisissä tiloissa vahvistaen ajatusta naisille ominaisista töistä. Kotona naisten toimijuus onkin vahvaa, he ovat ensimmäisinä lohduttamassa lapsia, järjestämässä retkiä ja valmistavat kaikille maistuvia herkkuja. Kuvakirjojen hahmoista jo esikouluikäiset tytöt

selviytyvät leipomisesta, negatiivisista tunteista ja saman ikäisten poikien avustamisesta. Sen sijaan naishahmot tarvitsevat miehiä varkaan etsimiseen, aurinkovarjon pystyttämiseen ja talonmiehen töihin eli toimintoihin kodin ulkopuolella.

Kaikkivoipainen nainen -diskurssi toimii vahvassa vuorovaikutuksessa Avuton mies -diskurssin kanssa. Oikeastaan nämä diskurssit tuottavat toinen toisensa. Kumpikaan ei pääsisi vallalle ilman toista. Diskurssit toistavat ajatusta siitä, että naiset ja miehet ovat erilaisia ja soveltuvat erilaisiin tehtäviin. Sen lisäksi, että diskurssia uusinnetaan vaikkapa juuri näissä kuvakirjoissa, sitä uusinnetaan myös ihmisten kodeissa ja työelämässä. Tasa-arvotutkimus osoittaa, että naiset tekevät yhä valtaosan kotitöistä ja erityisesti keittiötoiminnoista (Miettinen 2008). Myös suomalaisessa koulutuksessa näkyy yhä vahva sukupuolittuneisuus. Terveys-, hyvinvointi- ja kasvatusalloilla ovat naiset yliedustettuina, kun taas tekniikan aloilla ja ICT-alalla on hyvin miesvoittoista (Tilastokeskus 2018, 24).

Kontrolloitu nainen

Kaikkivoipainen nainen -diskurssin vastadiskurssiksi aineistosta nousee Kontrolloitu nainen. Kyseisen diskurssi on toinen yleinen tapa performoida naista, tyttöä ja feminiinisyyttä. Diskurssi näkyy Tytöstä naiseksi ja Kunnon tyttö -kattoteemojen esitystavoissa. Kontrolloitu nainen -diskurssissa sukupuolta performoidaan muun muassa vaikenemisella, sopeutumalla odotuksiin, itsehillinnällä ja anteeksiannolla. Kontrolloitu nainen -diskurssin toimijat eivät herätä negatiivista huomiota, vaan kunnostautuvat olemalla kilttejä, epäitsekkäitä, huomaavaisia ja muiden toiveiden mukaisia.

Diskurssiin liittyy sosialisatio. Tyttöä kasvatetaan naiseksi ottamalla hänet mukaan sukupolvien ketjuun ja opettamalla käyttäytymään naisen tapaan. Aineistossa kasvattajana toimii usein tyttöhahmon oma äiti, naispuolinen isovanhempi tai naapuri. Voidakseen huolehtia muista, on tytöstä kasvatettava itseään hyvin hillitsevä ja odottamaan malttava sekä mielipahansa omana tietonaan pitävä kunnon tyttö. Miten voisi hoivata, palvella ja ilostuttaa jos ensin ryntäisi itse ruokapöytään, sanoisi heti ääneen ajatuksensa sekä kiukuttelisi muiden kuullen? Eli kontrolloitu nainen on edellytys kaikkivoipaisen naisen performoimiseen. Tytön/naisen toivotunlaisesta käyttäytymisestä seuraa hiljainen hyväksyntä.

Kapinoiva käyttäytyminen aiheuttaa kaaosta tai sitten se mielletään poikatyttö käyttäytymiseksi. Tästä esimerkkinä on Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen -kirjan siskosten esitystavat. Kun yleensä hillitty ja kiltti Heinähattu ilmaisee suuttumusta, äiti kutsuu isän paikalle, tai muut poistuvat kauhistuneina paikalta (kuva 5).

Kuva 5: Heinähattu suuttuu. Kuvittanut Salla Savolainen.
(Nopola & Nopola 2012, 7.)

”Heinähattu tuli punaiseksi. Hän lähestyi Vilttitossua silmät viirussa.

- Apua! Vilttitossu kiljaisi ja lähti karkuun.

Heinähattu ryntäsi perään.

*- Voi, voi sentään, nyt se alkaa taas, Halise huokaisi. - Ei tästä tullutkaan leppoisaa me-
huhetkeä.*

Helga nousi ja otti kakkutarjottimen.

- Mennään, Halise, syödään loput huomenna.”

(Nopola & Nopola 2012, 7.)

Poikatyttö Vilttitossun kiukustumisia ei noteerata tai ollaan kiinnostuneita kiukun syystä. Kaaoksen välttämiseksi aineiston naishahmot ovat pakotettuja kontrolloimaan tunneilmaisuaan ja selviyty-

mään mielipahasta itsenäisesti. Useammassakin kuvakirjassa kuvataan tyttöhahmoja harmittelemassa itsekseen asioita, mutta poikahahmot itkevät näkyvästi ja saavat naispuolisen hahmon lohduttajaksi. Tyttöhahmojen kontrolloitu tunneilmaisuus on tyyppillinen tapa performoida vastuuntuntoista ja hyvin käyttäytyvää tyttöä niin kirjallisuudessa, kuin yhteiskunnassamme yleensä (Miettinen 2015, 61).

Kontrolloitu nainen -diskurssin toimijat kontrolloivat tunteiden lisäksi syömistään. Mielenkiintoista on, että aineistossa naishahmot leipovat, tekevät eväitä, lohduttavat herkuilla mieshahmoja ja ovat muutenkin jatkuvasti tekemisissä ruuan kanssa, mutta syövät itse vain vähän. Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen -kirjassa tämä korostuu erityisesti. Alibullenin neidit ovat kuuluisia herkuistaan ja tarjoavat niitä naapureille ja konstaapeleille, mutta heitä ei juurikaan näe syömässä tai syöminen kestää vain hetken. Sama kontrolloitu syöminen koskee kirjan muitakin naishahmoja lukuun ottamatta poikamaista Vilttitossua, joka kilpailee herkuttelussa konstaapeli Isonapan kanssa. Naisten kontrolloitu syöminen on huomattu myös aiemmassa tutkimuksessa ja sen on nähty johtuvan ulkonäköpaineista, joita naisiin kohdistuu. Heteronormatiivisessa ja maskuliinisen kulttuurin maailmassa naisten oletetaan olevan miehiä miellyttäviä (Harjunen 2016, 12). Keveys ja sirous ovat tyyppisiä feminiinisiksi laskettuja ominaisuuksia, joten on loogista, että naiset tavoittelevat hoikkuutta rajoittamalla syömistään (Foster 2014, 138–139). Tässä kohtaa nousee ajatus siitä, että Kontrolloitu nainen -diskurssi voisi olla myös osa Kaikkivoipainen nainen -diskurssia. Kaikkivoipainen nainen on niin täydellinen, että hän pystyy kontrolloimaan myös kehoaan kaiken muun toiminnan ohella (Cairns & Johnston 2015). Aineistosta nousee esille mielenkiintoisena seikkana se, että naishahmoista äidit näyttävät hoikkina, mutta sinkkunaiset, Alibullenin neidit, pyöreämpinä. Toisella neideistä on osassa kuvista vyö, joka näyttää mittanauhalta. Kuvia on mahdollista tulkita niin, että Alibullenin neidit yrittävät laihtua, koska laihduminen voi tuoda onnen ja toivotun parisuhteen. Tämä tulkinta käy yksiin aiemman tutkimuksen kanssa, jossa haastatellut nuoret naiset ovat yhdistäneet feminiinisen ihanteen tavoittamisen onnellisen elämän takeeksi (Woolhouse, Day, Rickett & Milnes 2012, 46–56). Kontrolloitu nainen -diskurssin taustalla on heteronormatiivisuus, joka asettaa naiset kontrolloidun naisen positioon. Samalla naiset itse toistavat diskurssia sisäistettyään heihin kohdistuvat odotukset ja normit. Normin vartijana toimii sekä yhteiskunta, että sen toimijat.

Kontrolloitu nainen -diskurssia ei aineistossa vahvasti haasteta. Tavallaan diskurssia haastaa Vilttitossu-hahmo, koska hän on tyttö, joka ei käyttäydy lainkaan feminiiniseksi ymmärretyllä taval-

la. Aiemmin on kuitenkin jo todettu, että Vilttitossun poikatyttömäinen käytös on selitetty kirjoissa väliaikaisena käyttäytymisenä, joten feminiinisyyden haastaminen menee sen piikkiin. Päivi Lappalainen kirjoittaa osuvasti *Täysi kattaus* -teoksessa siitä, miten lasten- ja nuortenkirjallisuudessa esiintyy usein hillittömyyttä liittyen syömiseen ja ruokakuvauksiin, mutta toisaalta myös kontrollin vaatimusta sekä itsehillinnän pakkoa. Tätä on tulkittu muun muassa siten, että syömiseen liittyvällä hillittömyydellä lapsi voi koetella rajoja, joita aikuiset asettavat ja tuntea näin ollen itsensä voimakkaammiksi. Lastenkirjat voivat näin ollen tarjoilla lapselle fantasiaa, jossa maailma on mahdollisuuksia täynnä myös lapselle. (Lappalainen 2006, 127–128.) Vilttitossun herkuttelua voi tällä ajatuksella tulkita pyrkimykseksi pois norminmukaisesta feminiinisyydestä ja miehisen vallan tavoitteeksi. Tämän yrityksen katkaisee valta-asemassa oleva konstaapeli Isonapa, joka kokee Vilttitossun käytöksen uhkana ja omaa toimijuuttaan rajoittavana.

Toinen kohta, jossa kontrolloitu nainen -diskurssia haastetaan, on Minttu-kirjassa, jossa kaikkivopaiselta Mummolta putoaa yhtäkkiä hääpäivän kakku. Kakun putoamiseen suhtaudutaan kirjassa yllättävän kevyesti ja hyväksyvästi. Toisaalta kirjan edetessä selviää, että mummo onkin leiponut varakakun. Kontrollin menetys naiselle on siis sallittua, kunhan hän korjaa tilanteen tai muuttuu myöhemmin kontrolloiduksi. Näyttää myös siltä, että kuvakirjoissa feminiinisyyden normia haastetaan varovaisemmin kuin vaikkapa valokuvataiteessa, jossa feminiinisyyttä on performoitu aktiivisena, seksuaalisena ja ruualla leikitellen (Vänskä 2006, 141–151). Sen sijaan mainoskuvastossa feminiinisyys on näyttäytynyt samansuuntaisena kuin aineistossani, myyttisen kontrolloituna ja hillittynä (Annala 2018). Kuvakirjojen varovaisuus normien rikkomisessa saattaa liittyä sen kohdeyleisöön, joka koostuu lapsista ja vanhemmista tai muista kasvattajista. Kun julkisuudessa on puhuttu vaikka sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta, sen vastustajat ovat usein vedonneet siihen, että lapsilla menee pää sekaisin moisesta ja identiteetin kehitys saattaa häiriintyä. Epäilen, että ennemmin on kyse vanhempien omista peloista ja epävarmuudesta muutoksen sekä uuden edessä. Voi olla haastavaa ajatella, että oman lapsen käsitys sukupuolista ja seksuaalisuudesta poikkeaisi omasta. Heteronormatiivisuuden uhmaaminen voi näyttäytyä monelle myös suvunjatkamisen epävarmuutena ja riskeerata siten oman, ehkä tiedostamattomankin unelman isovanhemmuudesta.

Heteronormatiivisuus

Heteronormatiivisuus-kattodiskurssi kokoaa yhteen kaikki aineistostani nousseet hegemoniset diskurssit ja niiden vastadiskurssit. Nähdäkseni kaikkien taustalla vaikuttaa heteronormatiivisuuden

vaade. Hegemoninen maskuliinisuus -diskurssi tulee voimakkaasti esille, koska heteronormatiivisuus määrittelee binäärisen sukupuoli- ja valtasuhteet sukupuolten välillä. Ajatus siitä, että sukupuolia on kaksi ja mies on näistä hallitseva, pakottaa miehiksi positioituneet yksilöt todistamaan sukupuoltaan jatkuvasti sitä performoiden. Näin toimiessa säilyy valta-asema ja asema yhteisön hyväksymänä. Samalla naiset säilyttävät entisen paikkansa asetelmassa kaikkivoipaisina hoivaajina ja kontrolloituina yksilöinä.

Heteronormatiivisuuden asema on vankka kaikissa analysoiduissa kirjoissa. Judith Butler puhuu heteroseksuaalisuuden normista, joka ilmenee yksilöiden teoissa, eleissä ja ilmeissä (Butler 2006, 141–150). Heterosuhde ja avioliitto instituutiona näyttäytyy aineistossa tavoiteltavana, luonnollisena ja juhlan arvoisena. Avioliitto onkin yksi voimakkaimmista heteronormatiivisuus-diskurssin ilmentymistä ja kuten Pulkkinen esittää, avioliitto instituutiona on heteronormatiivisuuden laillistaja (Pulkkinen 2000, 49). Aineistossani se tulee esille taustaoletuksena hahmojen perheissä, mutta ilmeisenä se tuodaan esille Minttu-kirjassa, jossa koko kirja on hääpäivän vieton valmistelua. Kyseessä on Mintun vanhempien 10. hääpäivä, joka kirjassa nostetaan tärkeään asemaan. Kestävä avioliitto ja tässä nimenomaan naisen ja miehen välinen näyttäytyy tapahtumana, jota koko perhe juhlistaa ja mummokin tarvitaan mukaan päivän valmisteluihin. Hääpäivänvietto kirjan teemana ja vielä hyvin perinteisellä asetelmalla on mielenkiintoinen sitä taustaa ajatellen, että Suomessa noin puolet avioliitoista päättyy eroon (Väestöliitto 2019). Olisi mielenkiintoista tietää, miksi teema on valittu. Onko se sattumaa, kirjailijan halu kannustaa perinteiden vaalimiseen vai jotain muuta? Minulle tämä näyttäytyy nostalgisena, mutta monia ihmisiä etäännyttävänä esityksenä.

Muutenkin analysoitujen kirjojen konteksti on usein perinteinen perhe, jossa on isä, äiti ja lapsia. Kirjoissa kyllä esitetään vastadiskurssina myös hahmoja, jotka elävät muutoin kuin ydinperheenä. Minttu-kirjassa esiintyy yksineläjä talonmies Pärssinen ja Tatu ja Patu -kirjassa Martti-naapuri. Nämä miehet esitetään kunnollisina, arkisina ja velvollisuuksista huolehtivina yksilöinä, joiden elämään tuo iloa naapurit. Kuvauksia on mahdollista tulkita siten, että lapset ja perheenä oleminen on onnen lähde eli yksinäisen ihmisen tulisi ainakin pyrkiä heterosuhteeseen sekä perheen muodostukseen. Heinähattu ja Vilttitossu -kirjan Alibullenin-neidit poikkeavat myös tavallisesta perheestä, sillä he ovat keskenään asuvia aikuisia ja sisaruksia. Heitä yhdistää Marttiin ja talonmies Pärssiseen sen toistaminen, että heidät esitetään iloisina silloin, kun he saavat olla naapuruston kanssa yhdessä. Aineiston sinkut eli Alibullenin neidit ja konstaapelit flirttailevat kirjassa keskenään. Myös

lasten kohdalla luodaan heteronormatiivista diskurssia, kun lapsihahmot performoivat selvästi joko poikia tai tyttöjä ja heidän välilleen luodaan halua ja jännitettä. Esimerkiksi Veera Virtanen ja esi-koulu -kirjassa Veera joutuu Alexin katseen ja naurun alaiseksi, mutta auttaessaan Alexia, hän voittaa Alexin rakkauden ja pääsee/joutuu Alexin halaamaksi.

Heteronormatiivisuutta haastetaan voimakkaimmin Tatu ja Patu -kirjassa, jossa esitetään Veeran vanhempina kaksi naista. Naiset eivät ole päähenkilöiden joukossa, eikä heidän seksuaalista suuntautumistaan tuoda mitenkään erityisesti esille, vaan heidät esitetään hyvin tavanomaisena perheenä. Tällaisen parin ilmestymisen voi tulkita hyvänä avauksena heteronormatiivisuutta kyseenalaistavaan suuntaan, mutta varovaisesti tunnustellen. Huomio naisparista viedään etäämmälle sillä, että samassa kohdassa käsitellään korostetusti iloa, joka syntyy, kun naapurin yksinäinen Martti saa tulla viettämään Veeran luo joulua. Naispari pidetään ehkä tarkoituksella muilta osin varsin perinteisenä, performoimalla heidän naiseuttaan vahvoilla naiseuden merkeillä, vaatteiden sekä hoivaavan käytöksen suhteen. Veeran äidit poikkeavat siis normista seksuaalisen suuntautumisellaan, mutta performoivat sukupuoltaan tyypillisesti feminiinisiä tekoja tehden.

Intersektionaalisen feminismen näkökulmasta Tatu ja Patu -kirjan naispari ei ole vielä erityisen radikaali tai normeja kyseenalaistava kirja. Kirja toistaa muiden analysoitujen kirjojen tapaan sitä, että kirjoissa ei näy esimerkiksi sukupuolivähemmistöjä, vammaisia, muita kuin keskiluokkaisia perheitä tai vaikkapa ruskeita hahmoja. Sivuhuomautuksena todettakoon, että uusimmissa Viisi villiä Virtasta -kirjasarjan kirjoissa intersektionaalisuus näkyy jo paljon voimakkaammin, muun muassa ruskeina ja vammaisina hahmoina.

8. Tulokset

Olen tässä tutkielmassa etsinyt vastauksia seuraaviin kysymyksiin

- Miten sukupuolia tuotetaan lasten kuvakirjojen ruokakuvauksissa?
- Mitä hegemonisia diskursseja on löydettävissä, ja minkälaisia vastadiskursseja? Minkälaisia diskursseja ei lainkaan esiinny?

- Minkälaisia (sukupuolittuneita) positiota kuvakirjojen hahmoille tarjotaan ja minkälainen toimijuus kuvakirjojen subjekteille on mahdollista?

Lasten kuvakirjojen ruokakuvauksissa sukupuolia tuotetaan tekemällä sukupuolittuneita tekoja. Sukupuolta performoidaan muun muassa tietyillä eleillä, puhumisella tai vaikenemisella, pukeutamalla sukupuolelle tyypillisesti, tekemällä sukupuolelle tyypillisiä asioita ja tyypillisissä ympäristöissä. Sukupuolia tuotetaan kuvakirjoissa voimakkaasti. Jokainen kirjan hahmoista on piirretty tai tehty tekstin myötä selvästi joko tytöksi tai pojaksi, naiseksi tai mieheksi. Sukupuolten välille tehdään ero ja miehet ja naiset esitetään vastakkaisina sekä toisiinsa vetoa tuntevina.

Hegemonisia diskursseja ja vastadiskursseja löytyy yhteensä neljä ja niitä ovat Hegemoninen maskuliinisuus, Avuton mies, Kaikkivoipainen nainen ja Kontrolloitu nainen -diskurssit. Näiden ylle kattodiskurssiksi nousee vielä Heteronormatiivisuus-diskurssi. Hegemoninen maskuliinisuus -diskurssi liittyy maskuliinisuuden ihanteeseen ja maskuliiniseen kulttuuriin, jossa mies nähdään naista arvokkaampana sukupuolena ja valta-asemaan oikeutettuna. Länsimaisessa kulttuurissa hegemoniseen maskuliinisuuteen on kuulunut ajatus miehestä aktiivisena, hallitsevana, suorituskeskeisenä, rationaalisena, kilpailevana, voimakkaana ja väkivaltaisena (Jokinen 2003, 8). Näitä kaikkia ominaisuuksia performoidaan aineiston Hegemoninen maskuliinisuus -diskurssissa. Miespuoliset hahmot esimerkiksi kilpailevat keskenään, kiusaavat naispuolisia hahmoja, ratkaisevat pulmia, työskentelevät valta-asemassa ja kantavat raskaita tavaroita.

Avuton mies -diskurssin maskuliinisuus on hillitympää, mutta edelleen maskuliinista. Maskuliinisuus ei näyttäydy tässä aktiivisena, vaan ennemmin valta-aseman tuomista eduista passiivisena nauttimisena. Miespuoliset hahmot performoivat maskuliinisuutta esimerkiksi jättäytymällä sivuun kotitöistä ja nauttimalla naisten huomiosta ja hoivasta. Maskuliinisuus lähenee feminiinisyyttä, mutta sitä vahvistetaan osoittamalla heteroutta ja toimivalla vastuutehtävissä. Näin torjutaan valta-asemaa heikentävä feminiinisyys ja epäily homoudesta. Avuton mies -diskurssi on erilaisuudessaan vastadiskurssi Hegemoninen maskuliinisuus -diskurssille. Yhdessä ne muodostavat kaksi aineiston yleisintä esitystapaa maskuliinisuudesta. Avuton mies -diskurssi on myös vahvassa vuorovaikutuksessa seuraavaan diskurssiin eli Kaikkivoipainen nainen -diskurssiin.

Kaikkivoipainen nainen -diskurssi on aineistossa ehkä yleisin tapa performoida feminiinisyyttä. Diskurssi on vahvojen naistoimijoiden diskurssi. Jopa niin vahvojen, että heikkouksia ei saa lainkaan osoittaa. Kaikkivoipainen nainen -diskurssissa aktiivinen nainen huolehtii, hoivaa, tekee ja

jaksaa muiden takia, välittämättä omista tarpeistaan. Nainen performoidaan toimeliaisuudella, arkisella ongelmanratkaisulla ja olemalla muille saatavilla. Kaikkivoipainen nainen -diskurssi ja Avuton mies -diskurssi toimivat toisiaan täydentävänä parina, jossa mies tarvitsee naista huolehtimaan kodin asioista, kuten ruuasta ja lapsista ja hänestä itsestään. Nainen sen sijaan tarvitsee hoivattavaa miestä osoitukseksi omasta tarpeellisuudestaan ja pätevyydestään.

Kaikkivoipainen nainen -diskurssin vastadiskurssi on Kontrolloitu nainen -diskurssi, jossa feminiinisyyttä performoidaan eri tavalla. Kontrolloitu nainen -diskurssi voidaan nähdä myös osana Kaikkivoipainen nainen -diskurssia, koska kaikkivoipainen nainen pysyy myös kontrollissa. Kontrolloitu nainen -diskurssissa naiset kontrolloivat tunneilmaisuaan ja kehoaan. Feminiinisyyttä performoidaan pidättäytymällä negatiivisten tunteiden ilmaisusta, palvelemalla kuuliaisesti muita ja syömällä vain vähän, jolloin miestä miellyttävä ja feminiinisen ihanteen mukainen ulkonäkö säilyy. Kaikkivoipainen nainen -diskurssi toimii usein parina Hegemoninen maskuliinisuus -diskurssin kanssa. Valta-asemassa olevat, maskuliinisen ihanteen mukaiset miehet ja maskuliininen kulttuuri asettavat naisten toiminnalle rajat. Mieskeskeisesti määritetty naisille sopivat tehtävät ja olemus.

Heteronormatiivisuus-diskurssi toimii kaikkien edellä mainittujen diskurssien taustavaikuttajana. Heteronormatiivisuus jakaa sukupuolet kahteen ja sanelee historiansa muovaamana valta-asetelman, jossa miehillä on naisia enemmän valtaa. Heteronormatiivisuus diskurssi näkyy aineistossa muun muassa hahmojen heterosuhteina tai haluna heterosuhteisiin. Heteronormatiivisuus-diskurssissa sukupuolia aineistossa performoidaan heterosuhteiden lisäksi vallankäytöllä ja korostamalla sukupuolten eroja esimerkiksi sukupuolittuneella työnjaolla ja pukeutumisella.

Aineistojen diskurssit eivät ole kovin moninaisia. Heteronormatiivisuutta haastavia diskursseja esiintyy vain heikosti, yhden naisparin verran. Binääristä sukupuolijaottelua ei myöskään haasteta. Kaikista hahmoista käy ilmi ovatko he poikia vai tyttöjä, miehiä tai naisia. Olisi ollut kiinnostavaa jättää hahmoja sukupuoleltaan enemmän tulkinnanvaraisiksi. Diskursseissa ei tule esille feminiinisiä poikahahmoja, eikä tarvitsevia ja hallitsevia tyttöhahmoja. Tämä noudattaa samaa linjaa aiempien tutkimusten kanssa. (Nodelman 2002; Kekki 2006, 127–130.) Kuten Annalan (2018) elintarvikemainostutkimuksessa, niin myös tässä tutkielmassa uusitaan ajatusta länsimaalaisesta ja keskiluokkaisesta maailmasta. Diskursseissa ei näy esimerkiksi luokkaerot, eri rodut tai vammaisuus.

Tutkielman perusteella eri sukupuolilla on erilaiset mahdollisuudet toimia. Usein on kyse vallasta. Jos haluaa toimia omalle sukupuolelleen epätyypillisellä tavalla, niin se vaatii yksilöltä kovaa pon-

nistelua normeja vastaan ja rohkeutta olla erilainen. Aineistossa maailma ei näyttäytyä tasa-arvoisena eri sukupuolille tai seksuaalisuuksille, vaan hyvin heteronormatiivisena. Siellä näkyy hyvin perinteiset tavat performoida sukupuolta. Näyttäisi siltä, että tyttöhahmoilla on pientä liikkumavaraa performoida maskuliinisuutta ja saada sitä kautta ihailuakin, sen sijaan poikahahmoilla mahdollisuudet performoida feminiinisyttä ovat rajatut.

Aineistosta nousevissa diskursseissa naisten toimijuus rajautuu perinteiseen tyyliin yksityiseen kotiympäristöön ja miesten julkiseen, kodin ulkopuolelle. Naiset ovat aktiivisia asiantuntijoita kotitöissä, arjen organisoinnissa ja lasten hoitamisessa. Samassa ympäristössä miehet ovat passiivisia. Sen sijaan kodin ulkopuolella miehet näyttäytyvät vastuutehtävissä esimerkiksi poliiseina tai kiinteistöistä huolehtijoina. Toimijuus on sukupuolittunutta. Naisille on mahdollista tehdä tyypillisiä naisten tehtäviä ja miehille miesten. Tämän tutkielman perusteella on helppo yhtyä Danielin ajatukseen siitä, että lastenkirjallisuus on osaltaan jarruttanut muutosta joustavampiin sukupuolirooleihin ylläpitämällä perinteistä asetelmaa muun muassa työnjaossa (Daniel 2006, 105–106). Yhteiskunta todellisuudessa vaikuttaa jo joustavammalta.

9. Johtopäätökset

Kaikista analysoiduista kirjoista nousee esille vahvasti ajatus siitä, että lasten kuvakirjat eivät ole neutraaleja, vaan niiden kautta on mahdollista välittää ja uusintaa vallitsevia normeja tai vaihtoehtoisesti kyseenalaistaa niitä. Kuten aiemmassa tutkimuksessa, myös tässä tutkielmassa ruoka on voimakkaasti mukana perhesuhteiden, sukupuolen ja valtasuhteiden tuottamisessa (Hastorf 1991, 132–133). Valtaapitäville miehille ruoka on lahja, lohdutus, hoivaa ja rakkauden merkki. Alemmassa asemassa oleville naisille ruoka on puolestaan keino osoittaa omaa tarpeellisuutta, pätevyyttä, rakkautta ja epäitsekkyyttä. Ruokavalinnoilla ja suhtautumisella ruokatoimintoihin performoidaan omaa sukupuolta ja siirretään sukupolvelta toiselle heteronormatiivista diskurssia.

Jokaisesta kirjasta on luettavissa lukuisia merkkejä, joilla sukupuolta performoidaan ja toistetaan heteronormatiivista, kaksinapaista sukupuoli-jaottelua. Tutkielmani perusteella lasten kuvakirjojen ruokakuvauksissa tehdään monin tavoin eroa sukupuolten välille eli tuotetaan sukupuolia. Aineistossa sukupuolia ajatellaan olevan perinteiset kaksi, mies ja nainen. Kirjojen hahmoja ei esitetä epä-

selvinä tai normin ulkopuolisina. Sukupuolia performoidaan sukupuolelle tyypillisellä tekemisellä, käyttäytymisellä ja ulkonäöllä. Toimijuus näyttäytyy liittyvän vahvasti sukupuoleen ja olevan varsin rajattua. Kuvakirjoissa ei haasteta juurikaan heteronormatiivisuutta eikä muutenkaan kulttuurisia normeja tai arvoja.

Suurin osa kirjan hahmoista on valkoisia, keskiluokkaisia ydinperheen jäseniä, joilla on onnellista yhdessä. Toistaiseksi kirjoissa näkyy aika vähän mitään sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuden liittyvää, kulttuurien moninaisuutta, köyhyyttä tai vaikkapa vammaisuutta. Tämä saa pohtimaan sitä, tavoittaako kuvakirjat kaikkia lapsia. Analysoimani kuvakirjat ovat suosituimpia, mutta kiinnostaisi tietää, ketkä niitä lukevat ja ketkä eivät. Yksipuoliset kuvaukset perhe-elämästä ja sukupuolirooleista eivät tarjoa samaistumispintaa kaikille. Kuvakirjat näyttäytyvät valtaväestöön kuuluvalla lapselle varmasti erilaisena, kuin maahanmuuttajalapselle tai sateenkaariperheille. Sanotaan, että lapselle tulisi lukea, että lukuinnostus pääsisi syntymään ja näin ollen myös hyvät oppimisvalmiudet kehittymään. Viime aikoina ollaan oltu erityisen huolissaan lasten lukutaidon ja lukuinnon heikentymisestä. Entä jos kuvakirjat eivät herätä innostusta, vaan ennemminkin etäännyttävät kirjoista, koska niihin ei voi samaistua? Ajattelen, että kuvakirjojen tekijätkin ovat vastuussa yhdenvertaisuuden edistämisestä. Yksipuoliset kuvaukset kirjoissa sukupuolesta, seksuaalisuudesta ja perheistä toiseuttavat yksilöitä ja voivat antaa ensisysäyksen syrjäytymiselle sekä yksinäisyyden kokemuksille omaan kehittyvään identiteettiin liittyen. En varsinaisesti kritisoi analysoimieni kirjojen sisältöä, mutta toivoisin, että jatkossa kuvakirjoissa olisi huomattavasti moninaisempaa kuvausta perheistä ja elämästä yleensä. Olisi tärkeää ottaa kuvakirjoissakin huomioon yksilöt, jotka eivät sovi binääriseen sukupuolijaotteluun. Moninaisemmilla kuvauksilla annettaisiin liikkumavaraa myös kaikille yksilöille, eikä tytön tai pojan positio näyttäytyisi niin määräävänä sen suhteen miten itseään tulee ilmaista tai mihin kuuluu tuntee mielenkiintoa, seksuaalisuus mukaan lukien. Moninaisempia kuvauksiakin jo löytyy, mutta luulen, että niitä löytää käsiinsä vain kasvattajat, jotka ovat asiasta erityisen kiinnostuneita. Kirjavinkkejä on saatavilla järjestöjen materiaaleista, kuten Maailmankoulun tai Sateenkaariperheiden verkkosivuilta (Maailmankoulu 2019 ; Sateenkaariperheet 2019).

Olen tarkastellut aineistossani pääasiassa vain ruokakuvauskuksia, koska olen ajatellut ruuan ja sukupuolen liittyvän vahvasti toisiinsa. Tarkastelua on laajennettu myös ruokakuvausten ulkopuolelle silloin kun tietty ruokakuvaus on liittynyt kiinteästi edelliseen tai seuraavaan kohtaan kirjassa. Olen

pohtinut olisiko tulokset olleet erilaisia jos olisin tarkastellut sukupuolen tuottamista koko kirjan osalta. Entä jos ruuan ja sukupuolen yhteenliittyminen tekee sen, että ruokakuvaukset ovatkin sukupuolittuneempia kuin kirjan muut kuvaukset? Olisiko kirjat kokonaisuudessaan näyttäneet moninaisempina ja tasa-arvoisempina? Jatkotutkimusta ajatellen olisi kiinnostava verrata nyt saatuja tuloksia koko kirjan kuvauksista saataviin tuloksiin. Aineisto on tässä tutkielmassa koostunut vain viidestä suosituimmasta kirjasta, joten olisi mielenkiintoista toistaa sama tutkielma suuremmalla aineistolla tai verrata tutkielman tuloksia ulkomaalaisiin vastaaviin tutkimuksiin.

Graduseminaarissa on noussut myös keskustelua siitä, miten lapset mahtavat kokea kuvakirjojen esitystavat. Olisikin mielenkiintoista tutkia lasten näkemyksiä ja kokemuksia siitä, minkälaisen kuvan kuvakirjat luovat sukupuolista. Minkälaisen toimijuuden lapset näkevät eri sukupuolille mahdolliseksi ja miten he näkevät toimijuutta rajoitettavan?

Lähteet

Adams, Carol (1990) *The Sexual Politics of Meat: A Feminist-Vegetarian Critical Theory*. New York: Continuum.

Annala, Milla (2018) *Television elintarvikemarkkinointi ja sukupuoli – Naiseuden ja mieheyden representaatiot 2010-luvun Suomessa*. Väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.

Butler, Judith (2006) *Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous*. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Cairns, Kate & Johnston, Josée (2015) Choosing health: Embodied Neoliberalism, Postfeminism, and the "do-diet". *Theory and Society* 44(2), 153–175.

Cairns, Kate & Johnston, Josée (2015) *Food and Femininity*. London, New Delhi, New York & Sydney: Bloomsbury Academic Press.

Christensen, Nina (2010) Fiktion for begyndere: Narrative forløb og karakterer i nordiske billedbøger for små børn. *Nordic Journal of ChildLit Aesthetics*, 1(1), 5627.

Connell, Raewyn (1995) *Masculinities*. Berkeley: University of California.

Connell, Raewyn & Messerschmidt, James (2005) Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender & Society* 19(6), 829–859.

DeWitt, Amy, Cready, Cynthia, Seward, Rudy Ray (2013) Parental Role Portrayals in Twentieth Century Children's Picture Books: More Egalitarian or Ongoing Stereotyping? *Sex Roles*, 69(1–2), 89–106.

Foster, Michele (2014) *Representations of Gender and Embodiment in Children's Picture Books*. Toronto: University of Toronto.

Goldman, Jane & Descartes, Lara (2016) Food Depictions in Picture Books for Preschool Children: Frequency, Centrality, and Affect. *Appetite* 96(1), 203–208.

Greenebaum, Jessica & Dexter, Brandon (2018) Vegan men and hybrid masculinity. *Journal of Gender Studies* 27(6), 637–648.

Gregersen, Torben (1969) *Småbørnsbogen*. Teoksessa Sven Møller Kristensen & Preben Ramløv (toim.) *I Børne og ungdomsbøger. Problemer og analyser*. Kööpenhamina: Gyldendal, 211–249.

Haase, Anne, Steptoe, Andrew, Nillapun, Maream, Jonwutiwes, Kiriboon & Bellis, France (2004) Gender differences in food choice: The contribution of health beliefs and dieting. *Annals of behavioral Medicine* 27(2), 107–116.

Hamilton, Mykol, Anderson, David, Broaddus, Michelle & Young, Kate (2006). Gender Stereotyping and Under-representation of Female Characters in 200 Popular Children's Picture Books: A Twenty-first Century Update. *Sex Roles* 55(11-12), 757–765.

Harjunen, Hannele (2016) *Neoliberal Bodies and the Gendered Fat Body*. London: Routledge.

Hastorf, Christine (1991) *Gender, Space and Food in Prehistory. Engendering archaeology: Women and prehistory: Conference entitled*, 132–159.

Heikkilä-Halttunen, Päivi (2011a) Lastenkirjahylly. Hyvä veto, Siiri! 27.9.2011. <http://lastenkirjahylly.blogspot.com/2011/09/hyva-veto-siiri.html> Viitattu 13.4.2019.

Heikkilä-Halttunen, Päivi (2011b) Lastenkirjahylly. Mummon ja Vaarin kanssa ei ole kiire mihinkään. 15.10.2011. <http://lastenkirjahylly.blogspot.com/2011/10/mummon-ja-vaarin-kanssa-ei-ole-kiire.html> Viitattu 13.4.2019.

Heikkilä-Halttunen, Päivi (2012) Lastenkirjahylly. Oliko varas kalju? 20.10.2012. <https://lastenkirjahylly.blogspot.com/2012/10/oliko-varas-kalju.html> Viitattu 13.4.2019.

Heikkilä-Halttunen, Päivi (2015) *Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen*. Keuruu: Atena Kustannus Oy

Heinimaa, Elisse (2001) *Kuvakirjat lapsen ja aikuisen maailmassa*. Teoksessa Marja Suojala & Maija Karjalainen (toim.) *Avaa lastenkirja*. Helsinki: WSOY, 142–144.

Husa, Sari (1995) ”Foucault’lainen metodi”. *niin & näin* (3), 42–48.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) *Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet*. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 23–50.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (2016) *Valtasuhteiden analysoiminen*. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 75–104.

Jokinen, Arto (2003) *Miten miestä merkitään?* Teoksessa Arto Jokinen (toim.) *Yhdestä puusta. Maskuliinisuuden rakentuminen populaarikulttuureissa*. Tampere: Tampere University Press, 7–31.

Juhila, Kirsi (2016) *Tutkijan positiot*. Teoksessa Arja, Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 411–443.

Kekki, Lasse (2006) *Pervolapsen häpeä ja toivo*. Teoksessa: Taina Kinnunen & Anne Puuronen (toim.) *Seksuaalinen ruumis. Kulttuuritieteelliset lähestymistavat*. Helsinki: Gaudeamus Kirja. Oy Yliopistokustannus University Press Finland, 127–142.

Kirjakauppaliitto (2019). *Mitä Suomi lukee?* <https://kirjakauppaliitto.fi/kirja-ala-suomessa/mita-suomi-lukee/> Viitattu 13.4.2019.

Kirjasampo (2019). Nopola Tiina. <https://www.kirjasampo.fi/fi/kulsa/saha3%253Au161e1513-7f91-4502-ac47-61774366dcde> Viitattu 13.4.2019.

Knuuttila, Maarit (2011) ”Siunaa Jeesus ruokamme. Aamen!” : ruokailu ja yhteiset arkiateriat lasten uskonnollisen kotikasvatuksen paikkana 1900-luvun alkuvuosikymmenten Suomessa. Kasvatus & Aika -julkaisussa, 1797-2299.

Kupiainen, Reijo (2007) Voiko kuvaa lukea? Visuaalisen lukutaidon kysymyksiä. Teoksessa Leena-Maija Rossi & Anita Seppä (toim.) Tarkemmin katsoen – Visuaalisen kulttuurin lukukirja. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 36–54.

Laaksonen, Kaisa (2018) Lasten- ja nuortenkirjallisuus tuo vahvasti esille yhteiskunnallisia aiheita. Kirjojen määrä on kasvussa ja tyttöjä on kotimaisten kirjojen päähenkilöinä poikia enemmän. Lastenkirjainstituutin Kirjakori-tiedote <https://lastenkirjainstituutti.fi/2016/wp-content/uploads/2018/03/Kirjakori-tiedote-2018.pdf>. Viitattu 31.3.2019.

Lappalainen, Päivi (2006) Anarkiasta anoreksiaan. Ruoan merkityksestä lasten- ja nuortenkirjallisuudessa. Teoksessa Siru Kainulainen & Viola Parente-Čapková (toim.) Täysi kattaus – Ruokaa ja juomaa kirjallisuudessa. Turku: Turun yliopisto, Taiteiden tutkimuksen laitos, 126–158.

Laukka, Maria (2001) Sotketut peikon kasvot. Kuvakirjat ja kirjojen kuvat. Teoksessa Tuula Korolainen (toim.) Kirjaseikkailu. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas. Helsinki: Tammi, 63–76.

Lupton, Deborah (1996) Food, the Body and the Self. London: Sage.

Maailmankoulu (2019). Kuvakirjoja ja kirjavinkkejä varhaiskasvatukseen ja 1-2 -luokkalaisille. <http://maailmankoulu.fi/kuvakirjoja-ja-kirjavinkkejä-varhaiskasvatukseen-ja-1-2-luokkalaisille/> Viitattu 21.4.2019.

Mallan, Kerry (2002) Picturing the Male. Representations of Masculinity in Picture Books. Teoksessa Ways of Being Male: Representing Masculinities in Children's Literature. New York: Routledge, 15–37.

McCabe, Janice, Fairchild, Emily, Grauerholz, Liz, Pescosolido, Bernice & Tope, Daniel (2011) Gender in Twentieth-Century Children's Books. Gender & Society 25(2), 197–226.

McGann, Patrick (2002) Eating Muscle. Material-Semiotics and a Manly Appetite. Teoksessa Nancy Tuana, William Cowling, Maurice Hamington, Greg Johnson & Terrance Macmullan (toim.) Revealing Male Bodies. Bloomington: Indiana University Press, 83–99.

Miettinen, Anneli (2008) Kotityöt, sukupuoli ja tasa-arvo – Palkattoman työn jakamiseen liittyvät käytännöt ja asenteet Suomessa. E32. Väestöliitto. Helsinki: Väestötutkimuslaitos.

Miettinen, Sari (2015) Hankala tyttö! Poikatyön queer-lapsuuden kulttuurinen mahdollisuus. Teoksessa Viola Parente-Čapková, Heidi Grönstrand, Ritva Hapuli & Kati Launis (toim.) Nainen kulttuurissa, kulttuuri naisessa. Turku: Kustantaja k & h, kulttuurihistoria Turun yliopisto, 57–79.

Newcombe, Mark, McCarthy, Mary, Cronin, James, McCarthy, Sinéad (2012) "Eat like a man". A social constructionist analysis of the role of food in men's lives. *Appetite* 59(2), 391–398.

Nikolajeva, Maria (1999a) *Maten i Mumindalen*. Teoksessa Ulla Bergstrand & Maria Nikolajeva (toim.) *Läckergommarnas kungarrike. Om matens roll i barnkulturen*. Tukholma: Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet.

Nikolajeva, Maria (1999b) *Matens mytiska dimensioner*. Teoksessa Ulla Bergstrand & Maria Nikolajeva (toim.) *Läckergommarnas kungarrike. Om matens roll i barnlitteraturen*. Tukholma: Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet.

Nodelman, Perry (2002) *Making Boys Appear: The Masculinity of Children's Fiction*. Teoksessa John Stephens (toim.) *Ways of Being Male: Representing Masculinities in Children's Literature*. New York: Routledge, 1–14.

Nodelman, Perry (2010) *Picturebook Narratives and the Project of Children's Literature*. Teoksessa Teresa Colomber, Bettina Kümmerling-Meibauer & Cecilia Silva-Díaz (toim.) *New Directions in Picturebook Research* New York: Taylor & Francis, 11–26.

Otava (2019). Kirjailijat. Maikki Harjanne. <http://otava.fi/kirjailijat/maikki-harjanne/> Viitattu 13.4.2019.

Poarch, Renae & Monk-Turner, Elizabeth (2001) Gender Roles in Children's Literature: A Review of non-award-winning "easy to read" Books. *Journal of Research in Childhood Education*, 16(1), 70–76.

Pulkkinen, Tuija (2000) Judith Butler. Sukupuolen suorittamisen teoreetikko. Teoksessa Anneli Anttonen, Kirsti Lempiäinen & Marianne Liljeström (toim.) *Feministejä – Aikamme ajattelijoita*. Tampere: Tammer-Paino Oy, 43–60.

Päivänlehti (2018). Anneli Kanto palkittiin Viisi villiä Virtasta -kirjoistaan – tänä keväänä jo sarjan kymmenes osa. 30.5.2018. <https://www.paivanlehti.fi/anneli-kanto-palkittiin-viisi-villia-virtasta-kirjoistaan-tana-kevaana-jo-sarjan-kymmenes-osa/> Viitattu 13.4.2019.

Rhedin, Ulla (1992) *Bilderboken på väg mot en teori*. Tukholma: Alfabeta bokförlag AB.

Pöysä, Jyrki (2001) Miehen eväät –Sukupuolen tuottamisesta syömällä. *Elore* 8(2). <https://journal.fi/elore/article/view/78336/39235> Viitattu 23.4.2019.

Rose, Gillian (2016) *Visual Methodologies. An Introduction to Researching with Visual Materials*. London: SAGE Publications.

Rossi, Leena-Maija (2010) Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuija Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 21–38.

Rossi, Leena-Maija (2015) *Muuttuva sukupuoli. Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa*. Helsinki: Gaudeamus.

Rothgerber, Hank (2013) Real men don't eat (vegetable) quiche: Masculinity and the justification of meat consumption. *Psychology of Men & Masculinity* 14(4), 363–375.

Sateenkaariperheet (2019). Kirjoja lapsille. <https://sateenkaariperheet.fi/tietoa-ja-koulutusta/kirjoja-lapsille/> Viitattu 21.4.2019.

Sobal, Jeffery (2005) Men, Meat and Marriage: Models of Masculinity. *Food & Foodways* 13(1–2), 135–158.

Szabo, Michelle (2014a) ”I'm a real catch”: The blurring of alternative and hegemonic masculinities in men's talk about home cooking. *Women's Studies International Forum* 44(1), 228–235.

Tilastokeskus (2018). Sukupuolten tasa-arvo Suomessa 2018. Helsinki: Edita Publishing?

Vänskä, Annamari (2006) *Vikuroivia vilkaisuja. Ruumis, sukupuoli, seksuaalisuus ja visuaalisen kulttuurin tutkimus*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Väestöliitto (2019) Avioerot.

http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/parisuhteet_ja_seksuaalisuus/avioerot/ Viitattu 21.4.2019.

Willig, Carla (2003) *Discourse Analysis*. Teoksessa Jonathan Smith (toim.) *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE

Woolhouse, Maxine, Day, Katy, Rickett, Bridgette & Milnes, Kate (2012) 'Cos girls aren't supposed to eat like pigs are they?' Young women negotiating gendered discursive constructions of food and eating. *Journal of Health Psychology* 17(1), 46–56.

Yle Uutiset (2018). Tatu ja Patu -kirjoja tekevä aviopari on yhdessä 24/7 – ”Ei tarvitse käydä mitään kehityskeskustelua.” 3.7.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10284221> Viitattu 13.4.2019.

Aineisto

Harjanne, Maikki (2015) *Mikä Minttua naurattaa?* Helsinki: Otava.

Havukainen, Aino & Toivonen, Sami (2015) *Tatun ja Patun ihmeellinen joulukuukausi*. Helsinki: Otava.

Kanto, Anneli (2013) *Veera Virtanen ja esikoulu*. Hämeenlinna: Karisto.

Nopola, Tiina (2015) *Siiri löytää simpukan*. Helsinki: Tammi.

Nopola, Sinikka & Nopola, Tiina (2012) *Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen*. Helsinki: Tammi.

LIITE 1: Kuvaston vastaus tekijänoikeuksista

Hei, Anne!

Kiitos kysymyksestäsi.

Pääsääntöisesti toisen teoksen julkaisemiseen tarvitaan tekijän lupa ja tekijä on oikeutettu korvaukseen. Tekijänoikeuslaissa on kuitenkin tieteellisiin kirjoitelmiin liittyvä poikkeus, jonka mukaan julkistetuista taideteoksista saa ottaa tekstiin liittyviä kuvia tieteelliseen esitykseen, kunhan tietyt edellytykset täyttyvät. Esityksessä on oltava tieteellinen käsittelytapa, kuvien on liityttävä tekstiin, tekstin on oltava pääasia ja kuvien käytön on selvennettävä tekstiä. Jos nämä edellytykset eivät täyty tai haluat käyttää taide-teoskuvia esimerkiksi kansikuvana tai kuvituksena, on tekijältä kysyttävä lupa ja tekijä on oikeutettu korvaukseen, kun teosten suoja-aika (70 vuotta tekijän kuolinvuoden päättymisestä) on vielä voimassa. Kuvasto myöntää lupia tällaiseen käyttöön edustamiensa taiteilijoiden puolesta.

Olettaisin, että gradussasi on tavanomaiseen tapaan tieteellinen käsittelytapa. Voit siis käyttää kuvia teoksista, jos tosiasiallisesti käsittelet niitä tekstissä, teksti on sivun layoutissa pääosassa ja teosten käyttö havainnollistaa leipätekstiä. Muistathan ilmoittaa aina tekijän nimen ja teoksen julkaisuvuoden teoksen julkaisemisen yhteydessä.

Mukavaa kevättä!

Ystävällisin terveisin

Kuvasto ry

Vastauksesta on henkilötiedot poistettu.

LIITE 2: Analyysitaulukot
Kuvakirja: Mikä Minttua naurattaa

Sivu 1 (17)

Sivu	Minkälainen ruokakuvaus kirjassa esiintyy? K = kuva, T = teksti	Missä yhteydessä asia esitetään?	Kuvan ja tekstin tunnelma, kuvan asettelu, väritys (muut huomiot)	Muita ajatuksia kohdista	Teema	Nainen hoivaajana, palvelijana tai ilostuttajana	Tytöstä naiseksi	Kunnon tyttö	Pojat on poikia
8	"Hänen täytyy mennä keittämään kalasoppaa." T	Herra Pärssinen on leikkimässä lumilinnan valloitusta lasten kanssa, mutta lopuksi antautuu ja lähtee keittämään soppaa.	Lumilinna-leikki on kivaa lasten ilmeistä ja tekstistä päätellen. Tylsämpää on lähteä kotiin tekemään ruokaa/lapsista on tylsää kun Pärssinen lähtee.	Kuvassa tytöt vs. pojat -asettelu leikissä. Ville ja Pärssinen samalla puolella ja Minttu & Eiko samalla puolella.	ruuanvalmistus velvollisuutena				x
10	Pöydällä on koristelua vaille valmis täytekakku ja ympärillä koristelutarvikkeita aseteltuna. Pöydän ympärillä ovat Minttu ja Eiko sekä mummo leipurin vaatteissa. Pöytään kurkottaa Pilku-koira ja mummon tuolin alla nukkuu hiiri. K & "Mummo on leiponut äidin ja isän häääpäivän kunniaksi kakun. Tytöt saavat koristella sen sillä aikaa, kun mummo nukkuu päiväunia. -Pursottakaa kakun päälle ensin kermavaahtoa. Lisätkää sitten koristeet ja lopuksi kynntilät, mummo neuvo. - Kauniita unia, tytöt toivottavat mummolle, -kun heräät, kakku on valmis." T	Mummo on saapunut lastenvahdiksi siksi aikaa kun Mintun (ja Villen) isä ja äiti ovat lähteneet häääpäivän viettoon.	Minttu ja Eiko ovat innostuneen näköisiä puuhasta ja mummon iloisen näköinen. Mumolla on ohjeistava ja opastava ote tilanteessa. Lapset kokevat auttavansa mummoa, koska lupaavat koristella kakun mummon päiväunien aikana.	Kakun koristeluun osallistuvat vain Minttu ja Eiko, ei Ville, vaikka tekstin mukaan Villekin on tullut samaan aikaan kotiin kuin Minttu. "Tytöt saavat koristella..." ilmaisumuoto viittaa siihen, että koristelu on ns. kunniatehtävä/luottamuksen osoitus. Koristeluun liittyy selkeät säännöt.	tytöt kodinhengetäriksi kasvamassa		x	x	x
11	Minttu on pursottamassa kakkua kermavaahdolla. Loput koristeet odottavat pöydällä. Eiko on myös pöydän ääressä, mutta ei koristele vaan katsoo Minttua. Koira ja hiiri yrittävät nuolla kermavaahtoa pöydän ympärillä. Mintulla ja Eikolla on päällään leipurin essut. K & "Innokkaat koristelijat ryhtyvät työhön. Ensin pursottaa kermavaahtoa Minttu, sitten Eiko, ja sitten taas Minttu. Pikkukin hyppää pöydälle ja nuolee sen kermasta puhtaaksi. Ennen kuin Minttu ja Eiko huomaavatkaan, kermakuono on viilettännyt olohuoneeseen. (- Otetaan Pilku äkkiä kiinni, Minttu ehdottaa, - ennen kuin se sotkee olohuoneen.)" T	Mummo on mennyt päiväunille ja antanut tätä ennen Mintulle ja Eikolle luvan koristella kakun.	Minttu ja Eiko ovat keskittyneen näköisiä koristelessaan. Minttu kuvataan samalla paikalla kuin mummo äsken (Minttu on ottanut mummon roolin...) Sotkua pidetään valittavana, mikä käy ilmi siitä, että Pilku-koiraa halutaan estää sotkemasta.	"Innokkaat koristelijat..." -ilmaisulla tavallaan tehdään selväksi, että kakun koristelu on pienille tytöille (oletetuille) mieluista.	tytöt kodinhengetäriksi kasvamassa	x	x		
12	Mummo katsoo pöytää, jossa on kermavaahtokasan alla (oletettavasti) kakku, koristelutarvikkeet ovat kaatuneet pöydälle ja kermavaahtoa valuu lattialle. K & " (Mitä ihmettä täällä on tapahtunut? meteliin herännyt mummo hämmastelee.)" T	Mummo on herännyt päiväunilta katsomaan miten koristelu on sujunut.	Mummo on huolestuneen näköinen katsoessaan kakun koristelusta syntyneitä sotkua. Seuraavassa kuvassa mummo huutaa vihaisen oloisena Minttua ja Eikoa keittiöön. Sotkeminen on selvästi ei-toivottavaa. Koira ja kissa ovat peittäneet kuvassa silmänsä. Onko tämä merkki häpeämisestä?!		tapakasvatusta			x	
14	"Kermavaahtopursotin taisi olla liian tehokas, mummo hymähtää, kun löytää reippaat koristelijat. - Niin oli! Minttu myöntää. - Siitä ryöppysi niin paljon vaahtoa, että koristeetkin katosivat. (- Viekkää matto lumihankeen puhdistumaan, mummo pyytää.) - Minä kunnostan sillä välin kakun." T	Mummo juttelee lapsille, jotka ovat leikkimässä koristeluhomman jälkeen.	Leppyneeltä vaikuttava mummo pohtii lasten kanssa syytä koristelusta syntyneeseen sotkuun ja ohjeistaa lapsia osallistumaan siivoukseen sillä aikaa kun itse korjaa koristelun.	"Tapakasvatusta"	tapakasvatusta	x		x	
19	Mummo seisoo leipurin hatussa ja esiliinassa ja katselee Minttua. Mummon taskusta pilkistää koiran luu ja Pilku-koira odottaa vieressä kieli lipoen. K	Mummo ihmettelee miksi Mintun vaatteet ovat märät.	Mummo on ihmettelevän näköinen kun tapaa mären Mintun. Mummo on edelleen leivonta-asussa ja koiran luu taskussa, mistä syntyy vaikutelma siitä, että mummo on koko ajan työn touhussa.		naisen paikka on keittiössä	x		x	

LIITE 2: Analyysitaulukot
Kuvakirja: Mikä Minttua naurattaa

Sivun 2 (17)

Sivu	Minkälainen ruokakuvaus kirjassa esiintyy? K = kuva, T = teksti	Missä yhteydessä asia esitetään?	Kuvan ja tekstin tunnelma, kuvan asettelu, väritys (muut huomiot)	Muita ajatuksia kohdista	Teema	Nainen hoivaajana, palvelijana tai ilostuttajana	Tytöstä naiseksi	Kunnon tyttö	Pojat on poikia
20	Minttu ja mummo katsovat pöydän ääressä pöydällä olevaa valmista kakkua, jossa on päällä paljon koristeita ja kynttilöitä. Pöydällä on myös hedelmiä mustasssa vadissa. Pilkku-koira syö pöydän alla luuta. Mummo on yhäessu päällä, muttei hattua. K & "Tulipa kakusta hieno! Minttu ihastelee. - Mutta miksi siinä on vain seitsemän kynttilää? - Kynttilöitä pitäisi olla kymmenen, niin monta vuotta äiti ja isä ovat olleet naimisissa, mummo sanoo. - Mutta minä en löytänyt kuin seitsemän." T	Mummo on saanut kakun valmiiksi ja Minttu & mummo ihailevat sitä.	Minttu katsoo ihailevan näköisenä kakkua. Mummo on kuvassa jo ilman leipurinhattua ja levollisen näköisenä. Ympäristö näyttää siistiltä. Minttu kritisoi kynttilöiden määrää, niitä pitäisi olla sama määrä kun isä ja äiti ovat olleet naimisissa (10).	Avoliitto ja sen kesto tuodaan tässä(kin) yhteydessä ihannoiden esiin. Avoliitto on tässä perinteisesti miehen ja naisen eli isän ja äidin välinen.	sukupuoliroolit selviksi, avioliiton kunnioitus	x	x		
22	" Äidin ja isän hääpäivä askarruttaa Minttua niin, ettei hän saa unta. Kaku on valmis, ja onnittelulaulukin on valittu, mutta jotain puuttuu." T	Minttu on menossa nukkumaan, mutta ei saa mielestään hääpäivän valmisteluja, joiden tulee olla aamulla valmiit.	Minttu ei saa unta, koska tuntuu pohtivan kovasti hääpäiväjärjestelyjä, että onko kaikki valmiina.	Minttu on kasvamassa naisen rooliin? Organisoimielessään asioita ja hoitaa keskeneräiset asiat valmiiksi.	tyttö ilahduttaa muita	x	x		
23	"Riisiä! Häissä heitetään aina riisiä hääparin päälle, Minttu tajuaa. Mutta Minttu ei tiedä, missä riisiä säilytetään. Silloin hän muistaa..." T	Minttu keksii sängyssä maatesaan, että mitä pitää vielä tehdä.	Minttu on iloisin ja innostuneen näköinen keskellä yötä saadessaan idean siitä, mitä voisi vielä valmistaa/järjestää äidin ja isän hääpäivän kunniaksi.	Nainen ei yölläkään lepää?? Olisiko tässä ollut parempi antaa esimerkki siitä, että nyt nukutaan ja aamulla ehtii...?!?	tyttö ilahduttaa muita/nainen ei väsy	x	x		
25	"Minttu etsii vielä vanhoja lehtiä ja reiittää niistä papeririisiä." T	Minttu askartelee vielä yöllä hääpäivää varten.	Minttu tekee keskittyneen näköisenä papeririisiä reiittimellä vanhoista lehdistä.	Nainen suorittaa yölläkin muiden iloksi?!	nainen ei väsy	x	x		
26	Mummo kantaa kakkua äidin ja isän makuuhuoneeseen. Minttu ja Ville ovat myös mukana onnittelemassa. Äiti ja isä makaavat silmät auki sängyssä. K & " Hurraa, kymmenvuotiaat! Paljon onnea! Minttu onnittelee äitiä ja isää, jotka peittyvät papeririisiin." T	Aamulla Mummo, Minttu ja Ville onnittelevat äitiä ja isää hääpäivästä.	Äiti ja isä makaavat yllättyneen näköisinä sängyssään, kun Minttu, Ville ja mummo tulevat onnittelemaan. Mintulla ja mummoilla on iloiset ilmeet. Ville kuvataan selkäpäin. Selän takana Ville piilottelee kukkia.		avioliiton kunnioitus/tyttö ilahduttaa muita	x			
27	Mummo puhalttaa kakun kynttilät, jotka ovat kiemuraiset, kakusta on tipahtamassa koristeita lattialle. Minttu ottaa koristeita kiinni ilmasta. K & " - Mummo, Minttu varoittaa, - kynttilöistä on tullut spagettia! Mummo hämmästytyy niin, ettei huomaa Pilkun tyynyä, vaan kompastuu siihen. Onneksi hän ehtii puhalttaa kynttilät sammuksiin." T	Mummo on tulossa pois makuuhuoneesta ja kantaa samalla kakkua, mutta kompastuu.	Minttu huolehtii ja varoittaa mummoa. Minttu pelastaa tilanteen, ettei tule tulipaloa.	Kirjan kuvaus kannustaa lasta vastuullisuuteen ja huolehtimiseen.	tyttö huolehtijana	x		x	
28	Mummo ja Minttu pitelevät kakkua päitensä päällä ja istuvat lattialla. He koittavat nuolla kakusta valuvaa kermavaahtoa. K & " - Yllättävän makea hattu, mummo ja Minttu toteavat yhteen ääneen." T	Mummo on kompastunut ja kaku hieman kärsinyt siitä.	Minttu ja mummo syövät halaillen kakun koristeita iloisin näköisenä. Yhteinen hetken jakaminen ja hassuttelu.		me naiset yhdessä		x		

LIITE 2: Analyysitaulukot
Kuvakirja: Mikä Minttua naurattaa

Sivu 3 (17)

Sivu	Minkälainen ruokakuvaus kirjassa esiintyy? K = kuva, T = teksti	Missä yhteydessä asia esitetään?	Kuvan ja tekstin tunnelma, kuvan asettelu, värytys (muut huomiot)	Muita ajatuksia kohdista	Teema	Nainen hoivaajana, palvelijana tai ilostuttajana	Tytöstä naiseksi	Kunnon tyttö	Pojat on poikia
30	" Nyt minä lähdän kotiin lepäämään, mummo sanoo. - Jääkaapissa on varakakku. Sinä Minttu, voit koristella sen Eikon kanssa. - Kiitos, mummomurunen! Tule pian uudestaan, Minttu hihkuu." T	Mummo on lähtemässä lapsia hoitamasta ja juttelee vielä Mintun kanssa ovela.	Mummon kerrotaan lähtevän lepäämään, mikä tuo vaikutelman siitä, että hänellä on ollut raskasta Mintun luona. Samassa kerrotaan mummon huolehtineen vielä varakakun jääkaappiin ja antavan Mintulle ja Eikolle taas luvan koristella kakku. Tunnelma on lämmin, Minttu roikkuu mummon kainalossa ja mummo näyttää iloiselta.	Kirjan kuvauksesta ja kerronnasta saa vaikutelman, että lastenhoito on raskasta ja vaatii lepo hetken parin päivän jälkeen. Toisaalta onko raskaus seurausta sille, että mummolta/(naisilta) odotetaan jatkuvaa leipomista ja jälkien siivoamista, muiden ilostuttamista. Mummo siirtää lähtiessään "vastuun" Mintulle ja Eikolle. Osoittaa luottamusta uuden sukupolven naisia kohtaan?!	nainen huolehtijana	x	x		
31	" Minttu soittaa Eikolle ja kutsuu tämän uutta kakkua koristelemaan. Tällä kertaa tytöt pursottavat vain vähän kermavaahtoa, kynttilöitä ei ole ollenkaan ja koristeet voi käyttää uudelleen." T	Minttu kutsuu puhelimella Eikoa koristelemaan mummon lähdeyttä.	Minttu soittaa iloisena näköisenä Eikolle ja kutsuu tämän koristelemaan kakkua. Tekstin mukaan Minttu ja Eiko osaavat nyt koristella kakun paremmin ja välttää vaaranpaikat (ei kynttilöitä).	Oppivaiset tytöt osaavat nyt toimia kuten on suositeltavaa.	tyttö kodinhengittäjäksi kasvamassa		x	x	
32	Lautasella on lego-palikoilla ja kermavaahdolla koristeltu täytekakku. K & "- Koristeet pitää noukkia kakusta, ennen kuin sitä aletaan syödä, Minttu muistuttaa juhla väkeä. Häähumu, hauskanpito, laulu ja nauru jatkuvat koko päivän." T	Minttu ohjeistaa muita koristeiden suhteen.	Minttu ohjeistaa muita ennen kakun syömistä. Kerrotaan juhlatunnelmasta ja iloisuudesta.	Minttu on ottanut mummon roolin ja mahdollistaa kakullaan iloiset juhlat.	tyttö huolehtijana	x	x		

LIITE 2: Analyysitaulukot
Kuvakirja: Siiri löytää simpukan

Sivu 4 (17)

Sivu	Minkälainen ruokakuvaus kirjassa esiintyy? K = kuva, T = teksti	Missä yhteydessä asia esitetään?	Kuvan ja tekstin tunnelma, kuvan asettelu, väritys (muut huomiot)	Muita ajatuksia kohdista	Teema	Tytöstä naiseksi?	Nainen hoivaajana, palvelijana tai ilostuttajana	Avuton mies	Nainen organisoijana
4	Perheen äiti kävelee rappusia alas kantaen eväskoria, jossa näkyy leipiä, omenoita ja juomaa. Yksi leivistä on putoamassa korista. Kainalossa äidillä on puhalletut kellukkeet ja rantapallo. Päällään rannalle sopivat vaatteet. Isä juoksee perässä kantaen aurinkovarjoa. K	Siirin perhe on lähdössä Siirin aloitteesta rannalle kesän ensimmäisenä hellepäivänä.	Siiri ja äiti menevät edellä. Äiti kantaa suurimman osan tavaroista. Tunnelma on innostunut. Siirillä ja äidillä on miltei samanlaiset mekot.		Isä statistina	x	x	x	
5	"Äiti haki varastosta pallon, renkaan ja kellukkeet ja pakkasi ne kassiin. Sitten hän teki muutaman juustoleivän evääksi. -Nyt mennään! Siiri huudahti ja hyppeli portaikkoon. Isä hölkkäsi äidin ja Siirin perään. -Odottakaa minua!" T	Teksti viittaa kuvaan edeltävällä sivulla (sama aukeama). Siiri juoksee edellä jo valmiina rannalle.	Tekstistä syntyy vaikutelma siitä, miten äiti (ja Siiri) valmistelevat kaiken rannalle lähtöä varten. Isä joutuu pyytämään muita odottamaan.		Isä statistina	x		x	x
6	Äiti asettelee vilttiä rannalle. Viltin päällä on juomapullo ja vieressä täynnä eväitä oleva eväskori. Isä asettelee aurinkovarjoa maahan. Taustalla näkyy jäätelökoju, josta joku on juuri ostanut jäätelön. K	Siiri perheineen on juuri saapunut rannalle.	Isä tässäkin statistin osassa (pää ja kasvot piilossa aurinkovarjon sisällä ja aseteltu taustalle. Äiti kuvan keskellä asettelemassa pyyheliinaa rannalle ja eväskori täynnä herkullisen näköisiä leipiä on asetettu kuvan etualalle.	Tytöillä tyttövärejä, pojilla poikavärejä.	Isä statistina	x		x	x
7	Taustalla on jäätelökioskin jonossa olevia ihmisiä (äiti ja lapsia), rannalla on jäätelöä syöviä lapsia (kaksi tyttö oletettua ja kaksi poika oletettua sekä yksi koira). K "Rannalla oli tungosta. Aurinkovoide tuoksui, ja jäätelökioskin edessä oli jono. Äiti asetteli pyyhkeen hiekalle, ja isä pystytti päivänvarjon." T	ks. edellinen	Jäätelöä jonottaa nainen (äiti) ja lapsia. Koko rannalla ei ainuttakaan miestä Siirin isän lisäksi.		Miehet statistina			x	
12	Lintu pitelee siivellään jäätelötötteröä. K		Miksi kuvattu eläin syömässä jätskiä?						
29	Koira kelluu vedessä ja pitelee tassussaan jäätelötötteröä. K		Miksi kuvattu eläin syömässä jätskiä?						

LIITE 2: Analyysitaulukot
Kuvakirja: Veera Virtanen ja esikoulu

Sivu 5 (17)

Sivu	Minkälainen ruokakuvaus kirjassa esiintyy? K = kuva, T = teksti	Missä yhteydessä asia esitetään?	Kuvan ja tekstin tunnelma, kuvan asettelu, värytys (muut huomiot)	Muita ajatuksia kohdista	Teema	Kunnon tyttö	Pojat on poikia / toksinen maskuliisuus	Tytöstä naiseksi	Avuton poika
3	kuvassa näkyy ihmisen kädet, jotka ovat voitelemassa veitsellä leipää, salaatti, tomaatinsiivuja, metvurstisiivuja, juustoviipaleita, kurku ja kurkunsivuja sekä niiden yläpuolella tennarit. K "...Veera kirjoittaa nimensä, luettelee numerot, kampa itse tukan ja pesee hampaat, solmii kengännauhansa ja tekee voileivän. Hän pärjää kyllä vaikka missä. T	Kuvissa on esitelty asioita, joita tekstissä luetellaan. Asiat liittyvät Veeran taitoihin. Tekstissä on aiemmin kerrottu siitä, miten Veeraa ei jännittä esikoulun aloittaminen, koska hän osaa monenlaista, leivän tekeminen on yksi näistä taidoista.	Tekstissä voileivän teko mainitaan toimintana, joka osoittaa esikoulussa pärjäämistä. Kuvan värit ovat kirkkaat, leivän tekeminen on keskeisessä roolissa.		reipas ja taitava tyttö	x			
4	"Veera syö reippaasti aamiaisensa, jotta hän jaksaa koko koulupäivän. Nam! Veera iskee hampaansa voileipään. Apua! Hammas jää leipään kiinni. Toinen etuhampas on lähtenyt jo aiemmin. - Pahuf, sanoo Veera ja haukkaa leipää. Se ei onnistu ilman etuhampaita. Paavo naurattaa. - Ävä nauvat! Veera komentaa. - Ei ove kuuve haufkaa ovva hampaaton. T	Veera ensimmäisenä esikouluamuna. Veera on aamupalapöydässä sisarustensa Kastehelmen, Pertun, Paavon ja Vilman kanssa.	Hampaan irtoaminen sotkee Veeran aamupalaa, jonka hän yrittää syödä reippaasti. Paavo nauraa Veeralle, mistä Veera ei pidä.	Tyttö syö kiltisti ja reippaasti, mutta poika puhuu ja nauraa...	reipas ja taitava tyttö/tyttö pojan pilailun kohteena		x		
5	Veera on haukkaamaisillaan leipää, jolla salaattia, juustoa ja tomaattia. Lasissa on valkoista juomaa. Paavo nauraa vieressä ja pitelee juomalasista, jossa valkoista juomaa. Nuorempi sisar syö puuroa lusikalla. Keittiöpöydällä on myös maitopurkki, leviterasia, juusto, tomaatteja ja tummaa leipää korissa ja vitamiinipurkin näköinen purkki. Jääkaapin ovessa on ostoslista, jossa lukee maito, ruisleipä ja jugurtti. K	Kuva liittyy edellisen sivun tekstiin, jossa kuvataan Veeran ensimmäisen esikouluamun aamupalaa.	Tytöillä päällään tytöille tyypillisiä vaatteita pinkkejä ja vaaleanpunaisia, lettinauhjoja. (pientä kaavan rikkomista Veeran hupparin pääkalokuvioilla ja Pertun lilan värisellä paidalla...) Keittiön värytyksessä punaista ja kukkakuvioita.	ks. edellinen. Kuvassa on myös Veeran pikkusisko, joka näyttää syövän kiltisti puuroaan.	kiltti ja tunnollinen tyttö	x			
14	Veera on kaatumaisillaan. Tarjotin on ilmassa. K Eskariluokka menee syömään. Jonossa kaikki eivät malta odottaa rauhallisesti, vaan jotkut pyörivät ja tuuppivat. Ruokana on porkkanaraastetta ja makaronilaatikkoa, joka on Veeran lempiruokaa. - Paljon vai vähän? Kysyy ruokalan täti. - Paljon, Veera vastaa. - me syödään valkoisia matoja! Alex hihkuu. Veera yrittää olla ajattelematta valkoisia matoja. Veera kantaa tarjottimella lautasta, maitolasia ja voileipää varovasti, varovasti kohti pöytää. Hän kävelee aivan pieniä askeleita ja tuijottaa tarkasti tarjotinta, mutta se alkaa kallistua, kallistua, kallistua. Lautanen liukuu kohti reunaa, leipä tupsahtaa reunan yli, maitolasi kaatuu ja lautanen räsähtää lattialle. Makaronilaatikko ja porkkanasuikaleet lentelevät ympäriinsä. - Katsokaa! Veepa heitti madot lattialle, Alex huutaa." T	Veera ja muut eskarilaiset ovat menossa syömään. Veera ei ole ennen ollut päiväkodissa, joten kaikki ympäristö mukaan lukien on Veeralle uutta.	Tekstissä kerrotaan Veeran myönteisestä suhtautumisesta kouluruokaan. Se on hyvää ja Veera yrittää toimia niin kuin ruokailussa kuuluu ja viimeiseen saakka koittaa olla kaatamatta tarjotinta. Teksti luo Veerasta kunnollisen tytön -kuvan. Veera näyttää olevan kauhuissaan ja noloissaan kun tarjotin putoaa. Alex huomaa heti Veeran vahingon ja kiusaa Veeraa kutsumalla tätä Veepaksi (Veeran hankalaan puheen takia) ja ilmoittamalla Veeran vahingosta.	Tyttö esitetään kilttinä ja huolellisuuteen pyrkivänä. Poika äänekkäänä, toisen vahingolle nauravana.	kiltti ja tunnollinen tyttö/poika uhmaa käytöstapoja/tyttö pojan pilailun kohteena	x	x		
15	Kuvassa on syömässä tyttö ja poika (oletetut). Poika nauraa ja osoittaa sormella toiselle puolelleen. Tyttö syö ja katsoo ylöspäin. Lautasilla on makaronia, lasissa maitoa? ja tytöllä lisäksi leipä. Molempien lasten lautaset ovat tarjottimilla. Ilmassa lentää lautanen, josta on pudonnut makaronia ja jauhelihaa, sekä porkkanaraastetta ja ketsuppia. Ilmassa lentää myös juomalasi, josta tippuu maitoa, leipä, haarukka, veitsi ja lusikka, lautasliina sekä juusto. K	Kuva viittaa ja on jatkumoa edellisen sivun kuvaan ja tekstiin, jossa Veeralta kaatuu tarjotin.	Alex nauraa ja osoittaa sormella Veeraa, kun taas tyttö vieressä syö rauhassa katsoen Veeralta lentänyttä ruokaa. Tytöllä on päällään pinkki tähtikuvioinen paita ja pojalla vihreä paita.	ks. yllä	kiltti ja tunnollinen tyttö/poika uhmaa käytöstapoja/tyttö pojan pilailun kohteena	x	x		

LIITE 2: Analyysitaulukot
Kuvakirja: Veera Virtanen ja esikoulu

Sivu 6 (17)

Sivu	Minkälainen ruokakuvaus kirjassa esiintyy? K = kuva, T = teksti	Missä yhteydessä asia esitetään?	Kuvan ja tekstin tunnelma, kuvan asettelu, väritys (muut huomiot)	Muita ajatuksia kohdista	Teema	Kunnon tyttö	Pojat on poikia / toksinen maskuliinisuus	Tytöstä naiseksi	Avuton poika
17	Kuvassa näkyy sängyssä oleva Veera silmät auki, nalle kainalossa ja Veeran yläpuolella omassa rajatussa kuvassaan Veeran siskot Kastehelmi ja Vilma, jotka syövät pullaa ja juovat mukeista, joiden pinnalla näkyy kermavaahtoa. K "Veeraa ei nukuta ollenkaan. Silmät aukeavat, vaikka Veera yrittää nipistää ne kiinni. Hän kuuntelee ääniä. Kirsti on ihan hiljaa. Ehkä hän näkee unia. Alex tuhisee. Jostain kuuluu kahinaa ja joku potkii sänkyään. Lepääminen kestää hirveän kauan. Veeralla on ikävä kotiin. Siellä äiti ja pikkusiskokset varmaan parhaillaan juovat kaakaota ja syövät pullaa." T	Nukkumaan käydään epäonnekkaan ruokailun jälkeen. Edellisen sivun tekstin mukaan Veeralla on yksinäinen ja vähän huono mieli, kun ei edes tiedä tapoja päiväkodin nukkumiskäytännöissä.	Veera makaa eskarin sängyssä harmistuneen näköisenä. Harmitusta korostaa kuvan synkät värit ja pehmeolun surullinen ilme sekä kontrasti kuvan yläosaan, jossa kuvattuna Veeran ajatus sisaruksista juomassa kaakaota sekä syömässä pullaa. Kuvan yläosassa on kirkkaat värit ja siskoksilla iloiset ilmeet ja paljon kirkkaita tähtiä. Veeralla on tekstin mukaan koti-ikävä ja ehkä ikävä myös aikaa, jolloin sai olla pieni tyttö ja kotona äidin kanssa.	Äiti on yhdistetty lasten kanssa kotona olemiseen sekä kaakaoon & pullaan ja hyvään oloon. Isä?! Miksi tekstissä on mainittu vain pikkusiskokset, vaikka kotona luulisi olevan myös veljet Paavo ja Perttu.	kasvukipuja/pullantuoksuin en äiti & koti	x		x	
22	"- Matkustan ympäri maailmaa, laukussa leipää ja piimää vaan, lapset laulavat..." T	Leikkihetki nukkumisen jälkeen.							
24	"Melkein kaikki eskarilaiset jäävät vielä iltapäiväksi hoitoon, mutta Veera ja Kirsti lähtevät kotiin. - Hei, hei, hyvää kotimatkaa! Suvi Rantanen vilkuttaa heille. - Huomenna meillä onkin ohjelmassa leipomista. Voisilmäpullia! - Huomenna nähdään! huutaa Alex." T	Leikkihetken ja Alexin kanssa tutustumisen jälkeen Veera on lähdössä kotiin.	Tekstissä ja kuvassa on iloinen tunnelma nyt kun Veera ja Alex ovat tutustuneet toisiinsa ja jännä päivä alkaa olla loppuillaan. Veeran mukavaksi kokemana eskariopetta vilkuttaa ja kertoo, että ohjelmassa on huomenna voisilmäpullien leipomista. Näin ollen voisi ajatella, että Veeran haikaa ajatus kodin kaakaosta ja pullasta voi jatkua eskarissa leipomishommissa. Kuvassa eskariopella on samanvärinen takki kuin Veeralla ikään kuin vahvistamassa Veeran ihannoitua eskariopetta kohtaan.	Veera ja eskariopetta samoissa väreissä merkinä naiskupuolesta?! Tässä muuten suht sukupuolittamaton kuvaus, eikä valtatistelua tms. tilanteessa.				x	
25	"Siellä oli varmasti pahaa ruokaa, Perttu epäilee" T	Veeran tultua kotiin äiti ja sisarukset kyselevät Veeralta millaista esikoulussa oli ollut.	Kuvassa Veeran sisarukset odottavat Veeraa eskarista iloisin näköisinä. Perttu epäilee ääneen, että eskarissa on varmasti pahaa ruokaa.	Hyviin tapoihin ei kuulu sen sanominen, että ruoka on pahaa, joten tavallaan jo kysymyksellään Perttu rikkoo "rajoja". Lause on sijoitettu tarinassa pojan suuhun. Kun taas Vilma kysyy oliko opettaja kiva vai kamala...	poika uhmaa käytöstapoja		x		
27	"Osaakohan Alex leipoa voisilmäpullia?" T	Veera pohtii esikoulua ja alkujärjestyksen jälkeen onkin nyt sitä mieltä, että menee eskariin uudestaan, kun kaikki asiat tuntuvat jo tutummilta. Veera oppii samalla sanomaan vaikeat äänteet ilman etuhampaita, joten sekin helpottaa eskariin menemistä seuraavana päivänä. (Ei tule kiusatuksi puheesta...)	Veera on reippaan oloinen kuvassa ja tekstissä. Veeraa miettii positiivisesti mitä kivaa eskarissa on. Alexin jutut selvästi kiinnostaa myös.	Miksi epäily kohdistuu juuri pojan leipomistaitoon? Oletus on selvästi epäuskoinen...		x			x

LIITE 2: Analyysitaulukot

Kuvakirja: Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen

Sivu 7 (17)

[illegible]

Sivu	Minkälainen ruokakuvaus kirjassa esiintyy? K = kuva, T = teksti	Missä yhteydessä asia esitetään?	Kuvan ja tekstin tunnelma, kuvan asettelu, väritys (muut huomiot)	Muita ajatuksia kohdis- ta	Teema	Naiset hoi- vaajina, palvelijoina tai ilostutta- jina	Kun- non tyttö	Kapinal- linen poika- tyttö	Tytöstä nai- seksi	(Mies ongel- manratk aisijana)	Miehet ovat ikuisia lapsia	Hallitseva mies mies / toksinen maskuliini- suus
4	Vilttitossun ja Heinähäton leikkimökin ovi on auki ja sisällä näkyy sininen ruo- kapöytä, jonka päällä on oranssi kahvikuppi ja asetti. Toinen kahvikuppi ja aset- ti (vaaleanpunaiset) ovat pudonneet lattialle. Seinällä näkyy sininen hylly, josta roikkuu raastin ja hyllyn päällä on lila kannu sekä pinkkejä kuppeja sekä asette- ja. Kuistin aidanpäällä on sininen ja keltainen muki. K "Vilttitossu ryntäsi leikki- mökistä ulos ja huusi: - Itse olit kalju! - Enkä ollut! kiljui Heinähattu. - Kalju, kal- ju, kalju, senkin kaljupää! Vilttitossu hämäsi. - Mistä te riitelette? Helga ihmette- li. - Minä en ole koskaan nähnyt Heinähäton noin vihaista ilmettä. - Meillähän piti olla kakkukekkeit, Halise voivotteli." T	Kuva kertoo tilan- teesta, johon Alibullenin neidit saapuvat tulles- saan vierailulle Heinähäton ja Viltti- tossun kutsusta. Ti- lanne esittää, mi- ten suunnitelmat muuttuvat suunni- telluista kakkukek- keistä sisarusten riitelyn todistami- seen.	Kuvassa on ilkkurinen ja riitaisa tun- nelma. Vilttitossu on kuvattu juokse- massa pois päin leikkimökistä ja Hei- nähattu seisomassa vihaisen näköi- senä talon portailla ja katse kohti Viltti- tossua. Leikkimökin ovi on auki ja si- sällä näyttää vähän sekaiselta, koska lattialla on astioita. Kuvan värit ovat kirkkaat. Heinähäton on perinteisen tyttömäiset vaatteet, ruudullinen val- kokauluksinen mekko ja hiukset siis- tisti letillä. Vilttitossulla on poikamai- set haalarihousut ja raidallinen t-pai- ta. Hiukset ovat pitkät ja villisti ponnareilla. Tekstistä ilmenee sisarus- ten riita siitä, onko Heinähattu ollut lapsena kalju vai ei. Alibullenin neidit ovat riidasta huolissaan ja pettyneitä siihen, että toivotut kakkukekkeit ja rauhallisuus ei näytä toteutuvan.	Heinähäton ja Vilttitos- sun voisi ajatella kuvas- tavan perinteistä ja mo- dernia tyttöä. Heinähattu on korostetun kiltti, vas- tuuntuntainen, kauniisti pukeutunut, siisti, rauhal- linen ja empaattinen. Viltti- tossu taas eloisa, ilkku- rinen, poikamaisesti pu- keutunut, huoleton, vauhdikas ja äänekäs. Alibullenin neidit pistävät merkille Heinähäton vi- haisen ilmeen eli Heinä- häton vihostuminen ei tunnu olevan tyypillistä.	Perintei- nen vs moderni tyttö		x	x				
5	Pihalla on suuri sininen ruokapöytä, jonka ympärillä on neljä sinisen ja vihreän väristä tuolia. Pöydän päällä on iso tarjotin, jolla on korkea täytekakku, joka on koristeltu kermavaahdolla ja mansikoilla. Pöydällä on myös lasipullo, jossa lue- kee mehua. Mehua on väritään pinkkiä. Pienellä tarjottimella on suklaamuffins- seja neljä. Kahvikupit, lautaset, lusikat ja asetit on katettu neljälle. Jokaisella lautasella on puunlehti. K "Vilttitossu katsoi Heinähäton vahingoniloisena. -Siitä sait! -Minä voin todistaa, minulla on valokuva, Heinähattu tiuskaisi. -En usko, sanoi Vilttitossu. Helga otti tytöt kainaloonsa. Te olitte molemmat herttai- sia vauvoja, hän kehaisi. -Kylän suloisimmat vauvat, lisäsi Halise. -Heinähattu tuoksui hiukan vaniljalta ja Vilttitossu kanelilta. -Nyt herkutellaan! Helga huu- dahti, ja pian Heinähattu ja Vilttitossu istuivat leikkimökin pöydän ääressä pala- set mansikkakakku lautasella." T	Kuvassa on kaikki valmiina liittyen suunniteltuihin kakkukekkereihin.	Väritys on iloinen ja raikas. Pöytä on katettu kauniisti ja houkuttelevasti. Kakku on kuvan keskipisteenä. Tekstis- sä sisarusten riita koitetaan päättää Helgan halaukseen ja herkutteluun. Halise mainitsee, miten Heinähattu ja Vilttitossu ovat olleet molemmat vau- voina herttaisia ja suloisia. Heinähattu vaniljan tuoksuinen ja Vilttitossu kane- lin. Näin lapset (tyttölapset) yhdiste- tään makeuteen ja herkkuihin?		Hoivaa ja huolenpi- toa her- kuilla	x						
6	Halise, Helga, Heinähattu ja Vilttitossu istuvat pöydän ääressä syömässä. Ka- kusta on iso pala syöty ja muffinsseja on jäljellä kaksi. Vilttitossu syö muffins- sia. Helga pyyhki suutaan puunlehteen, Heinähattu pitelee lusikkaa ja Halise kahvikuppia. Yksi muffinsivuoka on pudonnut maahan. Yläkuvassa on pieni vauva (ilmeisesti Halise vauvana) koskemassa taikinaan, joka on taikinakul- hossa. K "-Halise oli vauvana kova ahmatti, Helga muisteli. -Hän yritti syödä kakkutaikinaakin kulhosta. -Niin minäkin yritin Vilttitossu innostui. -Helga taas tykkäsi samettisesta vispipuurosta, kertoi Halise. -Ihan niin kuin minä, sanoi Heinähattu. -Olitteko tekin vauvoina kaljuja, niin kuin Heinähattu? Vilttitossu kysyi." T	Pöytäseurue kes- kustelee yhtäläi- syyksistään. Käy ilmi, että Halise ja Vilttitossu ovat muistuttaneet toi- siaan ja Helga ja Heinähattu toi- siaan.	Houkutteleva ja värikäs kuvitus jat- kuu. Tunnelma pöydässä on levollin- nen ja iloinen. Heinähattu syö sivi- tyneen aikuisen tavoin kuten Alibullenin neidit, mutta Vilttitossu ku- vataan huolettomana ja kovana syö- jänä. Vilttitossu ei käytä lusikkaa ku- ten muut, vaan syö käsin ja hänen tuolin vierelle on tippunut muffinssi- vuoka.	Vertaamalla tyttöjä nei- teihin luodaan tavallaan jatkumoa. Voidaan ajatel- la, että koska tytöt muis- tuttavat Alibullenin neite- jä lapsina, niin heistä tu- lee isona myös heidän kaltaisia... Lapselta sallit- aan vielä ahmiminen. Korostetaan, että Halise oli VAUVANA kova ah- matti. Eli kääntäen nai- seksi kasvetuuaan ei ole enää.	Naisen malli		x	x	x			

LIITE 2: Analyysitaulukot
Kuvakirja: Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen

Sivu 9 (17)

Sivu	Minkäläinen ruokakuvaus kirjassa esiintyy? K = kuva, T = teksti	Missä yhteydessä asia esitetään?	Kuvan ja tekstin tunnelma, kuvan asettelu, väritys (muut huomiot)	Muita ajatuksia kohdis- ta	Teema	Naiset hoi- vaajina, palvelijoina tai ilostutta- jina	Kun- non tyttö	Kapinal- linen poika- tyttö	Tytöstä nai- seksi	(Mies ongel- manratk aisijana)	Miehet ovat ikuisia lapsia	Hallitseva mies mies / toksinen maskuliini- suus
7	Heinähattu on kiipeämässä pöydän päälle. Vilttitossu istuu tuolilla hiukset taak- sepäin suorana. Halise pitelee kahvikuppia ja Helga pitelee lusikkaa ja muffin- sia. Pöydällä on yhä iso osa kakusta jäljellä, yksi muffinssi ja noin puoli pulloa mehua. Yksi muffinsivuoka ja muffinssin muruja on maassa. K "Heinähattu tuli punaiseksi. Hän lähestyi Vilttitossua silmät viirussa. -Apua! Vilttitossu kiljaisi ja lähti karkuun. Heinähattu ryntäsi perään. -Voi, voi sentään, nyt se alkaa taas, Halise huokaisi. -Ei tästä tullutkaan leppoisaa meuhutkeä. Helga nousi ja otti kakkutarjottimen. -Mennään, Halise, syödään loput huomenna." T	Kuva on tilantees- ta, jossa Vilttitossu saa kommentillaan riidan Heinähätun kaljuudesta jatku- maan.	Väritys jatkuu samana. Kuvan tun- nelma on muuttunut yllättyneeksi, hämmentyneeksi, pelokkaaksi ja vi- haiseksi. Halise näyttää yllättyneeltä, Heinähattu vihaiselta, Helga hieman pelästyneeltä ja hämmästyneeltä ja Vilttitossu pelokkaalta. Pöydällä ruo- kia ja astioita on kaatumaisillaan ja näyttää siltä, että Vilttitossu on kaa- tumaisillaan tuolissa. Kuvassa on pal- jon liikettä. Naiset ovat korostetusti naisellisia. Lapsissa erityisesti Viltti- tossussa on poikamaisuutta. Tekstis- sä Halise sanoittaa ääneen pettymys- tään siitä, että riita alkaa taas, eikä tullut leppoisaa meuhutkeä. Neidit myös poistuvat paikalta ja vievät her- kut mennessään odottamaan parem- paa hetkeä. Riitaa ei käsitellä eikä eri- tyisesti rauhoitella.	Kirja on virkistävä, koska Vilttitossulle on annettu tyypillinen pienen pojan rooli, vaikka onkin tyttö vrt. Vaahteramäen Ee- meli, Virtas-kirjasta Alex...) Vilttitossun käy- tös (ja suuttuneen Hei- nähätun) kuitenkin herät- tää negatiivista palautet- ta. Alibullenin neidit pe- lästyvät, pettyvät ja hämmästyvät. Kertoo paljon sukupuolinormeis- ta.				x				
12	Kuvassa Heinähätun ja Vilttitossun kodin keittiö, jossa seisoo Heinähattu, joka itkee ja häntä katsova äiti. Äidillä on punaiset housut ja ihonmyötäinen keltai- nen paita, jossa vihreitä sydämiä, jaloissa ei ole sukkia. Osa ruskeista hiuksista on kiinni sinisellä nauhalla. Korvissa on pallonmalliset punaiset korvakorut. Äi- dillä on kauha kädessä. Heinähätulla on vaaleanpunainen paita päällä. Sääret ja jalat ovat paljaat. Kuvassa näkyy myös osa keittiönpöytää, hellaa ja tiskipöy- tää kaappeineen. Keittiönpöytä on vaaleanpunainen ja sen päällä on omena- mehupurkki, sininen pieni kulho, jossa lusikka, kahvikuppi ja asetti sekä jokin pieni purkki ruskealla kannella. Tiskipöydän reunoilla on oliivipurkki ja öljypurkki sekä astia, jossa kauhoja ja muita keittiövälineitä. Tiskialtaassa on kaksi lautas- ta ja muki sekä lasi. Tiskialtaan yläpuolella roikkuvat hanskat ja tiskiharja. Hel- lan päällä on sinisävyinen kukkakuvioinen kattila, jossa ehkäpä puuroa. Sini- sissä yläkaappien päällä on iso kattila, kannu, pari lasipulloa sekä puuhaaruk- ka. K	Tilanne, jossa Viltti- tossu on havahtu- nut siihen, että hä- neltä on leikattu le- tit yöllä. (Tässä ei kohtaa ei tekijä tie- dossa.)	Kuvassa näkyy ns. elämisen jäljet. Tiskialtaassa on tiskejä, mustia jälkiä (tahroja?), pöydässä aamupalatarvik- keita, puurokattila liedellä. Elämisen jäljet yhdessä itkevän Heinähätun ja kauhistuneen näköisen äidin kanssa luovat vaikutelman pienoisesta kaaoksesta. Äiti on pukeutunut ihon- myötäiseen rintoja korostavaan pai- taan ja väljiin punaisiin housuihin (hippityylinen asu). Heinähattu on vain vaaleanpunaisessa yöpaidassa.	Kuvasta ja tekstistä syn- tyy vaikutelma siitä, että äiti on herännyt ennen muuta perhettä keittiöön laittamaan aamupalaa ja toimii myös toisena he- ränneen Heinähätun en- sisijaisena lohduttajana. Yllättävää on ehkä se, että keittiössä on hieman sotkua. Usein ei tätä olla kuvattu kirjoissa. Heinä- hattu ja äiti ovat yhtä ai- kaa hereillä – samankal- taisuuden esitys?	Naisen paikka on keittiössä	x						
13	Kuvassa näkyy keittiön roskis, joka pursuaa purkeista ja pehmolelusta. Kansi ei mene enää kiinni. Isä juoksee portaita alas keittiöön. Isällä on päällään pysty- raidallinen yöpuku. Yläkerrasta ovenraosta kurkkaa Vilttitossu. K "-Äiti! Isää! Joku on viennyt minun lettini. Hanna Katilakoski keskeytti puuronkeiton. Hän tui- jotti Heinähätun nirhattua tukkaa. -Kuinka tämä on mahdollista? Milloin tämä on tapahtunut? hän kauhisteli. -Kun minä menin nukkumaan, oli vielä letit. Aamulla ei enää ollut, Heinähattu parkui. -Matti, tule heti keittiöön! äiti huusi. Kun isä näki Heinähätun lyhentyneet hiukset, hän kysyi totisena: -Missäs muuten Viltti- tossu on?" T	Kuva on seurausta sille, kun Heinähät- tu on juuri juossut itkien keittiöön let- tien puuttumisen huomattuaan.	Kuvassa on rehellisen näköinen tilan- ne lapsiperheen arjesta; pursuava roskis, vaatteita väärässä paikassa lo- jumassa... Ylhäältä juoksee isä yöpu- vussa äidin pyynnöstä. Vilttitossu tai- taa arvata mistä on kyse, joten hän pysyttelee ylhäällä. Tunnelma on vauhdikas.	Isä kutsutaan apuun kun on hätätilanne. Hän on ilmeisesti nukkunut pi- dempään.	Isää tarvi- taan vai- keassa ti- lanteessa				x			

Sivu	Minkälainen ruokakuvaus kirjassa esiintyy? K = kuva, T = teksti	Missä yhteydessä asia esitetään?	Kuvan ja tekstin tunnelma, kuvan asettelu, väritys (muut huomiot)	Muita ajatuksia kohdistaa	Teema	Naiset hoivaajina, palvelijoina tai ilostuttajina	Kunnon tyttö	Kapinallinen poikatyttö	Tytöstä naiseksi	(Mies ongelmanratkaisijana)	Miehet ovat ikuisia lapsia	Hallitseva mies mies / toksinen maskuliinisuus
15	"- Joku on ne vienyt. Minä kuulin yöllä rapinaa. - Mitä ihmeen rapinaa? isä kysyi. - Joku rapisteli lettien kimpussa, Vilttitossu sanoi. - Se varmaan leikkasi ne. Minä en uskaltanut katsoa. - Leikkasi? isä ihmetteli. Heinähattu kuivasi kyynleensä. - Sinä sanoit, että hiiri oli syönyt ne.- Öööö....hiirellä oli varmaan pienet sakset, Vilttitossu sanoi. Heinähatun silmät menivät viiruiksi. - Sinä ne leikkasit! Vilttitossu mulkoili Heinähattua, äitiä ja isää. - Senkin ilkimys! Heinähattu karjui, syöksyi Vilttitossuun kimppuun ja sai otteen hänen hiuksistaan. Isä vetäisi rimpuilevan Heinähatun syliinsä ja kantoi keittiöön." "Vilttitossu hiipi porrastasanteelle kuuntelemaan, mitä alakerrassa puhuttiin. -Heinähattu, äiti keittää sinulle kaakaota ja tekee hyvän voileivän, äiti sanoi. Kyllä minäkin voisin ottaa kaakaota, Vilttitossu ajatteli. En ole syönyt tänä aamuna vielä mitään. -Vilttitossu on hirveä lapsi! Heinähattu nyyhkäisi. -Minä en halua nähdä sitä enää koskaan!" T	Vilttitossu kuuntelemassa yläkerrassa Heinähatun ja vanhempien keskustelua lettien kaatoamisesta. Mietii varmasti tietävätkö hänen olevan syylinen.	Isää tarvitaan rauhoittamaan tilannetta fyysisellä voimalla. Hän kantaa kiukkuisen Heinähatun sylissään keittiöön saamaan lohtua hoivaavasta ruuasta. Tilannetta tai Heinähatun kiukkua ei sanallisteta mitenkään. Kuvassa on jännittyneen näköinen Vilttitossu ja ehkä vähän syyllisyydentuntoinenkin. Äiti tarjoaa Heinähatulle lohdutusta ja hoivaa kaakaolla ja hyvällä voileivällä. Vilttitossua tuntuu kiusaavan se, että äiti ei tarjoa hänelle samoja herkuja.	Äiti toimii lohduttajan ja hoivaajan roolissa. Ruoka on hoivaa.	Äiti hoivaa ja lohduttaa ruualla.	x						
18	Kuvassa näkyy Helgen ja Halisen koti sisältä. Ruskean sohvapöydän päällä on pöytäliina, jonka päällä korkea kakku, josta jäljellä noin ¼, kakku on koristeltu kermavaahdolla ja mansikoilla. Pöydällä on myös sininen kuppi ja asetti sekä kupissa lusikka. Vilttitossu istuu sinisessä tuolissa ja häntä katsovat Helga ja Halise pöydän takaa, toiselle naisista on kädessä lautanen. Helgalla ja Halisella on päällään pinkkiä ja eläinkuusia sekä näkyvät vyöt. Heinähatulla on punaiset housut ja vihreäradallinen paita. K	Vilttitossu on juuri karannut kotoa, ettei jäisi kiinni lettien leikkaamisesta ja koska Heinähatu sanoi, ettei halua nähdä enää Vilttitossua.	Alibullenin neidit kestittävät Vilttitossua ja ihmettelevät hänen kertomuksiaan. Vilttitossu istuu rennon ja itsevarman näköisenä, mutta ei katso Alibullenin neitejä puhuessaan (salailu). Alibullenin neidit näyttävät lievästi kauhistuneilta.	Naiset ovat tässä tutussa roolissa; emäntinä, kuuntelijoina ja kestitäjinä... Vilttitossu on poikamaisena kuvassa ja palveltavana.	Naiset hoivaajina ja palvelijoina.	x						
19	Sivun oikeassa alanurkassa istuu Heinähattu punaisella tuolilla ja pitelee käsiä kasvoillaan. Vaaleanpunaisella pöydällä on lautanen, jonka päällä on osittain syötyä ruokaa ja lautasen vieressä on muki, jossa on juomaa. K "Vilttitossu avasi Helgan ja Halisen pihaportin. Sitä mansikkakakkuahan jäi vielä iso pala, hän muisti. Toivottavasti Alibullenin neidit eivät ole vielä ehtineet syödä sitä, Vilttitossu ajatteli. -Täältä tullaan! hän huuteli eteisestä. Helga ja Halise asettelivat päivänkakkaroita maljakkoon. -Oliko se Vilttitossun ääni? Helga kysyi. -Oli se, sanoin Vilttitossu ja asteli keittiöön. -Onko kakkua? -Mukava nähdä taas, sanoi Halise. -Ethän sinä enää riitele Heinähatun kanssa? -En, mutta Heinähattu itkee, kun hiiri leikkasi siltä yöllä letit. -Hiiri? Helga ihmetteli. -Se oli ilkeä hiiri, Vilttitossu kertoi. -Ja meillä kävi murtovaras. -Mitäs se teiltä vei? Halise kysyi. -Öö...se vei meiltä ne Heinähatun letit, koska se oli kalju. Helga ja Halise katsoivat toisiinsa. -Onpas teillä ollut kamala yö, Helga päivitteli. -Otapä vähän kakkua, niin puhutaan lisää. -Minä otan ison palan. Meillä ei anneta enää lapselle aamulla ruokaa. -Eikö Heinähattukaan saanut aamiaista? Halise kysyi. -Sai vastasi Vilttitossu. -Heinähattu on lellivauva." "Äiti silitti Heinähatun hiuksia. -Sinun tukkasi on tuollaisena lyhyempänä ihan näppärä, heilpohoitoinen, äiti sanoi. -Kohta sinulla on uudet letit, tukka kasvaa nopeasti isä lohdutti. -Mitä Vilttitossulle tapahtuu, annetaanko sille selkäsauna? Heinähattu kysyi. -Ei nyt sentään, isä sanoi. -Minä menen juttelemaan Vilttitossun kanssa. Isä kävi yläkerrassa ja juoksi takaisin keittiöön. -Huone on tyhjä! Vilttitossu on karannut ikkunasta. -Kauheaa! äiti hätähtänyt. -Mennyt palotikkaita pitkin, ovela tyttö, isä sanoi. -Onkohan se mennyt Alibullenin neidoille? äiti pohti. -Siellä se nyt ahmii kakkuja, Heinähattu mutisi ja purskahti uudelleen itkuun. -Tosiaankin, sanoi isä. -Neidoilla on tähän aikaan vuodesta monenlaisia leivonnaisia tarjolla. Eiköhän lähdetä katsomaan, istuuko Vilttitossu siellä herkuttelemassa." T	Sivulla kuvataan sitä, miten Vilttitossu elää hetkessä ja menee Alibullenien neitien luo, koska kotona oleminen muuttui hankalaksi. Samaan aikaan esitetään vertailuna Heinähatun ja vanhempien keskustelua ja Heinähatun surullista ja vihaista pohdintaa tilanteesta ja siitä, miten nyt edetään.	Teksti luo Vilttitossusta huolettoman ja lapsekkaan kuvan. Vilttitossu valehtelee neidoille Heinähatun leteistä ja siitä, että kotona ei enää saa ruokaa. Omaan osuuttaan tapahtumiin hän ei kerroa. Vilttitossu esitetään myös suorasanaaisena ja röyhkeänäkin. Hän tervehtii Alibullenin neitejä itsevarmasti "Täältä tullaan!" ja "Onko kakkua?". Sen sijaan Heinähattu esitetään mieteliäänä ja katkerana ja harmistuneena siitä, että Vilttitossu saa sellaista mitä hän ei, kuten herkuilla Alibullenin neitien luona. Isä esitetään tarinassa toiminnan edistäjänä ja ratkaisijana, äiti lohduttelijana ja keskustelijana.	Sukupuolirooleja ylläpidetään. Äiti ja Alibullenin neidit keskustelevat lasten kanssa tapahtumista ja jakavat tunteita, lohduttavat ja myötäilevät. Sen sijaan isä hakee tilanteeseen ratkaisua, edistää tilannetta toiminnalla. Naiset tarjoavat taas herkuja.	Naiset ymmärtäjinä, miehet ratkaisijoina	x			x			

LIITE 2: Analyysitaulukot
Kuvakirja: Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen

Sivu 11 (17)

Sivu	Minkälainen ruokakuvaus kirjassa esiintyy? K = kuva, T = teksti	Missä yhteydessä asia esitetään?	Kuvan ja tekstin tunnelma, kuvan asettelu, väritys (muut huomiot)	Muita ajatuksia kohdistaa	Teema	Naiset hoi-vaajina, palvelijoina tai ilostuttajina	Kunnon tyttö	Kapinallinen poika-tyttö	Tytöstä naiseksi	(Mies ongelmanratkaisijana)	Miehet ovat ikuisia lapsia	Hallitseva mies mies / toksinen maskuliinisuus
20	Kuvassa Vilttitossu istuu Alibullenin neitien keittiössä syömässä pikkuleipää. Kahvittelemassa on myös kaksi poliisia: konstaapelit Isonapa ja Rillirousku. Isonapa istuu sohvalle ja Rillirousku seisoo Vilttitossun vieressä. Pöydässä on em. mansikkakakku, muffinsseja ja pikkuleipiä aseteltuina sinisiin tarjoiluastioihin. Poliisit katsovat Vilttitossua, joka keskittyy syömiseen. K "Konstaapeli Isonapa istui Alibullenin neitien kahvipöydässä. Ryhdikkäästi seisova konstaapeli Rillirousku silmäili herkutarjottimia. -Tulimme vain hetkeksi, työt odottavat, Rillirousku selitti. -Kylässämme on nyt harvinainen rötös selvitettävänä, omituinen lottivarkaan tapaus. Kyseessä on luultavasti Kalju-Koponen. -Minä olin ensimmäisenä paikalla ja tein hälytyksen, Isonapa sanoi ja otti toisen palan unelmatortua. -Meillä ei olisi tänään aikaa maistella kuin korkeintaan kahta leivonnais-ta, Rillirousku huomautti. -En halua olla epäkohtelias, joten maistan kuitenkin vielä hiukan mansikkakakua. Helga ja Halise toivat kermavaahdolla ja marjoil-la täytettyjä hiekkahentusia pöytään. Vilttitossu kahmaisi kolme hiekkahentusta ja tunki niitä suuhunsa. -Otit aika monta kerralla, Isonapa huomautti. -Jäikös meille konstaapeleille yhtään? -Minä kun luulin, että koko varkaus oli Vilttitos-sun keksintöä, Halise supatti Helgalle." T	Kuva on tilantees-ta, jossa poliisit ovat saapuneet Alibullenin neideille selvittämään tilan-netta.	Kuvassa Vilttitossu ahmii hyväntuulisen näköisenä herkkuja. Herkuttele-massa on myös Isonapa, joka katse-lee samalla Vilttitossua ja tekstin pe-rusteella on huolissaan siitä, että Vilt-titossu syö liikaa herkkuja, eikä hänel-le jää mitään. Rillirousku on tekstin ja kuvan perusteella hieman hermostu-nut, koska haluaisi ratkaista rikoksen, eikä odottaa herkuttelemassa olevaa Isonapaa. Isonavasta luodaan kuva läskinä, joka on hieman yksinkertai-nen ja kiinnostunut ainoastaan her-kuista ja siitä, että miellyttää Alibullenin neitejä. Alibullenin neidit asettautuvat poliisien saavuttua taus-talle ja keskittyvät herkkujen tarjoiluun sekä kuiskailemaan keskenään.	Sivun perusteella naisten tehtävä on palvella, miesten nauttia herkuista ja ratkaista haastavia tehtäviä. Lihavalle ihmi-selle ei anneta arvoa ja lihava = tyhmä.	Naiset palvelijoi-na, mie-het palvel-tavina ja tärkeissä töissä.	x				x		x?
21	Kuvassa näkyy Alibullenien neitien koti ulkoapäin. Ikkuna on auki ja sisällä näkyy Vilttitossu istumassa keittiössä. Pihalla kävelee käsikädessä isä, äiti ja Heinähattu kohti taloa. K "Äkkiä Vilttitossu näki ikkunasta Heinähä-tun, äidin ja isän. He kävelivät ripeästi Alibullenin neitien taloa kohti. Oho, ne tulevat tänne. Vilttitossu hätäntyi. Nyt on paras luikkia tiehensä. -Tuli...hikka, pitää mennä juomaan, Vilttitossu kuiskasi Haliselle. Sitten hän häipyi eteiseen ja neitien takaovesta ulos. Hanna ja Matti Kattilakoski säntäsivät sisään Heinähattu kan-noillaan. -Oletteko nähneet Vilttitossua? Hanna kysyi. -On talossa, Halise sa-noi. -Tulee kohta. Matti alkoi kerätä pöydän antimia lautaselleen. Hanna ja Heinähattu ottivat vadelmaleivokset ja istuutuivat sohvalle Isonavan viereen. Rilli-rousku nousi. -Nyt täytyy lähteä. Meidän pitää saada Kalju-Koponen kiinni. -Se, joka vei letit, Isonapa täsmensi. Hanna ja Matti katsoivat konstaapeleja häm-mästyneinä. Heinähattu tunnusteli lyhyttä tukkaansa." T	Heinähattu ja van-hemmat ovat saa-pumassa Alibullenin neideille etsimään Vilttitos-sua.	Heinähattu ja vanhemmat kävelevät totisina ja hieman harmistuneen nä-köisinä Alibullenille. Vilttitossu huo-maa neitien keittiön ikkunasta tulijat ja näyttää pelästyneeltä. Tekstin mu-kaan heti Alibullenille saavuttuaan äiti kysyy Vilttitossua ja isä alkaa kerätä herkkuja lautaselleen. Heinähattu ja äiti valitsevat tekstin mukaan vain yh-det vadelmaleivokset. Isonapa esite-tään edelleen yksinkertaisena. Hanna Kattilakoski eli äiti on piirretty naiselli-seksi takapuolen ääriviivoinen ha-meineen ja korvakoruineen. Matti-isä on miehekäs shortseineen, paitoi-neen ja partoineen.	Teksti korostaa tässäkin miesten kiintymystä herkkuihin ja sitä, miten he eivät hillitse tai koe tarvetta hillitä herkkujen himoa. Sen sijaan tytöt ja naiset malttavat odottaa ja syödä vähän kerral-laan.	Miehet himoitse-vat herkkuja, nai-set hillit-sevät it-sensä		x				x	
22	Alibullenien neitien sohvalle istuu Heinähattu, Hanna (äiti) ja konstaapeli Isonapa. Heinähä-tulla ja äidillä on syleissään lautaset, joilla on vadelmaleivokset. Käsissään heillä on lusikat. Heinähä-tulla on päällään sininen ruudullinen mekko ja päässään heinähattu. Äidillä on ihonmyötäinen ruskea paita ja sininen hame. Hiukset ovat kiinni sinisellä nauhalla. Isonapan lautasella on vadelma-leivos ja keksejä. Isonapa katsoo Heinähattua. K	Sivulla tilanne het-kestä, jolloin Hei-nähattu ja van-hemmat ovat juuri saapuneet Alibullenille ja kes-kustelevat poliisien kanssa lottivarkau-desta.	Isonapa istuu keskellä sohvaa, jolloin Hannalle ja Heinähä-tulle jää reunoille vain vähän tilaa. Isonavalla on lauta-sella useampi herkku, mutta Hannalla ja Heinähä-tulla on vain yhdet leivok-set. Heinähattu ja Matti eivät usko, että heillä on käynyt varas.	Mies ottaa tilan haltuun ja oman osansa herkuis-ta. Naisille ja tytöille jää loput.	Miehet ot-tavat oman osansa.		x					x

LIITE 2: Analyysitaulukot
Kuvakirja: Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen

Sivu 12 (17)

Sivu	Minkälainen ruokakuvaus kirjassa esiintyy? K = kuva, T = teksti	Missä yhteydessä asia esitetään?	Kuvan ja tekstin tunnelma, kuvan asettelu, väritys (muut huomiot)	Muita ajatuksia kohdistaa	Teema	Naiset hoi-vaajina, palvelijoina tai ilostuttajina	Kunnon tyttö	Kapinallinen poikatyttö	Tytöstä naiseksi	(Mies ongelmanratkaisijana)	Miehet ovat ikuisia lapsia	Hallitseva mies mies / toksinen maskuliinisuus
23	Tuoleilla istuu Rillirousku ja Matti (isä). Rillirouskulla on kädessään kahvikuppi. Matin polvien päällä on lautanen, jolla on mansikkakakua ja keksejä. Matilla on päällään harmaat shortsit, keltaruudullinen kauluspaita ja sandaalit. K "Se oli tietenkin Vilttitossu, Heinähattu sanoi. -Ei se mikään murtovaras ollut. -Mutta...mutta...se laskeutui tikkailta ja juoksi karkuun nähdessään minut, Isonapa selitti. -Oliko se kalju? Matti kysyi. -Ei tainnut olla, Isonapa änkytti. Rillirousku katsoi Isonapaa ärtyneenä. -Mistä sinä sait päähäsi, että murtovaras oli Kalju-Koponen? -No kun...Vilttitossu sanoi, että murtovaras on kalju ja tarvitsee hiuksia. -Ja sinä uskoit, Rillirousku ärähti. Halise silmäili Isonapaa lempeästi. -Konstaapelin työ ei ole helppoa. Olit kuitenkin paikalla siellä, missä tapahtui, Halise kehui ja tarjoili Isonavalle vielä yhden hiekkahentusen. Isonapa hymyili ujoin ja hotkaisi leivonnaisen kerralla suuhunsa." T	Tilanne, jossa alkaa selvitä, ettei oikeaa varasta ollutkaan.	Rillirousku ja Matti istuvat vierekkäisillä tuoleilla. Rillirousku juo vain kahvia, mutta Matilla on hymy huulillaan ja lautanen täynnä herkkuja. Tekstissä käy ilmi, miten Rillirousku on keskittynyt työtehtävään ja antaa Isonavalle palautetta hänen virheistään. Halise lohduttaa häpeilevää Isonapaa sanoilla, katseella ja herkuilla. Isonapasta tulee pikkupoikamainen.	Tekstissä ja kuvissa näkyy taas ns. tavallisen miehen himo herkkuihin, ainoastaan työ voi mennä herkkujen edelle. Naisen rooli on myös taas hoivata ja hellii virheen tehnyttä miestä (tai melkein pä pikkupoikaa). Herkut on tapa helliiä.	Naiset hellii ja hoivaa. Miehet ahmii herkkuja tai tekevät tärkeitä juttuja.	x				x	x	
25	"Hanna, Matti, Helga, Halise, Isonapa ja Rillirousku hajaantuivat ja lähtivät tutkimaan Alibullenin neitien pihaa. Heinähattu seiso i kädet puuskassa ja mutisi: -Minä en kyllä etsi. Heinähattu istuutui puutarhakeinuun, otti lieri hatun päästään, ja katsoi tukkaansa taskupeleistä. Minä olen kamalan näköinen! Jos ei Vilttitossua olisi, minun asiani olisivat paljon paremmin. Minulla olisi letit, oma huone eikä kukaan lukisi minun päiväkirjaani. Kukaan ei tulisi leikkimökökiin häiritsemään, kun minä tarjoilen siellä mehua vieraille. Minä saisin käydä yksin Alibullenin neideillä ja syödä yksin heidän kaikki herkkunsa. Eikä minun tarvitsisi opettaa kenellekään kirjaimia eikä numeroita. Ja kun minä menisin illalla nukkumaan, kukaan ei tulisi minun peittoni alle ja sanoisi että pelottaa, kun on pimeää. Heinähattu näytti äkkiä surulliselta. Eikö Vilttitossu tulisi enää koskaan leikkimökökiin minun kanssani? Enkö minä enää koskaan kertoisi sille iltasatua? Heinähattu ampaisi pystyyn. -Minä haluan Vilttitossun takaisin. Minäkin lähdän etsimään!" T	Kaikki muut paitsi Heinähattu etsivät Vilttitossua. Heinähattua kiukuttaa, mutta kohta hän huomaakin hiukan kaipaavansa Vilttitossua ja lähtee mukaan etsimään.	Kuvassa Hanna ja Isonapa etsivät Vilttitossua pihapiiristä. Tekstissä kerrotaan siitä, miten Heinähattu miettii Vilttitossun tapoja, jotka häntä hieman ärsyttävät, mutta nämä tavat toisaalta saavat Heinähätun ikävöimään Vilttitossua.	Heinähattu on Vilttitossulle eräänlainen varaäiti eli isosisko isolla iällä. Heinähattua tarvitaan lohduttamaan pelkäävää Vilttitossua, opettamaan, kaveriksi ja antamaan omastaan. Heinähattu on jo kasvanut vastuuntuntoiseksi ja taistelee tässä hieman sitä vastaan. Toisaalta Vilttitossun tarvitsevuuden kautta hänellä on tarkoitus maailmassa ja häntä tarvitaan tämän tarkoituksen tunteen ylläpitämiseksi.	Isosisko pikku-äiti-nä	x			x			
26	"Vilttitossu oli juossut kotipihalle. Nyt täytyy naamioitua, hän päätti ja huomasi purkillisen punaista askarteluväriä leikkimökin seinustalla. Minä värjään tukkani punaiseksi, niin etteivät tunne minua! Vilttitossu otti pensselin käteensä ja suti väriä hiuksiinsa. Hän katsoi lopputulosta leikkimökin peleistä. Oikein hyvä, hän totesi. Vilttitossu laittoi vielä aurinkolasit päähänsä, heitti housunsa lelu-laatikoon ja kietoi pöytäliinan hameeksi. Minä lähdän pois, kun ei Heinähattukaan halua enää koskaan nähdä minua. Mutta ruokaa minä tarvitsen mukaan. Vilttitossu juoksi keittiöön ja kurkisti jääkaappiin. Hanna, Matti ja Alibullenin neidit ja konstaapelit tulivat Kattilakosken pihaan. -Minne Vilttitossu on voinut piiloutua? Hanna ihmetteli. -Ei se kotiin ole mennyt, se on nokkela tyttö, Matti sanoi. -Janottaa, Isonapa huohotti. -Olisiko teillä raparperimehua? Punaviinimarjamehukin käy. Hanna kipaisi hakemaan, mutta ryntäsi saman tien takaisin." T	Vilttitossu yrittää naamioitua ja muut tulevat etsimään Vilttitossua omasta kodista.	Kuvassa näkyy Hanna ja Vilttitossu. Heidän ulkonäössään on paljon samaa. Molemmilla hiuksissa vauhdikuutta ja huolettomia ponnareita. Hanna selkeästi naiselliseksi piirretty, Vilttitossu ei niinkään. Tekstissä Vilttitossu kuvataan omatoimiseksi, itsevarmaksi ja itseriittoiseksi naamioituessaan ja pakatessaan ruokaa yksinoloa varten. Isä antaa jo kirjassa toistamiseen tunnustusta Vilttitossulle nokkeluudesta. Isonapa keskittyy etsimisen sijaan omaan janoonsa ja pyytää tahdittoman oloisesti juuri tiettyä mehua, joskin toinenkin mehu-vaihtoehto käy. Hanna lähtee hakemaan mehua.	Poikamaisuus ja itsevarmuus on nokkeluutta. Naisen tehtävä on taas palvella miestä. Miehen on ok vaatia palveluksia.	Nainen palvelijana, mies palveltavana. Pojat ovat nokkelia.	x			x			x
27	"-Murtovaras! Se penkoi keittiön kaappeja, Hanna kailotti." T	?	?	?	?							

LIITE 2: Analyysitaulukot
Kuvakirja: Heinähattu, Vilttitossu ja Kalju-Koponen

Sivun 13 (17)

Sivu	Minkälainen ruokakuvaus kirjassa esiintyy? K = kuva, T = teksti	Missä yhteydessä asia esitetään?	Kuvan ja tekstin tunnelma, kuvan asettelu, väritys (muut huomiot)	Muita ajatuksia kohdistusta	Teema	Naiset hoi-vaajina, palvelijoina tai ilostuttajina	Kunnon tyttö	Kapinallinen poikatyttö	Tytöstä naiseksi	(Mies ongelmanratkaisijana)	Miehet ovat ikuisia lapsia	Hallitseva mies mies / toksinen maskuliinisuus
28	"Vilttitossu kuuli pillin ujelluksen ja kurkisti ikkunasta. Oho! Täytyy mennä taas tikkaita. Vilttitossu kiipesi lastenhuoneeseen ja avasi ikkunan. Isonapa ja Rillirousku ryntäsivät keittiöön. Perässä tulivat Matti, Hanna ja Alibullenin neidit. -Ei täällä ole ketään, Rillirousku sanoi. -Laajennetaan tutkimus talon muihin osiin. Isonapa kurkisti jääkaappiin. -Hmm...hyvän näköinen makkarapötkö, hän mumiisi, taittoi palasen ja tunki suuhunsa." T	Kaikki etsivät edelleen Vilttitossua Rillirouskun johdolla.	Kuvassa Vilttitossu kiipeää naamiotuneena kodistaan ulos tikapuita pitkin. Tekstissä tulee ilmi Vilttitossun päättäväisyys ja Rillirouskun tilanteen johtaminen. Isonavan kuvataan taas lähinnä kulkevan mukana ja olevan ärsykeherkkä kaikelle ruualle, kuten tässä makkarapötkölle.	Miehellä on oikeus koska vaan avata toisten jääkaappi ja ottaa sieltä ruokaa. Toisaalta miehet ottavat työnsä tosissaan ja johtavat hommia.	Miehet himoitsevat ruokaa ja johtavat joukkoja.					X		X
29	Kuvassa jonossa kävelevät Hanna, Matti, Rillirousku, Alibullenin neidit ja Isonapa viimeisenä. Isonapa syö samalla keksejä keksipaketista. K "Kauheaa, Vilttitossun lempikeksipaketti on avattu ja keksejä näpistetty! Hanna päivitteli. Isonapa maistoi yhtä keksiä. -Tutkinnallisista syistä, hän sanoi. -Minun täytyy tietää, miltä keksi maistuu. Kun saamme varkaan kiinni, voimme vertailla tämän ja rötöskeksin makua toisiinsa. -Hyvä ajatus, Halise ihasteli. -Konstaapeli on aina niin viisas ja harkitseva. Rillirousku mulkaisi Isonapaa ja vilkuili keksipaketin kielipöytä. -Todistusaineistoa, hän sanoi. -Otetaan mukaan varmuuden vuoksi." T	Joukko pääsee varkaan jäljille ja Heinähattu näkee pakenemaan pyrkineen Vilttitossun ja ohjaa porukan hänen peräänsä, tosin tarkoituksella väärään suuntaan.	Kuvassa koko porukka Heinähattua lukuun ottamatta etsii Vilttitossua. He juoksevat jonossa, jota johtaa Hanna. Aikuisista muotoutuu typerä kuva niin tekstin kuin kuvan perusteella. He eivät muka arvaa Vilttitossun olevan varas eivätkä osaa hajaantua etsimään. Hanna on kauhuissaan Vilttitossun lempikeksien varastamisesta ja on nyt etujoukoissa etsimässä Vilttitossua. Rillirousku johtaa puheella porukkaa. Isonapa himoitsee jälleen herkkuja ja ottaa keksejä, mutta ei myönnä niiden olevan vain herkuttelua varten. Rillirouskua kiinnostaa myös keksit, mutta hän hillitsee itsensä. Halise kuvataan taas ihalemassa Isonapaa ja hyväksyvän tämän, vaikka tämä huijaa ja käyttäytyy lapsellisesti.	Miehet ovat lapsellisia ja herkkujen perään. Aikuiset ovat tyhmiä. Naiset ovat huolissaan muiden lempiherkuista ja ovat ymmärtäväisiä, vaikka toiset tekisivät typeryyksiä.	Miehet ovat isoja lapsia, joita naiset hellivät herkuilla.	X					X	X

LIITE 2: Analyysitaulukot
Kuvakirja: Tatun ja Patun ihmeellinen joul

Siv 14 (17)

Sivu	Minkälainen ruokakuvaus kirjassa esiintyy? K = kuva, T = teksti	Missä yhteydessä asia esitellään?	Kuvan ja tekstin tunnelma, kuvan asettelu, väritys (muut huomiot)	Muita ajatuksia kohdista	Teema	Nainen palvelijana, hoivaajana tai ilostuttajana, huolehtijana (organisoijana)	Pojat on poikia	Luottomies	Sankarimies?	Passiivinen/avuton mies?
2	joulutorttu on pystyssä lumikinoksessa K	Alkukuvauksessa, jossa esitellään kirjan henkilöt ja idea.	Joulutorttu kiinnittää huomion, koska on omituisessa paikassa keskellä lumikinosta pystyssä.	Normien rikkomista, ruualla leikkimistä, tyypillistä tässä kirjasarjassa, Outolaa	?					
6	Kuvassa on Tatu ja Patu ja Veera leipomassa joulupipareita. Tatu ja Patu katsovat toisiaan. Tatu pursottaa kuvioita suureen sydänpipariin ja Patu pitää pipariukkoa kädessään. Pöydällä on pipareita pellillä, koristekippo, muotteja, piparitaikina, johon Veera painaa pipareita, koristeltu kauhin ja kynttilä. Pöytä on siisti ja kaikilla leipojilla on esiliinat päällä. Taustalla on keltainen tähtivalo/tapetti. K "Tähän kohtaan tarinaa olisi pitänyt tulla kuvaus ystäväysten herttaisesta jälleennäkemisestä ja siitä, miten Veera leipoo Tatum ja Patun kanssa herkullisia joulupipareita (katso oheinen haavekuva). T	Kyseessä on kuva Tatum ja Patun toivomasta lopputuloksesta joulusta Veeran kanssa. Valitettavasti Tatu ja Patu eivät löytäneet Veeran luo.	Kuvassa on piirretty idyllinen jouluihin kuva, jossa lapset näyttävät kauniilta ja iloisilta. Veera ahkeroi pipareita ja Tatu sekä Patu hoitavat koristelua. Kaikkialla on siistiä, kaunistaa ja jouluisia. Tatu ja Patu katsovat toisiinsa ja Veera heitä, mikä saa huomion kiinnittymään Tatuun ja Patuun. Nämä ehtivät selvästi fiilistellä ja Veera on työn touhussa. Tekstissäkin sanamuoto "Veera leipoo Tatum ja Patun kanssa" saa ajattelemaan, että Veera on pääleipoja ja tekee sen veljesten kanssa.	Kuvasta syntyy vaikutelma siitä, että Tatu ja Patu lähinnä avustavat Veeraa, mikä on aika sukupuolinäkökulmasta aika stereotyyppinen kuvaus keittiöhommista. Kirjassa Tatu ja Patu eivät lähde leipomishommiin ennen kuin löytävät Veeran. Keittiöpuuhiin tarvitaan tyttö/nainen?	Tyttö keittiöpuuhien organisoijana	x				
7	"Mutta ei tullut ihanaa leipomishetkeä, ei. Katsokaa noita kahta tyyppiä. Siinä he nyt istuvat muina miehinä täysin vieraiden ihmisten sohvalla eivätkä tee yhtään mitään." T	Kuva on seurausta sille, kun veljekset ovat tulleet väärään taloon ja joutuvat miettimään, mitä tekevät kun suunnitelmat yllättäen muuttuivat.	Kuvassa on aika vaisut värit kontrastina edellisen sivun haavekuvulle. Tatu ja Patu istuvat hieman alakuloisen ja toimeentuloon oloisina sohvalla ja tekstissä harmitellaan, ettei toteutunut ihana leipomishetki. Ja mietitään tuleeko kirjan sadusta nyt pelkää istumista ja Veeran odottamista.	Kuva ja teksti vahvistaa ajatusta työstä/naisesta toiminnan organisoijana (erityisesti joulun suhteen). Silti pojat ovat päähenkilöinä!	Nainen toiminnan organisoijana	x				x
9	Joulutorttu on kirjahyllyssä kirjojen päällä K	Kohta, jossa Veera ihmettelee äitiensä kanssa, että missä T ja P ovat.	Joulutorttu on kummallisessa paikassa kirjahyllyssä kirjojen päällä.	Rikotaan normeja, leikitään ruualla.	?					
10	Kuvassa on kaupunginkatu, jonka yhden rakennuksen näyteikkunassa lukee Kahvila Cafe, nyt myös latte tunnelma. K	Tatu ja Patu etsivät joulupukkia.	Kadulla on himmeä teksti näyteikkunassa. Teksti leikittelee ruualla ja sillä mikä on sopiva mainos.	Rikotaan normeja, leikitään ruualla.	?					
11	Kuvassa eräs ostoskeskuksessa liikkuva ihminen syö joulutorttua ja pitelee pahvimukia kädessään. K	T ja P etsivät edelleen joulupukkia.	Liukuportaiden yläpäässä käytävällä kävelee pitkähiuksinen ihminen joulutortun ja mukin kanssa. Hahmo aika huomaa maton, mutta joulutorttu teema toistuu.	Joulutorttu on ikään kuin muistuttamassa joulusta koko ajan.	?					
12	Kuvassa Tatu ja Patu juottavat joulupukkia kastelukannalla suoraan suuhun. K Sarjakuvamaisissa puhekuplissa seuraava selostus: "-Vaikuttaa tosin vähän kuivalta. Joulupukkeja on tärkeää kastella säännöllisesti. Ne imevät ihan valtavia määriä nestettä! -Jos niille muistaa antaa vettä joka päivä, niin ne saattavat säilyä hyvänä ihan loppiaiseen asti. - Mit...Glunk, glunk, glunk..." T	T ja P löysivät joulupukin ja sotkevat sen mielessään joulukuuseen. Näin ollen he hoitavat pukkia, kuten joulukuusta.	T ja P ovat kuvassa touhukkaina ja juottavat pukille vettä kastelukannasta. Pukki on ihmeissään tästä, mutta juo.	Ovatko T ja P niin kuin pienet pojat? Vähän hassuja ja toimivat touhukkaasti, mutteivät aina ihan fikusti?	pienet pojat ovat touhukkaita ja hassuja		x			
13	Kuvassa näkyy joulutorttu pystyssä sähkökaapin takana. K	T ja P yrittävät löytää joulukuusen ja ripivät löytämänsä kuusta irti maasta.	joulutorttu on jälleen oudossa paikassa ulkona sähkökaapin takana.	ruokaa epätavallisessa käyttötarkoituksessa, joulusta muistuttelua						

LIITE 2: Analyysitaulukot
Kuvakirja: Taton ja Patun ihmeellinen joulu

Sivun 15 (17)

Sivu	Minkälainen ruokakuvaus kirjassa esiintyy? K = kuva, T = teksti	Missä yhteydessä asia esitetään?	Kuvan ja tekstin tunnelma, kuvan asettelu, värit (muut huomiot)	Muita ajatuksia kohdista	Teema	Nainen palvelijana, hoivaajana tai ilostuttajana, huolehtijana (organisoijana)	Pojat on poikia	Luottomies	Sankarimies?	Passiivinen/avuton mies?
16	Mies istuu keittiössä pöydän ääressä ja pitelee kädessään kurkkuvoileipää. Pöydällä näkyy myös lautanen ja lasi, jossa valkoista nestettä (maitoa?). Martilla on päällään punaruudullinen kauluspaita ja reisitaskuhousut. Martille on piirretty jonkin verran rypyjä ja ruskeanharmaa tukka. Keittiössä näkyy myös uuni, jossa joulutorttu ja luukussa kiinni patalappu. Keittiön tasolla on banaania ja ananasta muistuttava asia, josta roikkuu lappu, jossa lukee bananas, sinivalkoinen purkki. Nämä asiat ovat keittiövaan päällä. Taustalla on kirjekuoria ja lappuja (laskuja?). K "Muistatteko vielä Martin? Siis sen Lahtisten naapurin, joka kävi päivällä tekemässä lumityöt? Mitä hänelle mahtaa kuulua? Ahaa, Martti on keittiössä. Onpa hän valmistanut itselleen herkullisen näköisen kurkkuvoileivän! Martti on juuri haukkaamaisillaan leipäänsä, kun hän vilkaisee ulos ikkunasta ja hätkähtää." T	T ja P vievät löytämänsä kuusta sisälle Lahtisten taloon. Martti ihmettelee kotinsa ikkunasta, miten Lahtisilla palaa valo, vaikka siellä ei ole ketään kotona.	Martille on piirretty siisti koti ja hän on siististi pukeutunut mies. Hänestä annetaan tunnollinen vaikutelma, koska hänelle on uskottu Lahtisten kodin vahtiminen ja hän huomaa heti kun Lahtisilla palaa valo, jonka ei pitäisi ja aikoo lähteä samuttamaan valon kesken syömisensä. Martin kodissa ei juurikaan näy joulu ja ympäristö on jotenkin hieman askeettinen. Ananaksen ja banaanin sekoitus bananas rikkoo muuten tavanomaista ympäristöä. Samoin T ja P -kirjojen tapaan erikoiset tekstit kuten keittolevy ja heittolevy.	Martti on stereotyyppinen kuvaus kunnollisesta ja tunnollisesta suomalaisesta miehestä. Martti piirtyy hieman yksinäisenä ja sellaisena, ettei hänellä ole juuri muuta puuhaa kuin huolehtia muiden talosta. Perheetön? Leski? Martin ruoka on yksinkertainen, mutta terveellinen voileipä ja maito. Martti huolehtii perustarpeistaan, eikä mässäile.	kunnollinen suomalainen mies			x		
17	Kuvassa Tatu ja Patu ovat jossakin keittiössä. Keittiössä ei näy ruokaa. Keittiössä näkyy vaaleansävyiset kaapistot, tumma pöytäsaareke, korkeat vaaleat baarituolet, uuni, käsipyyhe ja seinällä veitset. Jääkaapin ovelta on muutama lappu kiinni. K	Tatu ja Patu valmistelevat joulua Lahtisilla ja huomaavat Martin vilauttavan ikkunan takaa. He eivät tunnista Marttia, vaan luulevat tätä joulutontuksi.	Lahtisten koti esitetään siistinä ja nykyäikaisena. Martti esitetään harkitsevaisena ja asiaan perehtyvänä.	?	?			x		
18	Kuvassa näkyy sama keittiö kuin edellisessä, nyt kuvattuna ylhäältä päin. Keittiön tasot ovat aika tyhjät, mutta siellä on yrttejä kasvamassa, leivänpaahdin, tee ja älä tee -purkit sekä liitutaulun pesusieni. Liitutaulu on seinällä ja siinä lukee osta: munia, jauhoja, sokeri ja muistilapussa liituja. Keittiössä on kaksi avohyllyä, joista toisessa näkyy kirjoja ja toisessa kattiloita. Pöytäsaarekkeen päällä on maustelaatikko, jossa maustepurkkeja. Saarekkeen hyllyillä on piirakkavuoka, jossa yksi joulutorttu ja alemmalla hyllyllä lautasia. Tatu ja Patu ovat baarijakkaroitten alla. K	Tatu ja Patu ovat kauhuissaan, koska he luulivat nähneensä tontun ikkunassa ja Patu muistaa, että hänellä on jäänyt vahingossa joulupukin lakki taskuun.	keittiö on siisti ja pelkistetty, kaikki on järjestyksessä ja vihreät yrtit modernissa ruukussa kiinnittää huomion, muuten värisessä kuvassa.	Vihreät yrtit modernissa ruukussa ovat tulkittavissa nykyaikaisen ja terveydestä kiinnostuneen perheen symboliksi.	Kunnon keittiö on siisti ja järjestyksessä.				x?	
20	Kuvassa näkyy mies, johon viittaa kuvateksti, jossa lukee Martin vatsa, joka on tyhjä. K "Martilla on kova nälkä, ja hän haluaa päästä syömään kurkkuvoileipäänsä. Martti ei huomaa, että kaksi pyöreäpäistä tyyppiä on lähtenyt seuraamaan häntä." T	Martti on palaamassa Lahtisten talolta. Martti on nälkäinen, koska ei ole ehtinyt vielä syömään leipäänsä.	Marttu kuvataan siistinä, luotettavana ja velvollisuudentuntoisena, mutta jokseenkin yksinäisenä ja askeettisena. Martilla on totinen ilme, kun taas kontrastina Tatu ja Patu on kuvattu hyvin ilmeikkäinä ja vauhdikkaina.	Martti hoitaa velvollisuudet ennen omaa mielihalua eli syömistä. Yksinäisen miehen ruoka näyttäisi olevan kurkkuvoileipä. Kuvassa ja tekstissä halutaan luoda sääli Marttia kohtaan...	Kunnollinen mies hoitaa velvollisuutensa ennen mielihalua.			x	x	

LIITE 2: Analyysitaulukot
Kuvakirja: Taton ja Patun ihmeellinen joulu

Sivun 16 (17)

Sivu	Minkälainen ruokakuvaus kirjassa esiintyy? K = kuva, T = teksti	Missä yhteydessä asia esitetään?	Kuvan ja tekstin tunnelma, kuvan asettelu, värit (muut huomiot)	Muita ajatuksia kohdista	Teema	Nainen palvelijana, hoivaajana tai ilostuttajana, huolehtijana (organisoijana)	Pojat on poikia	Luottomies	Sankarimies?	Passiivinen/avuton mies?
21	Mies istuu keittiössä ja on kuvattu edestä päin. Hän pitelee kädessä kurkkuvoileipää lähellä suuta ja suu on auki. Pöydällä on lasi, jossa valkeaa nestettä. Sivulla näkyy uuni. Vierisessä kuvassa sama mies seisoo selkään ovella, ovi on auki ja ovella on Tatu ja Patu. K "Matti on palannut keittiöön. Hän on juuri haukkaamassa kurkkuvoileipäänsä, kun ovikello soi." T	Tatu ja Patu ovat tulossa palautamaan tonttutukkaa Martille, jota luulevat tonttuksi.	Martin keittiö näyttäytyy pelkistettynä. Pöydällä on ainoastaan maitolasi ja Martin kädessä kurkkuleipä, jota hän on juuri haukkaamassa. Keittiössä ei näy likaa tai roskia tai sinne kuulumattomia tavaroita. Kuvassa soi ovikello, johon Matti reagoi. Otsalta on piirretty lentäväksi hikikarpaloita, jotka voivat viitata turhautumiseen, kun Matti ei pääse vieläkaan syömään.	Martista kerrotaan sääliään sävyyn, koska hän ei pääse syömään leipäänsä vaikka hänellä on nälkä. Yksinäinen ja nälkäinen mies on sääliänsä siis. Perheenäidillään on jatkuvasti tilanteita, jolloin hän ei pääse syömään ennen kuin hoitaa moninaisia velvollisuuksia (onko tällaista kuvattu kirjoissa)? Entä jos Martin paikalla olisi vanhempi nainen. Söisikö hänkin vain kurkkuleipää?	Yksinäinen ja nälkäinen mies on resurssi.			x	x	x
22	Mies on kuvattu sivulta päin. Hän seisoo ja pitää kättä koholla. Käden yläpuolella on ilmassa voileipä, josta kurkut ovat lentäneet ilmaan. Kuvateksti osoittaa leipää ja siinä lukee: Matti menettää kurkkuvoileipänsä hallinnan. Vierisessä kuvassa sama mies nojaa pöytään ja katsoo sivilille silmät ympäröivänsä. Pöydällä on maitolasi ja lautanen, lattialla on leipä ja kurkut sekä kaatunut tuoli. Kuvatekstissä lukee: Kurkkuvoileipä, joka on lattialla. K "Matti palaa takaisin keittiöön. Hän laittaa tonttutukkaa pöydälle ja aikoo vihdoinkin haukata palan herkullista kurkkuvoileipäänsä. Samassa Matti huomaa järkyttyneen, että Lahtisilla palaa jälleen valo." T	Matti on palannut pöytään saatuaan tonttutukkaa, mutta huomaa Lahtisten ikkunassa valon ja säikähtää. Matti ihmettelee valoa ja saamaansa tonttutukkaa.	Matti esitetään hämmennyneen näköisenä ensin tonttutukkaa saatuaan. Tämän jälkeen Matti esitetään kauhistuneena ja pelokkaana, kun hän on huomannut valon Lahtisilla. Martin voileivän tipahtaminen säikähdyksestä otetaan esiin merkittävänä tapahtumana. Kurkkuleipää kuvataan toistamiseen herkullisena ja tavoiteltavana asiana.	Kurkkuleivän tipahtaminen lattialle ja se, ettei saa syödä rauhassa on selvästi Martin elämän tragedia.	Yksinäisen miehen tragediana pudonnut kurkkuleipä.				x	
23	"Äi kamala, meille tulee älytön kiire! Nyt iski kuule ihan järkyttävä jouluströssi! Äh, eikun tarkoitin tietysti jouluströssi! Äh, kiä hommiin!" T	Tatu ja Patu hoksavat yhtäkkiä, että heillä on joulunvalmistelut vielä kesken.	Jouluströssi-sanaa käytetään kun on tarkoitus sanoa jouluströssi.	?	?					
24	Patu roikkuu pakastinkaapin hyllyssä. Kuvatekstissä lukee: Minä etsin joulukoristeita pakastimesta. Pakastinlaatikosta lentää ulos herne-maissi-paprika -pussi. Lattialla on pakastetut vadelmia, kalapuita, jääpaloja, kylmäkalle, jätskituutti, pinaatti-mansikka-mustekala -pakaste ja laatikko, jossa joulutorttu. Pakastimen ovi on auki ja laatikotkin osittain. Alemmassa kuvassa Tatualla on patakinta käsissään ja hän kantaa uuninpeltiä, jonka päällä on joulukukkasia. Kuvatekstissä lukee: Minä paistan hyasintit ja joulutähdet. Tatualla on päällään esiliina, joka on pyörähtänyt selän taakse. Alimmassa kuvassa Patu harjaa hampaita. Hampaisissa n'kyy punaista väriä, joka roikkuu. Toisessa kädessä Patulla on maustepurkki. Lattialla on glögmuki, jossa lusikka. Kuvatekstissä sanotaan: Minä pesen hampaat glögillä ja laitan kanelia kainaloon! K	Tatu ja Patu aloittavat vauhdilla joulunvalmistelut.	Kuvissa on paljon vauhtia ja Tatualla & Patulla hikipisarat lentävät kiireestä ja stressistä. Taton ja Patun toiminta näyttäytyy sähläyksenä, koska he tekevät asioita ei-totutusti Outolan tyyliin. Pyrkimys on valmistella joulua tavanomaisesti, mutta ei tietoa, miten se tehdään oikein. Ruokaa käytetään epätyyppisesti.	Tatu ja Patu ovat Outolasta, joten heidän toimintansa selittyy sillä. Toisaalta he muistuttavat paljon myös pieniä poikia, joten toiminnan voi rinnastaa pienten poikien itsevarmaksi toimiluksi.	Pienet pojat sähläävät hyväntahtoisesti.		x			
25	Kuvassa Patu juoksee kohti uunia. Uuniluukusta roikkuu sukkahousut, vaippa ja joulusukka. Patulla on käsissä pinkki säärystin ja säärisuojat. Uunin lämpötila näyttää 250 astetta. Kuvatekstissä sanotaan: Minä ripustan joulusukat, joulusukkahousut, joulusäärystimet, jouluvaipat ja joulusäärisuojat uuniin. K	ks. edellinen	ks. yllä	ks. yllä	Pienet pojat sähläävät hyväntahtoisesti.		x			

Sivu	Minkälainen ruokakuvaus kirjassa esiintyy? K = kuva, T = teksti	Missä yhteydessä asia esitetään?	Kuvan ja tekstin tunnelma, kuvan asettelu, väritys (muut huomiot)	Muita ajatuksia kohdista	Teema	Nainen palvelijana, hoivaajana tai ilostuttajana, huolehtijana (organisoijana)	Pojat on poikia	Luottomies	Sankarimies?	Passiivinen/avuton mies?
28	Lattialla on aukinainen kanelipurkki, josta kanelia on valunut lattialle. lattialla on myös punaisia tahroja, jotka saattavat olla glögiä. K	Martin ansiosta Veeralle on selvinnyt missä Tatu ja Patu ovat. Veera on juuri tavannut Taton ja Patun Lahtisten eteisestä. Martti on kauhuissaan poikien jättämästä sokusta. Lapset ovat iloisia tavatessaan vihdoinkin. Veeran äidit ovat ihmeissään.	Kuvassa näkyy Taton ja Patun tekemä sotku. Lattialla on kanelia ja glögitahroja. Martti järjestyksen ihmisenä on harmissaan sokusta.	Teksti ja kuvat antavat ymmärtää, että sotkeminen ei ole toivottavaa, mutta lapset tekevät ymmärtämättömyyttään niin.	Pojat sotkevat		x			
29	Joulukuusen takana pienellä pöydällä on rutussa oleva glögipurkki. Joulukuusen oksalla on joulutorttu. Seinällä on kiinni keittiöveitsiä ja pöytätasolla jätskituutti. K	ks. yllä	ks. yllä	ks. yllä	Pojat sotkevat		x			
30	Kuvassa mustatukkainen nainen tarjoaa miehelle (Martti) suklaata konvehtirasiasta. Mies on ojentanut käden ottaakseen konvehdin. Mies istuu nojatulussa. Sohvalle istuu mustatukkainen nainen, toinen nainen ja Patu. Mustatukkaisella naisella on sininen poolokauluspaita ja ruskeat housut. Toisella naisella on vaalean ruskeat lyhyehköt hiukset, punaraidallinen paita ja siniset housut. Lattialla seisoo Tatu ja matolla istuu Veera. Veeralla on punainen paita ja vihreät haalarihousut. Kaikki paitsi Martti katsovat Tatua. Alemmassa kuvassa Veera, Tatu ja Patu leipovat pipareita. Tatu pursottaa isoon sydänpipariin vaaleanpunaista sokerikuorrutetta. Patu syö kauhasta piparitaikinaa lastalla. Veera painaa piparitaikinaan muotilla pipareita. Pöydällä on sotkua koristeista ja taikinaa. Pellillä on muutama pipari odottamassa uunista tai koristelua. Kaksi piparia ovat ruskeampia (ehkä jo paistettu). Taton ja Patun naamassa on tahroja leipomisesta. Veera katsoo Tatua ja Patua. Tatu ja Patu katsovat toisiaan. K Tekstissä: "Ja muistattehan sen suurimman joulu-unelman, unelman, joka tuoksuu kanelilta, inkivääriltä ja neilikalta: piparit! Vihdoinkin Tatu ja Patu pääsevät leipomaan taikinaa ukkoja, akkoja, possuja ja tähtiä. Ai, ai, taitaapa pikku sukkosiin kadota muutama nokare tuota tuoksuvaa taikinaa!" T	Kyseessä on joulunvietto, mikä on vihdoinkin päässyt alkamaan Veeran kotona, kun Tatu ja Patu ovat löytäneet. Ylemmässä kuvassa muut seuraavat kun Tatu selostaa kokemuksiaan. Veeran äiti tarjoaa Martille suklaata. Alemmassa kuvassa Veera, Tatu ja Patu leipovat pipareita.	Molemmissa sivun kuvissa on eläväinen ja iloinen tunnelma. Kaikilla on iloiset ilmeet. Martikin hymyilee ensimmäistä kertaa kirjan aikana. Tatu ja Patu ovat selvästi pääosassa. Heitä katsellaan ja kuunnellaan, heidän kanssaan tehdään heille mieluisia juttuja. Alemmassa kuvassa Veera tekee hikipisarat lennellen päätyön eli painaa piparit (ja kaulii). Tatu ja Patu saavat koristella. Naisilla ja Veeralla on melko sukupuolineutraalit vaatteet.	Veera on Tatulle ja Patulle vähän kuin isosiskon roolissa – se järkevä ja taitava sekä rauhallinen tyttö. Tatu ja Patu saavat huomiota ja heidän toilausiaan ymmärretään. Naiset palvelee miehiä. Martin hymyily tässä tuo mieleen, että ollakseen iloinen ja onnellinen, miehen tulee tulla hoivaavien naisten seuraan.	Naiset huolehtijoina ja ahkerina toimijoina.	x	x			
31	Kuvassa on ylhäältäpäin kuvattuna iso ruokapöytä, jonka päällä on vaalea pöytäliina. Pöydällä on jouluruokia: kinkku, rosollia?, hermeitä, joululeipä, kynttelikkö, servietit, lautasia, kastikekannu, sillipurkki?, sinappia, ruokailuvälineitä. Pöydän ääressä istuu Martti (pöydän päässä), Veera (toisessa päässä), Tatu ja Patu vierekkäin toisella sivulla. Ruokaa tarjoilevat kaksi naista (Veeran äidit). Toinen kantaa pöytään laatikkoa ja toinen tuo kattilassa ilmeisesti perunoita. Kaikilla on siistit vaatteet päällä. (lapset ovat samoissa vaatteissa kuin aiemmissakin kuvissa). K "Niin koittaa jouluaattoilta! Miten hyvältä maistuvatkään kaikki jouluiset herkut. Ja kas, Martikin on liittynyt mukaan iloiseen seurueeseen. Tatu ja Patu nauttivat joka hetkestä. Joulu Veeran luona on juuri niin mahtava, kuin he olivat kuvitelleetkin!"	Kyseessä on jouluaatto, jolloin Veera, Veeran äidit, Tatu ja Patu sekä Martti ovat kokoontuneet joulupöydän ääreen. Veeran äidit palvelevat ja muut nauttivat pöydän antimista sekä availevat lahjoja.	Kuvassa ja tekstissä on levollinen, mutta iloinen ja lämmin joulun tunnelma. Veeran äidit ja Martti ovat pukeutuneet hienompiin ja ehkä aiempaa enemmän sukupuolta korostaviin vaatteisiin. Veeran äidit ovat selvästi vastuussa tarjoiluista. Martti on iloisen näköinen.	Perinteiset roolit korostuvat tässä enemmän kuin muissa kuvissa. Naiset palvelee ja miehet ovat palveltavina. Yksinäinen mies kutsutaan kylään, että hän tulisi iloiseksi. Ei niin, että hän kutsuisi esim. perheen kylään. Jouluna pienet pojatkin osaavat nähtävästi olla kiltisti ja sähläämättä.	Naiset palvelee miehiä.	x				